

Täysi-ikäisyys tulee, olenko valmis?

**Lastensuojelun sijaishuollosta täysi-ikäistyvien nuorten itsenäis-
tymistä tukevan työvälineen osallistava kehittäminen.**

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (YAMK)

2024

Matikainen Maija

Pöyhönen Marika

Tiivistelmä

Tekijät Matikainen Maija Pöyhönen Marika	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK	Valmistumisaika 2024
	Sivumäärä 62 + 45	
Työn nimi Täysi-ikäisyys tulee, olenko valmis? Lastensuojelun sijaishuollosta täysi-ikäistyvien nuorten itsenäistymistä tukevan työvälineen osallistava kehittäminen.		
Tutkinto ja koulutusala Sosionomi (YAMK), Sosiaali- ja terveysalan palvelumuotoilu Sosionomi (YAMK), Lapsi- ja perhepalveluiden kehittäminen		
Toimeksiantajaorganisaatio Pienryhmäkoti X		
Tiivistelmä Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyminen korostaa nuorten eriarvoisuutta. Itsenäistymiseen liittyy monimuotoisia elämänhallinnan taitoja, joita nuorten on hallittava menestyäkseen omillaan. Opinnäytetyö hyödyntää tutkimuksellisen kehittämisen menetelmiä sekä tutkittua tietoa tuottaakseen yhteistyöorganisaatiolle työvälineen itsenäistymistyöskentelyn tueksi. Tavoitteena on tukea henkilökuntaa tasalaatuisessa ja vaikuttavassa itsenäistymisprosessissa. Opinnäytetyössä osallistetaan itsenäistyviä nuoria ja yhteistyöorganisaation työryhmää. Aineistoa kerätään itsenäistyville nuorille toteutetun puolistrukturoidun haastattelun avulla. Työntekijöiltä aineistoa kerätään yhdistelemällä haastattelun sekä aivoriihityöskentelyn elementtejä. Palauteaineisto kysytään kyselylomakkeen avulla. Työvälineen ensimmäinen versio rakennetaan haastatteluaineistojen ja aiemman tutkimustiedon perusteella, ja se otetaan käyttöön opinnäytetyöprosessin aikana itsenäistyvien nuorten kanssa. Nuorilta ja työntekijöiltä kerätyn palautteen perusteella työvälinettä muokataan vastaamaan sekä työryhmän että nuorten tarpeita. Työväline, lineaarisesti etenevä materiaalipatteristo, vahvistaa nuorten arjen taitoja, tuki- vahvuuksien tunnistamista, budjetointia ja elämänhallintaa. Työvälinettä voi muokata yksilöllisesti nuorten tarpeisiin. Itsenäistymistyöskentely on suunniteltu aloitettavaksi vuosi ennen täysi-ikäistymistä, jotta nuorilla on riittävästi aikaa ja tukea valmistautua haasteisiin, joita itsenäinen elämä tuo tullessaan. Työvälineen tavoitteena on tarjota nuorille konkreettisia ja käytännönläheisiä välineitä sijaishuollon tuen päättyessä, edistäen heidän mahdollisuuksiaan menestyksekkääseen ja itsenäiseen elämään.		
Asiasanat Lastensuojelu, sijaishuolto, itsenäistyminen, yhteiskehittäminen		

Abstract

Authors Matikainen Maija Pöyhönen Marika	Type of Publication Master's Thesis Number of Pages 62 + 45	Published 2024
Title of Publication Adulthood is approaching, am I ready? Developing a participatory tool to support the independence of young adults transitioning from foster care.		
Degree, Field of Study Master's Degree Programme in Social and Health Care, Service Design for Social and Health Services Master's Degree Programme in Social Services, Development of Child and Family Services		
Organisation of the client Pienryhmäkoti X		
Abstract Transitioning from foster care to independent living underscores the inequality among young individuals. The process of independent living embodies multifaceted life skills that youths must master to succeed on their own. This thesis utilizes research-based development methods and established knowledge to provide a tool for collaboration organizations to support independent living. The aim is to assist staff in ensuring a consistent and impactful process of independence. The thesis involves the participation of transitioning youths and the collaboration organization's working group. Data is collected through semi-structured interviews conducted with young people transitioning to independence. Information from employees is gathered by combining elements of interviews and brainstorming sessions. Feedback data is obtained using a questionnaire. The initial version of the tool is created based on interview data and previous research findings. It will be used during the thesis process with young people transitioning to independence. Feedback received will be used to modify the tool to better meet the needs of both the working group and the young individuals. The tool, a linearly progressing material toolkit, strengthens youths' everyday skills, supporting the identification of individual strengths, budgeting, and life management. The tool can be tailored individually to meet the needs of young individuals. Independent living preparation is designed to start one year before reaching legal adulthood, allowing youths sufficient time and support to prepare for the challenges of independent life. The objective of the tool is to provide young individuals with concrete and practical resources as foster care support ends, thereby promoting their chances of successful and independent living.		
Keywords Child welfare, foster care, independence, co-creation		

1	Johdanto.....	1
2	Kehittämishankkeen lähtökohdat	4
2.1	Aiheen valinta ja ajankohtaisuus.....	4
2.2	Yhteistyökumppanin valinta	5
2.3	Tavoite, tarkoitus ja kehittämistehtävät.....	5
3	Lastensuojelu nuorten haasteiden keskellä	7
3.1	Lastensuojelun sijaishuolto	7
3.2	Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus.....	7
3.3	Itsenäistyminen sijaishuollosta.....	9
3.4	Jälkihuolto	9
3.5	Nuorten haasteet	11
4	Sijaishuollon menetelmiä nuoren tukemiseksi.....	16
4.1	Dialogisuus pohjana luottamussuhteen rakentumiselle	16
4.2	Omaohjaajuus on ammatillista ihmissuhdetyötä.....	16
4.3	Vertaistuki voimaannuttaa.....	18
4.4	Itsemyötätunto	19
4.5	Itseohjautuvuus.....	20
5	Opinnäytetyön toteutus	21
5.1	Tutkimuksellinen kehittäminen.....	21
5.2	Tutkimuksen eteneminen.....	21
5.3	Palvelumuotoilu osana kehittämistä.....	22
5.4	Osallisuuden merkitys kehittämishankkeessa	23
5.5	Ideatason työskentely	24
5.6	Sitouttaminen	26
5.7	Toimintavaihe.....	28
5.8	Aineistoanalyysi	31
5.9	Kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä.....	33
6	Tulokset.....	35
6.1	Käytännön haasteita ja toiveita oppaan laatimiseksi	35
6.1.1	Nuorten toiveet.....	35
6.1.2	Työryhmän toiveet	36
6.2	Itsenäistymiskansion muodostuminen	39
6.3	Palautetta ensimmäisen version koekäytöstä.....	41
6.4	Työryhmän kokemukset.....	42
6.5	Lopullisen itsenäistymiskansion viimeistely	46

7	Eettiset lähtökohdat ja luotettavuuden tarkastelu	48
7.1	Eettisyys.....	48
7.2	Nuorten tutkimushaastattelun eettisyys ja sensitiivisyys.....	49
7.3	Luotettavuus	49
8	Yhteenveto ja pohdinta.....	50
	Lähteet.....	54

Liite 1. GROW-menetelmä ja kysymykset

Liite 2. Itsenäistyvän nuoren haastattelu

Liite 3. Itsenäistyvän nuoren haastattelu

Liite 4. Itsenäistymisopas

Liite 5. Palautekysely nuorille

Liite 6. Tiedote huoltajille

1 Johdanto

Vuonna 2022 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli 17 885. Uusien huostaanottojen määrä on vähentynyt neljä vuotta peräkkäin ja väheneminen on jakautunut tasaisesti kaikkiin ikäryhmiin. (Tilastoraportti 24/2023.) Vaikka uusien huostaanottojen määrät ovat laskusuuntaisia, niin kodin ulkopuolinen sijoitus koskettaa hyvin monen lapsen ja nuoren elämää. Näiden lasten ja nuorten tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että heidän itsenäistymistään tuetaan kaikilla mahdollisilla tavoilla. Tilastojen valossa voidaan todeta, että etenkin kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ovat monin tavoin yhteiskunnassamme eriarvoisessa asemassa: tilastojen mukaan vain alle puolet sijoitetuista nuorista suorittaa toisen asteen tutkinnon, ja sijoitetuilla nuorilla on myös korkeampi riski erilaisiin hyvinvointia ja terveyttä heikentäviin tekijöihin. Ikätovereihin verrattuna sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on esimerkiksi suurempi riski syrjäytymiselle. (Kestilä, ym. 2012, 599–600; Pukkio & Hoikkala 2016, 8–9; Kääriälä ym. 2018; Sariaslan ym. 2021, 3–5; Jahnukainen & Tiili 2022, 8; Reito 2023, 21–22.) Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten palvelutarpeet vastaavat paljolti ikätovereidensä tarpeita, mutta jälkihuollon asiakkaiden osalta on tunnistettu, että sijaishuollosta itsenäistyvien kohdalla palvelutarpeet korostuvat. (Pukkio & Hoikkala 2016, 6).

Itsenäistyminen on tie aikuisuuteen. Täysi-ikäisyyden myötä nuoren elämään tulee paljon muutoksia, kuten yhteiskunnalliset vastuut ja velvollisuudet. Nämä seikat voivat olla nuorelle usein yllättäviä. Esimerkiksi kodin ylläpitoon liittyvät velvollisuudet, kuten kodin siisteyden ylläpitäminen, vuokravakuuden maksaminen, kotivakuutuksen hankkiminen ja sähkösopimuksen tekeminen, ovat monelle nuorelle uusia käsitteitä ja vastuita, kun he muuttavat ensimmäiseen omaan asuntoonsa. Lisäksi omasta taloudesta ja kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtiminen on suuri muutos sijaishuollossa asumiseen. Sijaishuollosta itsenäistyvä nuori on saanut täysi-ikäisyyteen saakka arjessa tukea sijaishuollon henkilökunnalta. Henkilökunta on avustanut asioiden hoitamisessa ja huolehtinut nuoren tilanteesta, mutta itsenäistymisen myötä nuori joutuu selviytymään itsenäisesti monista asioista ja keskustelut käydään sosiaalityöntekijän kanssa. Keskusteluihin ei ole mahdollisuutta päivittäin tai viikoittain. Ennen itsenäistymistä on ensisijaisen tärkeää, että sijaishuollossa käydään perusteellisesti läpi nuoren tulevia vastuita ja velvollisuuksia. (Jahnukainen & Tiili 2022, 19; Päijät-Sote 2023, 4–6.) Lastensuojelun asiakkaana nuorella on oikeus jälkihuoltoon (Lastensuojelulaki 417/2007, §75) sijoituksen päätyttyä. Jälkihuollon palveluita ja tukimuotoja ovat esimerkiksi jälkihuollon sosiaalityö- ja ohjaus, ammatillinen tukihenkilö, erilaiset tuetun asumisen muodot, tukiperhe, jälkihuollon sijoitus ja jälkihuollon taloudellinen tuki. (Jahnukainen & Tiili 2022, 19; Päijät-Sote 2023, 4–6.)

Tutkimukset ovat osoittaneet sijaishuollosta itsenäistyvien ja jälkihuollon asiakkaiden valmiuksien itsenäiseen elämään olevan haasteellisemmat, kuin ikätovereillaan muuten. Haasteita ja ongelmia koetaan laajemmin esimerkiksi koulutukseen, toimeentuloon, työttömyyteen, päihteiden käyttöön ja psykososiaaliseen vointiin liittyen. (Kestilä ym. 2012, 599–600.) Sijoitetuilla nuorilla on aikuisina kohonnut riski psyykkisiin sairauksiin, väkivallan kokemuksiin, fyysisiin vammoihin ja ennenaikaiseen kuolemaan (Sariaslan ym. 2021, 3–5). Tilastollisesti kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista vain alle puolet suorittavat toisen asteen tutkinnon, ja teini-iässä ensimmäisen kerran sijoitetuista vielä pienempi osa (Kääriälä ym. 2018). Sijoituksen taustalla voi myös olla traumaattisia kokemuksia tai sijoitus itsessään on voinut olla traumaa aiheuttava tekijä (Kestilä, ym. 2012, 599–600). Lapsuuden aikaiset kokemukset voivat vaikuttaa myöhemmin ihmisen kykyyn luottaa toisiin ihmisiin (Yliruka ym. 2020, 20; Jahnukainen & Tiili 2022, 8).

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä perustason sijaishuollon palveluita tarjoavan lastensuojeluyksikön kanssa. Tarve opinnäytetyölle nousi yhteistyöorganisaatiolta, jossa itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn ei ole olemassa yhtenäistä toimintamallia. Yhteistyöorganisaation toiveena on saada selkeä työväline itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn, jotta siirtyminen sijaishuollosta omaan asuntoon olisi mahdollisimman sujuva ja turvallinen prosessi, jonka jälkeen nuorella olisi valmiudet itsenäiseen elämään ja yhteiskunnan jäsenenä elämiseen. Yhteistyöorganisaatiota ei esitellä opinnäytetyössä tarkemmin nuorten yksityisyyden suojan varmistamiseksi. Opinnäytetyössä ja tuotoksena syntyvässä työvälineessä yhteistyöorganisaatiosta käytetään nimitystä Pienryhmäkoti X.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan, miten sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten pärjäämistä voidaan tukea siirtymävaiheessa sijaishuollosta itsenäiseen elämään. Opinnäytetyö toteutetaan osallistavana kehittämishankkeena, jonka tarkoituksena on luoda yhteistyöorganisaation käyttöön työväline itsenäistyvien nuorten kanssa työskenteleville. Työväline sisältää omaohjaajan ja nuoren käyttöön tehtäviä, joiden avulla harjoitellaan elämän taitoja sekä syvennyttään itsenäiseen elämään. Työväline tulee sisältämään käytännön ohjeita sekä tärkeitä faktoja liittyen itsenäistymiseen. Työväline kehitellään ja suunnitellaan nuoria sekä koko työryhmää osallistaen yhteiskehittämisen menetelmiä mukailten. Asiakkaiden sekä henkilöstön osallistaminen vaatii, että työntekijät ja johto sitoutuvat aitoon vuoropuheluun asiakkaiden kanssa, ja hyödyntävät yhdessä kerättyä tietoa palveluiden parantamiseksi. Asiakaslähtöinen kehittäminen vaatii tehokasta organisaatiota ja selkeitä työnjakoratkaisuja. (Häyhtiö 2017, 20.) Jo suunnitteluvaiheessa on erittäin tärkeää ottaa mukaan henkilöstöä, jota muutokset koskevat heidän päivittäisiin työrutiineihinsa liittyen. Tämä antaa heille osallisuuden uuteen ratkaisuun ja helpottaa sen käyttöönottoa. (Stickdorn ym. 2022, 342.) Kehiteltä työväline otetaan opinnäytetyöprosessin aikana koekäyttöön ja sen

käyttökokeilua havainnoidaan. Lopuksi tehdään nuorilta ja työryhmän jäseniltä kerätyn palautteen perusteella muutoksia ja viimeistelyjä lopulliseen työvälineeseen. Viimeinen versio työvälineestä on lisätty opinnäytetyön liitteisiin.

2 Kehittämishankkeen lähtökohdat

2.1 Aiheen valinta ja ajankohtaisuus

Aihe valikoitui yhteistyökumppanin todellisesta tarpeesta sekä opinnäytetyön tekijöiden mielenkiinnosta aihetta kohtaan. Omien työkokemusten kautta opinnäytetyön tekijöillä on aiheesta näkemystä, kokemusta sekä ymmärrystä kehittämistarvetta kohtaan. Yhteistyökumppanilla ei ole olemassa valmista itsenäistymistyöskentelyn mallia. Työryhmällä on toive saada työskentelylle raamit, jolloin työskentelyn suunnitelmallisuus ja aikataulutuksen helpottuvat. Osallistava kehittäminen mahdollistaa yksikön ja sinne sijoitettujen nuorten yksilöllisten tarpeiden huomioimisen työskentelymallin suunnittelussa. Yhteistyökumppanina toimii lastensuojelun sijaishuollon palveluita tarjoava perustason yksikkö, joten esimerkiksi päihteiden käyttöön liittyvät teemat voidaan rajata itsenäistymistyöskentelyssä melko pieneksi osuudeksi.

Monet kansainväliset ja suomalaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että verrattuna muihin samanikäisiin, sijoitettuna olleet nuoret ovat suuremmassa riskissä erilaisiin huono-osaisuuden tekijöihin, kuten esimerkiksi sairauksiin, köyhyyteen, matalaan koulutukseen, työttömyyteen, teinivanhemmuuteen ja rikolliseen toimintaan. Myös psyykkiset sairaudet, itsemurhariski sekä kuolleisuus nuorena ovat yleisempiä kuin ikätovereilla keskimäärin. Erilaiset tutkimukset maalaavat sijaishuollossa olleiden myöhemmästä elämästä synkkää kuvaa. He ovat heikommassa asemassa terveytensä, koulutuksensa ja sosioekonomisen asemansa puolesta. (Bromfield & Osborn 2007; Stein 2006; Daining & DePanfilis 2007; Kestilä ym. 2012; Kuvajan 2014, 7–8 mukaan.) Edellä mainitusta huolimatta, McDonald ym. (1996) ja Reinikainen (2009) nostavat esille tutkimuksia, joissa sijaishuollosta itsenäistyneillä on hyvinvoinnin kokemus suhteellisen hyvää ja heidän kokemuksensa omasta selviytymisestä itsenäisessä elämässä varsin myönteinen. (Kuvaja 2014, 10.)

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien nuorten (16–24-vuotiaat) osuus on merkittävästi kasvanut 2000-luvulla. Vuonna 2022 työkyvyttömyyseläkkeellä oli edellä mainituista syistä 1,2 % (6369 nuorta) 16–24-vuotiaista nuorista. (Sotkanet 2023.) Yhteistyökumppanin asiakassegmentissä korostuvat mielenterveyden ja arjenhallinnan haasteet, ja useimmilla näistä nuorista esiintyy esimerkiksi koulukäymättömyyttä, sosiaalisiin tilanteisiin liittyvää ahdistusta tai laaja-alaisia mielenterveyden haasteita. Nykyään monet asiakasnuoret kohtaavat moninaista problematiikkaa, eikä haasteita voida tiivistää yhteen selkeään ongelmaan. Yhteistyökumppanin asiakaskunnassa on viime vuosina ollut havaittavissa lisääntyntä estyneisyyttä ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Pelot ovat olleet esteenä itsenäistymisen taitojen harjoittelulle, kun esimerkiksi kaupassa

asiointi voi tuntua liian stressaavalta sosiaaliselta tilanteelta. Sijaishuollossa onkin hyvin tärkeää lähteä ohjaamaan lasta alusta asti uusien tilanteiden kohtaamiseen lapsen perustemperamentti huomioiden. Itsenäistymisen jälkeen asioiden hoitaminen itsenäisesti on välttämätöntä, joten rohkaisuun ja uusien tilanteiden, asioiden sekä ihmisten kohtaamiseen tulee käyttää aikaa.

Tuoreen kouluterveyskyselyn tuloksissa huolta herättää etenkin tytöillä yleinen kokemus yksinäisyydestä, ahdistuneisuudesta ja osattomuudesta (THL 2023a, 3–6). Nuorten pahoinvoinnista puhutaan mielenterveyskriisinä, ja sillä nähdään olevan vahva yhteys yksinäisyyden kokemukseen (Allianssi 2023b). Yksinäisyys lisää syrjäytymistä, aiheuttaa terveysongelmia ja vaikeuttaa työelämään pääsyä (Allianssi 2023a). Suunnitelmallisella ja kohdenetulla itsenäistymistyöskentelyllä pyritään ennaltaehkäisemään syrjäytymistä sekä sen lieveilmiöitä.

2.2 Yhteistyökumppanin valinta

Yhteistyökumppaniksi valikoitui työelämän suhteiden kautta lastensuojelun sijaishuollon palveluita tarjoava pienryhmäkoti. Pienryhmäkoti X on kodinomainen seitsemän paikkainen perustason yksikkö. Yhteistyökumppanilla on useampi sijaishuollon palveluita tarjoava yksikkö eri kaupungeissa Suomessa, mutta opinnäytetyö kehitetään yhden yksikön työryhmän ja sieltä opinnäytetyöprosessin aikana itsenäistyvien nuorten kanssa. Yhteistyökumppanin työryhmä on tuttu, joten opinnäytetyön toimintatutkimuksen lähestymistapa on mahdollinen. Lastensuojelun sijaishuolto on molemmille opinnäytetyön tekijöille tuttu työkenttä.

2.3 Tavoite, tarkoitus ja kehittämistehtävät

Opinnäytetyön **tavoitteena** on selvittää, miten sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten pärjäämistä voidaan tukea siirtymävaiheessa sijaishuollosta itsenäiseen elämään. Tavoitteena on myös selkeyttää itsenäistyvien nuorten kanssa tehtävää työtä, jotta nuorilla ja työntekijöillä olisi varma ja turvallinen olo nuoren täysi-ikäistymisen lähestyessä. Pitkäaikaisena tavoitteena on nuorten itsenäinen pärjääminen yhteiskunnan jäsenenä sijaishuollon ympärivuorokautisen tuen päättymisen jälkeen. Tavoitteena on myös voimaannuttaa itsenäistyvien nuorten kanssa työskenteleviä työntekijöitä ja vahvistaa heidän osaamistaan.

Opinnäytetyön **tarkoituksena** on luoda työväline itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelelyyn. Kehittämishankkeen tuotoksena syntyy konkreettinen itsenäistymiskansio, jossa on nuorelle ja omaohjaajalle itsenäiseen elämään valmistavia harjoitteita sekä pohdittavia asioita. Kansio on helppokäyttöinen työväline, joka kulkee luontevasti työskentelyn rinnalla ja sitä voidaan käyttää yksilöllisesti erilaisten nuorten kanssa. Kansio tulee sisältämään

helppoja harjoitteita sekä tärkeimpiä huomioita liittyen itsenäistymiseen. Konkreettisen kansion avulla työntekijä saa varmuutta työskentelynsä ja nuorelle konkretisoituu itsenäiseen elämään tarvittavat taidot. Omien taitojen kartoittamisen avulla voidaan tehdä näkyväksi nuoren vahvuuksia. Kansio on tarpeellinen, koska yhteistyökumppanilla ei ole missään yksikössä selkeää ja yhtenäistä toimintatapaa itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn. Tarkoituksena on kehittää itsenäistymiskansio, joka vastaa yhteistyökumppanin tarpeita ja on suunnattu juuri heidän yksiköihinsä.

Opinnäytetyön **kehittämistehtävät** ovat:

1. Kartoittaa haastatteluiden avulla millaisia käytännön haasteita työskentelyssä tällä hetkellä on ja mitä oppaalta toivotaan
2. Ideoida itsenäistyvien nuorten kansiota yhdessä nuorten ja työryhmän kanssa
3. Kokeilla kansion ensimmäistä versiota keväällä 2024 itsenäistyvien nuorten kanssa
4. Kerätä tietoa kansion käyttöönoton toteutumisesta sekä siinä ilmenevistä puutteista
5. Viimeistellä kansio itsenäistyvien nuorten ja työntekijöiden kokemusten perusteella.

3 Lastensuojelu nuorten haasteiden keskellä

3.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee sijoituksen ja valitsee sijaishuolto-paikan huomioimalla tarkasti lapsen tarpeet. Sijaishuoltoapaikan valinnassa erityistä painoa annetaan huostaanoton perusteille sekä lapsen yksilöllisille tarpeille. Samalla on korostettava sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden säilyttämistä. Sijaishuoltoapaikkaa valitessa yritetään mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, lastensuojelulaitokseen tai muuhun lapsen tarpeen mukaiseen hoitoon. (THL 2023b; Lastensuojelulaki 417/2007, 50 §.)

Lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, koulukodit ja muut näihin rinnastettavat lastensuojelun sijaishuollon yksiköt. Lastensuojelulaitosten ylläpidosta vastaa valtio, hyvinvointialueet ja yksityiset yhteisöt. Lapsi sijoitetaan lastensuojelulaitokseen, jos perhehoito ei ole mahdollista. Esimerkiksi lapsen oirehdinnan ollessa haastavaa voidaan tarvita erityistä ammatillista osaamista. (THL 2024; Lastensuojelulaki 417/2007, 57§.)

Lastensuojelulaki määrittää laitoshoidolle ehdot liittyen asiakas- ja henkilökuntamääriin sekä tiloihin liittyen. Yhdessä asuinyksikössä voi olla korkeintaan seitsemän lasta tai nuorta ja samaan rakennukseen voi olla sijoitettuna enintään 24 lasta tai nuorta. Tilapäisesti kiireellisissä tilanteissa (kiireellinen sijoitus) voidaan poiketa suhdeluvuista. Lapselle tulee mahdollistaa riittävä yksityisyys ja rauhallinen yksinolo. Laitoshoidon on tarkoitus tarjota sijoitetulle lapselle tai nuorelle tilava, viihtyisä, kodinomainen ja turvallinen tila. (THL 2024; Lastensuojelulaki 417/2007 58§; Lastensuojelulaki 417/2007, 59 §.)

Henkilökuntaan liittyviä ehtoja ovat esimerkiksi suhdeluku ja pätevyys. Yksikössä tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa henkilöä, ellei samassa rakennuksessa toimi useampi asuinyksikkö. Tällöin jokaista asuinyksikkö kohden tulee olla kuusi työntekijää. (Lastensuojelulaki 417/2007, 59 §.) *Lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta henkilöstöä* (Lastensuojelulaki 417/2007, 60§).

3.2 Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus

Hakovirta & Kallio (2020, 9–10) toteavat, että huono-osaisuus on moniulotteinen käsite, jonka määritelmä ei ole yksiselitteinen. Siihen liittyy erilaisia näkökulmia ja käsitteitä, jotka voivat viitata eri aspekteihin. Yleisesti huono-osaisuutta ymmärretään hyvinvoinnin

puutteiden ja niiden kasaantumisen kautta. Hyvinvointia voidaan tarkastella sekä aineellisten että aineettomien resurssien näkökulmasta, jotka mahdollistavat yksilön aktiivisen osallistumisen yhteiskuntaan. Aktiivinen toimija hallitsee omia resurssejaan ja pystyy tyydyttämään tarpeensa. Toisaalta hyvinvointia voidaan arvioida myös tarpeiden tyydyttymisasteen perusteella. Hyvinvointi on tila, jossa yksilön keskeiset tarpeet on täytetty. Hyvinvointi koostuu monista ulottuvuuksista, kuten tulot, varallisuus, terveys, sosiaaliset suhteet, itseilmaisu ja elämän tyytyväisyys.

Huono-osaisuutta liitetään usein vähäisiin taloudellisiin resursseihin, kuten köyhyyteen, taloudelliseen niukkuuteen ja velkaantumiseen, ja näiden ongelmien pitkittymiseen. Huono-osaisuus ulottuu köyhyyttä laajemmalle ja sisältää selkeät puutteet yksilön taloudellisessa, sosiaalisessa ja terveydellisessä hyvinvoinnissa. Huono-osaisuuteen liittyvät myös yksilön elinolot, fyysinen ja psyykkinen terveys sekä sosiaalinen osallistuminen ja suhteet. Huono-osaisuus liittyy myös toimintakyvyn ja elämänhallinnan käsitteisiin. Huono-osaisuudessa on kyse yksilön kyvyttömyydestä muuttaa resurssit hyvinvoinniksi. Toimintakyky liittyy yksilön mahdollisuuksiin hyödyntää omia resurssejaan ja toimia niiden avulla. Elämänhallinta puolestaan koskee yksilön kykyä vaikuttaa päätöksillään ja toimillaan oman elämänsä suuntaan. (Hakovirta & Kallio 2020, 9–10.)

Björklund ym. (2020, 84) toteavat, että lastensuojelun ylisukupolvisuudesta Suomessa tiedetään suhteellisen vähän. Jotta ilmiötä voitaisiin kartoittaa, tulisi tehdä lisää systemaattista tutkimusta. Kansainvälisten tutkimusten perusteella on kuitenkin mahdollista todeta, että sijaishuollossa kasvaneiden vanhempien lapset ovat huomattavasti suuremmassa riskissä joutua sijoitetuiksi kuin muut lapset. Esimerkiksi Tanskassa tehdyt tutkimukset osoittavat, että sijaishuollossa kasvaneiden vanhempien lapsilla on jopa kymmenkertainen riski ajautua lastensuojelun asiakkaiksi muihin lapsiin verrattuna.

Vaikka kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustatekijät ovat tunnettuja, mekanismeista, jotka ylläpitävät ylisukupolvista lastensuojeluasiakkuutta, tiedetään edelleen vähän. Sosiaalisen oppimisen mallin mukaan lapset omaksuvat vanhempiensa käyttäytymismallit ja -normit, jotka voivat sisältää sekä myönteisiä että kielteisiä käyttäytymismuotoja. Ylisukupolvisten lastensuojeluasiakkuuksien taustalla vaikuttaa pääasiassa heikko vanhemmuuden malli, joka siirtyy sukupolvelta toiselle ja altistaa perheet erilaisille ongelmille, jotka voivat johtaa lastensuojelun tarpeeseen. Lisäksi lapset oppivat oman perhetaustansa ja henkilöhistoriansa kautta tuntemaan lastensuojelujärjestelmän tukimuodot ja -toimintatavat. Tämän seurauksena lastensuojelun tukitoimia, kuten sijaishuoltoa viimesijaisena vaihtoehtona, saataan nähdä mahdollisena ratkaisuna erilaisiin lapsiin, perheisiin ja vanhemmuuteen liittyviin

haasteisiin. Nämä tekijät yhdessä voivat altistaa lastensuojeluasiakkuuksien siirtymiselle sukupolvelta toiselle. (Björklund ym. 2020, 86.)

3.3 Itsenäistyminen sijaishuollosta

Kuvajan (2014, 10) mukaan ihmisillä, jotka itsenäistyvät sijaishuollosta on monenlaisia hyvinvoinnin puutteita ja elämä sijaishuollon jälkeen on monelle haastavaa. Höjer ja Sjöblom (2010) toteavat nuorilla, jotka itsenäistyvät sijaishuollosta, olevan sosiaalisen, emotionaalisen, käytännön ja taloudellisen tuen suuri tarve (Kuvaja 2014, 11). Viranomaisilta saadun tuen ollessa riittämätöntä joutuvat monet nuoret pärjäämään sijaishuollosta itsenäistymisen jälkeen täysin omillaan. Haasteita itsenäisessä elämässä pärjäämiseen voi lisätä traumausta ja sen on todettu olevan yhteydessä monenlaisiin ongelmiin. (Kuvaja 2014, 11.)

Omilleen muuttavan nuoren tuen tarve on ilmeinen ja tuen tarpeeseen vastaamisessa on alueellisia eroja (Kuvaja 2014, 10–11). Suomalaisen, Törmän ja Kaakisen (2009) jälkihuoltoselvityksessä ilmeni, että useassa kunnassa lain mukaisen jälkihuollon toteuttamisessa oli haasteita. Haasteita ilmeni henkilökohtaisen jälkihuoltosuunnitelman tekemisessä sekä yhteydenpidossa jälkihuollon asiakasnuoriin. Haasteiksi koettiin resurssipula sekä työnku- van laajuus. Kuntakohtaiset erot jälkihuollon resursoinnissa ovat suuria eikä yhdenvertaisuus ja tasa-arvo toteudu. (Kuvaja 2014, 11–12 mukaan.) Reinikaisen (2009) tutkimuksesta selviää, että sijaishuollosta itsenäistyvien tuen tarpeisiin ei ole pystytty vastaamaan. Itsenäistyneet henkilöt olivat kokeneet vaikeina itsenäisen elämän alun ja heillä ei ollut ihmisiä, joihin turvautua sijaishuollosta muutettuaan. Jahnukainen (2004) nostaa esille samankaltaisia tuloksia hänen tutkimuksessaan ja tuo esille, että sijaishuollosta muuttaneiden henkilöiden oli aluksi vaikea löytää omaa paikkaansa ja elämänrytmää. Tutkimuksessaan Jauhainen toteaa nuorten joutuvan lähes kohtuuttomaan tilanteeseen omille muuttaessaan, koska usein he jäivät ilman supportiivisia kontakteja aikuisiin. Myös Kekonin (2004) mukaan varsinkin nuorilla, joiden kokemus sijaishuollosta oli ollut negatiivinen, oli vaikeuksia sopeutua itsenäiseen elämään. Itsenäiseen elämänhallintaan oli haastavaa sopeutua, koska sijaishuoltopaikassa oli saatettu tottua ohjattuun ja valvottuun elämään. Kekon nostaa esille, kuinka varsinkin nuorilla, joiden elämään kuului päihteidenkäyttö, puuteellinen opiskeluhistoria tai erilaiset väkivaltakokemukset, oli vaikeuksia itsenäiseen elämänhallintaan. (Kuvajan 2014, 12 mukaan.)

3.4 Jälkihuolto

Jälkihuollon tarkoituksena on tukea sijaishuollosta aikuistuvaa nuorta niin, että hän saavuttaisi valmiudet itsenäistä elämää varten. Sijaishuollosta itsenäistyvällä nuorella tuen tarve on usein suuri ja riittävän tuen varmistaminen tärkeää. Hyvin toteutettuna jälkihuolto on

lastensuojelun vaikuttavuuden keskeinen edellytys. Jälkihuollon tulee auttaa nuorta löytämään asunto ja tarjota psykososiaalista tukea. Tämän lisäksi jälkihuollon tulisi tukea nuorta työllistymiseen ja opiskeluun sekä tarjota apua omien voimavarojen löytämiseksi ja tulevaisuuden suunnitteluun. (THL 2023c.) Erityisesti sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren kohdalla on tärkeää aloittaa jälkihuollon tarpeen sekä tarpeellisten tukitoimien ja –palveluiden kartoittaminen varhaisessa vaiheessa. Varhain aloitettu jälkihuollon tukitoimien suunnittelu nuoren mielipiteet kuullen ja huomioiden lisää nuoren sitoutumista jälkihuollon tukitoimiin sekä jälkihuollon perustarkoituksen toteutumista. (Araneva 2023, 8.)

Hyvinvointialueilla on velvollisuus järjestää nuorelle jälkihuoltoa huostaanoton päätyttyä. Jälkihuolto on järjestettävä myös silloin, kun vähintään puoli vuotta kestänyt avohuollon tukitoimena toteutunut sijoitus päättyy. (Lastensuojelulaki 417/2007, §75.)

Jussila ym (2022, 8) tuovat esille, että kaikki nuoret eivät ole saaneet sijaishuollon aikana tarvitsemaansa apua ja jälkihuollosta heidän tulisi saada intensiivisempää tukea itsenäiseen elämäänsä. Tästä voidaan todeta, että jälkihuollon merkitys monen nuoren kohdalla on erittäin tärkeää. Tässä yhteydessä voidaan myös todeta, että jälkihuolto on monelle lapselle elintärkeä palvelu heidän elämässään. Nykyinen hallitus on esittänyt, että jälkihuollon ikärajaa laskettaisiin kahdella vuodella (Valtioneuvosto 2023). Jälkihuollon palveluita ja tukimuotoja ovat esimerkiksi jälkihuollon sosiaalityö- ja ohjaus, ammatillinen tukihenkilö, erilaiset tuetun asumisen muodot, tukiperhe, jälkihuollon sijoitus ja jälkihuollon taloudellinen tuki. (Päijät-Sote 2023, 4–6; THL 2023c.) Jälkihuollon palvelut ja tukimuodot vastaavat hyvin paljon avohuollon tukitoimia, mutta niiden tarkoitus ja tavoitteet eroavat toisistaan. Avohuollolla pyritään muutokseen, kun taas jälkihuollon tuella tavoitellaan kotiutumisen tai itsenäistymisen helpottamista sekä itsenäistyvän nuoren kiinnittymistä yhteiskuntaan. Tukihenkilö on erityisen tärkeä tukimuoto sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren kohdalla. Sijaishuollon tuen päättyessä nuoren täysi-ikäistyessä voi nuori tarvita edelleen tukea ja ohjausta arjessa. Tukihenkilö toimii rinnalla kulkijana, ohjaajana, neuvojana, auttaa arjessa konkreettisesti sekä on läsnä nuoren elämässä. Tukimuodot määritellään jälkihuollon asiakassuunnitelmassa (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§) jokaisen nuoren kohdalla yksilöllisesti. Luottamuksellisen suhteen muodostumisen näkökulmasta on tärkeää mahdollistaa itsenäistyvän nuoren ja tulevan tukihenkilön keskinäinen vuorovaikutus ja tutustuminen jo suunnitteluvaiheessa. (Araneva 2023, 9–10.) Erityisesti sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren kohdalla on tärkeää aloittaa jälkihuollon tarpeen sekä tarpeellisten tukitoimien ja –palveluiden kartoittaminen varhaisessa vaiheessa. Varhain aloitettu jälkihuollon tukitoimien suunnittelu nuoren mielipiteet kuullen ja huomioiden lisää nuoren sitoutumista jälkihuollon tukitoimiin sekä jälkihuollon perustarkoituksen toteutumista. (Araneva 2023, 8.)

3.5 Nuorten haasteet

Suomessa nuorten pahoinvointi on lisääntynyt erityisesti koronapandemian jälkeen. Erityisesti syömishäiriöt, masennus- ja ahdistuneisuusdiagnoosit sekä neuropsykiatriset häiriöt ovat olleet kasvussa, ja erikoissairaanhoidon lähetteet ovat kasvaneet lähes viidenneksellä pandemian jälkeen. Diagnoosit ovat lisääntyneet erityisesti niillä alueilla, joissa tartuntaluvut ovat olleet korkeimmat ja rajoitustoimenpiteet tiukimmat. (Gyllenberg ym. 2023.) Pandemiin liittyneet rajoitukset ovat lisänneet yksinäisyyden kokemusta ja nostaneet kynnystä poistua kotoa ja tutustua muihin. Lähes viidesosa alle 30-vuotiaasta nuoresta raportoi kokevansa jatkuvaa päivittäistä yksinäisyyttä, jonka merkittävimäksi aiheuttajaksi koetaan sosiaalinen ahdistus. Pandemian aikaiset rajoitukset vaikuttivat erityisesti niihin nuoriin, jotka muuttivat pois kotoaan ja aloittivat uudet opinnot. Rajoitusten poistuttua osa nuorista on kokenut vaikeaksi toisiin tutustumisen ja kotoa poistumisen. (Allianssi 2023b.)

Tuoreimmassa kouluterveyskyselyssä nuorten hyvinvointia kuormittaviksi tekijöiksi nousee niin ikään sairastelu, ahdistuneisuus, kiusaaminen ja sosiaalisten tilanteiden pelko. Erityisesti tyttöjen kohdalla terveydentilan kokemus on heikentynyt vuodesta 2015 alkaen. (THL 2023d.) Jopa 31 prosenttia toisen asteen 1. ja 2. lukuvuotta opiskelevista tytöistä raportoi kokeneensa kahden edeltävän viikon aikana voimakasta tai kohtalaista ahdistusta. Vastaava luku pojilla on 7–8 prosenttia. Myös heikko osallisuuden kokemus on tytöillä yleisempää: lukion 1. ja 2. vuotta opiskelevista tytöistä erittäin heikkoa osallisuutta kokee 15 prosenttia, kun pojilla vastaava luku on 6–8 prosenttia. Myös yksinäisimmiksi itsensä kokevat ammattioppilaitoksissa opiskelevat tytöt, joista 26 % kokee itsensä yksinäiseksi melko usein tai jatkuvasti. (THL 2023a, 3–6.) Oman terveydentilan keskinkertaiseksi tai huonoksi 8. ja 9. luokkalaisista sekä lukion ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. luokkalaisista kokee joka neljäs. (THL 2023d.)

Mielenterveyden haasteet

Mielenterveys määritellään henkisen hyvinvoinnin tilaksi, jossa ihminen kykenee tunnistamaan ja ottamaan käyttöön omat vahvuutensa, selviämään vastoinkäymisistä, vaikuttamaan myönteisesti ympäristöönsä sekä toimimaan tuloksia tuottavasti (WHO 2022). Mielenterveyshäiriöstä on THL:n (2023e.) määritelmän mukaan kyse, kun ihmisellä on psykiatrisen häiriö, joka aiheuttaa kärsimystä ja haittaa. Suurin osa mielenterveyshäiriöistä ilmenee jo nuoruusiässä (McGorry & Mei 2018, 182–184). Yleisimpiä mielenterveyshäiriöitä nuorilla ovat ahdistus ja ahdistuneisuushäiriöt, ADHD, masennus, psykoosit, päihdehäiriöt, käytöshäiriöt ja syömishäiriöt (THL 2022). Mielenterveysongelmilla on yhteys köyhyyteen, alhaiseen koulutustasoon sekä työelämän ulkopuolelle jäämiseen tai työmarkkinoiden

ulkopuolelle siirtymiseen. Mielenterveysongelmat ovat merkittävien työkyvyttömyyden syy nuorilla. (Hakulinen ym. 2019, 14; Porru ym. 2023.)

Yksinäisyys ja osattomuuden kokemus

Yksinäisyys on kasvava ongelma yhteiskunnassa eikä siitä tällä hetkellä vastaa mikään tietty tahon. Yksinäisyydelle ei ole varsinaista diagnoosia, minkä vuoksi julkisista palveluista apua voi olla vaikeaa saada. Erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten lisääntyneellä yksinäisyydellä on suuri vaikutus kansanterveyteen ja –talouteen. Yksinäisyys lisää syrjäytymistä, aiheuttaa terveysongelmia ja vaikeuttaa työelämään pääsyä. Yksinäisyyden tunnistaminen varhaisessa vaiheessa on keskeistä kierteen katkaisemiseksi. (Lähtenmäki 2022, 82–83; Allianssi 2023a.)

Yksinäisyys lapsuudessa ja nuoruudessa ennakoii usein yksinäisyyttä myös aikuisuudessa. Pitkittyessään yksinäisyydellä on elimistölle negatiivisia fysiologisia seurauksia, kuten toistuva sairastelu. Yksinäisyyteen puuttuminen koetaan kuitenkin epäsoveliaana eikä siihen esimerkiksi puututa systemaattisesti kysymällä tai kartoittamalla julkisessa terveydenhuollossa. Yksinäisyys koetaan yksityisasiana, johon on mahdotonta puuttua. Ihmisen olemassa olevat läheisverkostot kuten parisuhde, perhe tai sukulaiset oletetaan automaattisesti läheisiksi ja toimiviksi suhteiksi, joissa on mahdollista saada sosiaalista tukea. Läheisissäkin ihmissuhteissa on mahdollista kokea syvää emotionaalista yksinäisyyttä. Perhesuhteet eivät automaattisesti poista yksinäisyyttä. (Lähtenmäki 2022, 71–72.)

Yksinäisyyden määrittäminen ulkopuolelta on haastavaa ja mahdotontakin. Ihminen ei välttämättä itse sanoita yksinäisyyttä ongelmakseen. Olisikin tärkeää lähteä yhdessä tutkimaan asiakkaan (nuoren) kokemusta yksinäisyydestä ja pohtia yhdessä apua siihen mihin hän kokee sitä tarvitsevänsä. (Lähtenmäki 2022, 82–83.)

Yksinäisyys heikentää ihmisen omanarvontuntoa ja näin ollen ihminen ei koe olevansa tarpeeksi erityinen tai tärkeä, jotta voisi hakea apua tai olisi avun saamisen arvoinen. Omanarvontunnon heikkenemisen lisäksi yksinäisen ihmisen toiminta- ja ajatusmallit kapenevat niin, että on vaikeaa nähdä miten asioihin voisi vaikuttaa. Kyselyiden mukaan yksinäiset kokevat erityisen tärkeäksi heille merkityksellisistä asioista puhumisen toiselle ihmiselle. Yksinäisyyden helpottamisessa keskeistä ei ole sosiaalisten suhteiden lisääminen vaan ihmisen asettumista oman elämänsä subjektiksi miettimään mitä toivoo omalta tulevaisuudeltaan. Itselleen mielekkäiden asioiden tekeminen on yksi askel kohti yksinäisyyden helpottamista. (Lähtenmäki 2022, 79–80.)

Erityisesti varhaislapsuudessa kiintymyssuhteiden turvattomuus voi synnyttää lapsessa emotionaalisia kokemuksia yksinäisyydestä. Lapsella voi olla vaikeuksia muodostaa

ystävyyssuhteita perheen huono-osaisuuden tai vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmien vuoksi. Nämä haasteet voivat aiheuttaa lapsessa arvottomuuden tunnetta tai häpeää, joka heijastuu vaikeutena luoda ja ylläpitää ystävyyssuhteita. (Nivala 2021, 50.) Vanhemmilta voi myös siirtyä tietyllä tavalla periytyvää yksinäisyyttä lapselle tiettyjen geneettisten ominaisuuksien, kuten sosiaalisen arkuuden myötä. Tämän lisäksi lapsi oppii tai häneltä jää oppimatta sosiaalisia ja emotionaalisia toimintamalleja vanhemmiltaan, mikä saattaa vaikeuttaa hänen kykyään muodostaa ja ylläpitää terveitä sosiaalisia suhteita. Tämä mahdollisesti lisää yksinäisyyden tunteita, koska lapsi ei aina tiedä miten toimia. (Nivala 2021, 50; Junntila 2022, 43–43.)

Drop-out ilmiö

Perusasteen jälkeisen kouluikämyttömyyden yhteydessä puhutaan usein NEET-nuorista, Drop out -ilmiöstä tai koulutuksen keskeyttämisestä. Suomessa NEET-nuorella (Not in Education, Employment or Training) tarkoitetaan 15–24-vuotiasta nuorta, joka ei opiskele, ole työelämässä tai ole suorittamassa asevelvollisuuttaan. Drop out -ilmiöllä tarkoitetaan tilannetta, jossa lapsi ei käy koulua, tai jossa opiskelija ei valmistu toiselta asteelta tai ei aloita opintoja. (National Center for Education Statistics 2023; Cambridge University Press & Assessment 2023; Tilastokeskus 2023a.)

Vuonna 2022 kokonaan koulutuksen, työelämän tai asevelvollisuuden ulkopuolella olevia 15–24-vuotiaita (NEET-nuorta) oli 7 prosenttia, eli 45 000 henkilöä (Tilastokeskus 2023b). NEET-nuorten ryhmä on heterogeeninen joukko nuoria, jossa kaikilla ei ole syrjäytymisriskiä. Osa nuorista voi olla esimerkiksi työn ja koulutuksen ulkopuolella valmistautumassa pääsykokeisiin. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 29.) NEET-tilanne voi kuitenkin pitkittyesään aiheuttaa työttömyyttä, taloudellista vaikeutta ja syrjäytymistä. NEET-tilanne korreloi voimakkaasti myös päihdeongelmien ja itsetuhoisen käyttäytymisen kanssa. (Gariépy ym. 2021, 1117; Ralston ym. 2022.) Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevilla nuorilla näyttää olevan myös muita todennäköisemmin haasteita eri elämän osa-alueilla. Tyytymättömyyttä vaikuttaa ilmenevän mm. ihmissuhteissa, psyykkisessä ja fyysisessä terveydessä, fyysisessä kunnossa, taloudellisessa tilanteessa, vapaa-ajassa ja ulkonäössä. Etenkin yksinäisyyden kokemus on yleinen, ja nuoret itse kokevat juuri ystävien puutteen olevan merkittävintä syyä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ajautumisessa. Myös mielenterveysongelmat koetaan usein keskeiseksi aiheuttajaksi NEET-tilanteelle. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle joutuminen voi aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä, häpeää ja toivottomuuden tunteita. (Aaltonen ym. 2019, 304–309; Gretschel & Myllyniemi 2020, 33–36; Karjalainen ym. 2022, 11.)

Koulutuksen merkitys

Koronapandemia on vaikuttanut Suomessa monin tavoin toisella asteella opiskeleviin nuoriin. Pandemian on todettu lisänneen muun muassa yksinäisyyden kokemusta ja mielenterveysongelmia. Nuoret ovat raportoineet vaikeudesta tutustua muihin ja lähteä kotoaan ulos rajoitusten jälkeen. (Allianssi 2023b.) Erikoissairaanhoidon läheteiden määrä on kasvanut erityisesti niillä alueilla, jossa rajoitukset olivat tiukimmat (Gyllenberg ym. 2023). Pandemian epäillään lisänneen myös opintojen keskeyttämistä ja viivästyistä toisella asteella (Tilastokeskus 2023c). Kouluttautumisella tiedetään olevan vahva yhteys hyvinvointiin, kun taas kokonaan koulutuksen tai työn ulkopuolella olevilla tiedetään olevan lukuisia erilaisia terveyttä ja hyvinvointia uhkaavia riskitekijöitä (THL 2019; Huttunen ym. 2019, 22–23, Aaltonen ym. 2019, 304–309; Gretscher & Myllyniemi 2020, 33–36; Karjalainen ym. 2022, 11). Ilman toisen asteen tutkintoa olevat nuoret ovat heikossa työmarkkina-asemassa, sillä työelämän vaatimukset ovat kasvaneet, ja viime vuosikymmeninä työmarkkinoilta on poistunut merkittävä osa työpaikoista, johon työllistyminen pelkän perusasteen varassa on ollut mahdollista (SAK 2017; Seuri ym. 2018).

Osa toisen asteen opintojaan suorittavista nuorista on sijaishuollosta itsenäistyviä jälkihuollon asiakkaita. Tilastot kuitenkin kertovat, että vain alle puolet kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista suorittaa toisen asteen tutkinnon, ja sijoitetuilla nuorilla on korkeampi riski erilaisiin hyvinvointia ja terveyttä heikentäviin tekijöihin. (Kääriälä ym. 2018; Sariaslan ym. 2021, 3–5.) Nuoren hyvinvointia ei voida kohentaa pelkästään estämällä nuorta joutumasta koulutuksen tai työn ulkopuolelle. Pahoinvointia ja koulutuksesta tipahtamista yhdistävät samat tekijät, ja niihin toimenpiteiden tulisi kohdistua. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 29.)

Ammatillista koulutuskenttää tutkivan Amisbarometrin mukaan yleisimpiä syitä opintojen keskeyttämisen harkinnalle ovat alan tai opiskelemisen kiinnostuksen vähäisyys, opetuksen organisointi tai laatu, oppimisvaikeudet sekä terveydelliset syyt. Epävarmuus omasta alasta on melko yleistä ammattitutkintoa opiskelevien nuorten parissa. Vuonna 2022 alle 20-vuotiaista nuorista 16 prosenttia koki, että heitä oli ohjattu ammatillisissa opinnoissaan väärälle alalle, 21 prosenttia koki olevansa vaakalaudalla asiassa, ja 10 prosenttia taas ei osannut vielä arvioida kysymystä. Ennen opiskelemaan hakemista 39 prosentilla ei ollut vahvaa ajatusta omasta alastaan. (Amisbarometri 2022, 2–4.) Lukio-opintojen keskeyttämistä Suomessa pidetään melko vähäisenä, ja sitä koskeva tutkimus on olematonta. Aiheesta väitöskirjaa tekevä Kirsi Raetsaari esittää tutkimuksensa pohjalta, että lukio-opintojen keskeyttäminen on useasti tärkeä ja myönteinen tapahtuma nuoren elämässä. Nuori saattaa keskeyttää opinnot todetessaan ammattikouluopintojen soveltuvan itselleen lukio-opintoja paremmin. (Oulun yliopisto 2023.)

Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevilla nuorilla näyttää olevan myös muita todennäköisemmin haasteita eri elämän osa-alueilla. Tyytymättömyyttä vaikuttaa ilmenevän muun muassa ihmissuhteissa, psyykkisessä ja fyysisessä terveydessä, fyysisessä kunnossa, taloudellisessa tilanteessa, vapaa-ajassa ja ulkonäössä. Etenkin yksinäisyyden kokemus on yleinen, ja nuoret itse kokevat juuri ystävien puutteen olevan merkittävin syy koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ajautumisessa. Myös mielenterveysongelmat koetaan usein keskeiseksi aiheuttajaksi koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle joutumiselle. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle joutuminen voi aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä, häpeää ja toivotomuuden tunteita. (Aaltonen ym. 2019, 304–309; Gretschel & Myllyniemi 2020, 33–36; Karjalainen ym. 2022, 11.)

4 Sijaishuollon menetelmiä nuoren tukemiseksi

4.1 Dialogisuus pohjana luottamussuhteen rakentumiselle

Osallisuuden tunteen merkitys ihmiselle on kiistatonta. Parhaimmillaan osallisuus vahvistaa niin yksinäisten kuin eri väestöryhmienkin suhteita toisiinsa ja ehkäisee siten polarisoitumista. Ongelmien ratkaisuihin ja palveluiden kehittämiseen tarvitaan kaikkia ja monenlaisien kokemusten sekä näkemysten kuulemista. Laadukas vuorovaikutus, eli dialogi, luo edellytykset löytää ratkaisut vaikeisiin ongelmiin. Yksilön kokemukset kuulluksi tulemisesta ja merkitykselliseksi kokemiinsa keskusteluihin osallistumisesta voivat muuttaa maailmaa. (Raitaranta & Von Weissenberg 2023, 18–17.)

Dialogi ohjaajan ja nuoren välillä on avain luottamussuhteen syntymiselle. Luottamuksen rakentuminen on keskeinen osa osallisuuden toteutumista. Omiin mahdollisuuksiin uskominen edellyttää toisiin ihmisiin ja tilanteeseen luottamista. Luottamuksen rakentumisen kannalta on tärkeää, ettei lapselle anneta lupauksia, joita ei voida pitää. Lasten ja nuorten kanssa työskennellessä on tärkeää huomioida, että heidän maailmankatsomuksensa ja aikakäsitys on erilainen kuin aikuisten. Lapsille merkityksellisiä asioita ovat ne, jotka tapahtuvat juuri sillä hetkellä hänen elämässään. (Stenvall 2021, 181.) Sanana osallisuus tarkoittaa olemista sekä kiinnittymistä voimavaroihin, joita tarvitaan tiettyyn toimintaan (Isola ym. 2017, 10).

Läsnäolo on edellytys dialogisuudelle. Nykyajan arjen virikkeellisyys, tehokkuuden paine ja paine monessa paikassa samaan aikaan olemisesta tekevät läsnäolosta sekä hetkeen pysähtymisestä haasteellista. Aidosti läsnä oleva ei voi olla sekä keskustelussa, että puhelimella yhtä aikaa eikä keskustelun kulkua voi kiirehtiä. Läsnäololla on suora vaikutus vuorovaikutuksen laatuun ja keskustelun lopputulemaan. Erityisesti keskusteluiden aloitukseen on tärkeää kiinnittää huomiota. Esimerkiksi sillä, miten osallistujat (nuoret) autetaan orientutumaan keskustelun aiheeseen, on väliä. Kysymisen ja kuulemisen avulla saadaan tärkeää tietoa ihmisen tarpeista, huolista ja toiveista. (Raitaranta & Von Weissenberg 2023, 78–80.)

4.2 Omaohjaajuus on ammatillista ihmissuhdetyötä

Sijaishuollon laitoshoidon sijoitettujen lasten tarpeet ja taustat voivat olla äärimmäisen monimuotoisia. Tämän takia työntekijöiltä vaaditaan ammatillista osaamista sekä kykyä vastata lapsen erityistarpeisiin. Työntekijältä edellytetään ymmärrystä esimerkiksi kiintymyssuhteesta, vuorovaikutussuhteen ilmiöistä, psyykkisistä defenseseista tai traumatisoitumisesta. (Hirvonen 2023, 64–65.) Sinkkosen (2012, 97) mukaan lapsen kiintymyssuhteella on

merkitystä nuoruusiässä ja itsenäistymisen kynnyksellä. Kiintymyssuhde luo pohjan ihmisen itsetunnolle ja luottamukselle itsen, ympäristöön ja muihin ihmisiin. Varhaisen kiintymyssuhteen muodostuminen turvallisesti tai turvattomaksi ei kuitenkaan ole täysin lopullista eikä sen kautta voida ennustaa nuoruuden kulkua. Turvallisen kiintymyssuhteen omaava ja tasapainoisesti kehittynyt nuori voi murrosiässä olla hyvinkin uhmakas rajoja kokeillessaan. Toisaalta turvaton kiintymyssuhde ei johda automaattisesti nuoruuden rajuihin irtiottoihin. Sinkkonen (2012, 97) kuvaa nuoruusiän olevan uuden alun mahdollisuus.

Lapsuuden aikaiset kokemukset voivat vaikuttaa myöhemmin ihmisen kykyyn luottaa toisiin ihmisiin (Yliruka, ym. 2020, 20). Sijaishuoltoon sijoitettu nuori saa uuden mahdollisuuden kiintymyssuhteen luomiseen, kun hän saa ympärilleen turvalliset ja johdonmukaisesti toimivat ohjaajat ympärivuorokautiseksi tuekseen. Rankoista ja vaikeista oloista huostaan otettu nuori voi asettua jopa yllättävän nopeasti uusiin turvallisiin olosuhteisiin, jolloin häiriökäyttäytyminen tasaantuu. (Sinkkonen 2012, 97.)

Hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteiden asettamisessa on tärkeää hyödyntää monialaista osaamista. Sijaishuollossa työntekijöiltä edellytetään vahvaa tietämystä ja taitoja turvallisen hoidon ja kasvatuksen toteuttamiseksi, ottaen huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteen. Työntekijöiltä vaaditaan laajaa menetelmällistä osaamista sekä vuorovaikutusperusteista, terapeuttista ja kasvatuksellista tietoa. Näiden tietojen ja taitojen avulla työntekijät voivat asettaa tavoitteita työlleen, arvioida niiden saavuttamista ja tarvittaessa muuttaa työskentelymenetelmiään. (Hirvonen 2023, 64–65.)

Hirvonen (2023, 64–66) toteaa, että laitoshoidossa tapahtuva omaohjaajatyöskentely voidaan nähdä keskeisimpänä työmenetelmänä ja vuosien saatossa omaohjaajatyö onkin muodostunut ammatilliseksi ihmissuhdetyöksi, joka on sulautunut vaikuttavaksi työmenetelmäksi sijaishuoltoon. Omaohjaajana toimiminen on suhdetyötä sekä turvallisena aikuisena olemista, joka vaatii ymmärrystä suhteissa tapahtuvista ilmiöistä auttajan ja autettavan välillä. Aktiivinen kontaktin vahvistaminen sekä turvallisen suhteen luominen ovat omaohjaajuuden ydin. Heti sijoituksen alussa lapsi ja omaohjaaja tutustuvat toisiinsa ajan kanssa. Omaohjaaja kohtaa lapsen aidosti, kuuntelee häntä sekä vahvistaa lapsen itsetuntoa. Omaohjaajatyön merkityksen ymmärtäminen edellyttää perehtymistä erilaisiin taustateorioihin sekä ajattelumalleihin. Aika-ajoin työntekijän tulee pysähtyä pohtimaan hoitokäsityksiä sekä niiden ajankohtaisuutta, jotta hän pystyy toteuttamaan laadukasta työtä. Jotta työntekijä voi vastata nykyhetken tarpeisiin, hänen on sovellettava uusinta tutkimustietoa, kehitettävä työskentelytapojaan ja edistettävä omaa ajattelutapaansa. Työn laadun jatkuva ja säännöllinen arviointi on perusedellytys laadukkaalle sijaishuollolle.

Lapsen hyvinvoinnista sekä arjen sujumisesta huolehditaan tavoitteellisella omaohjaaja-työskentelyllä, jonka keskiössä näkyvät työn tavoitteet. Tavoitteena on hoito- ja kasvatussuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutuminen, lapsen arjen tasoittuminen sekä asioiden eteneminen. (Hirvonen 2023, 65.)

Hirvonen (2023, 66) korostaa, kuinka omaohjaajatyössä tunteet ovat vahvasti vuorovaikutuksen väline. Turvallisessa hoitosuhteessa lapsi saa harjoitella moninaisten tunteiden ilmaisua sekä käsittelemistä. Omaohjaaja kannattelee lapsen tunteita ja tunnesäätelytaitoja opetellaan yhdessä. Empaattinen sekä turvallinen ilmapiiri tarjoavat lapselle optimaalisen kasvualustan kehittyä eheäksi, myötätuntoiseksi ja toimintakykyiseksi aikuiseksi. Omaohjaajalta edellytetään vahvaa ammatillista itsetuntemusta ja kykyä tunnistaa sekä ilmaista omia tunteitaan. Riittävä emotionaalinen kypsyydentaso sekä itsetuntemus takaavat sen, että työntekijä kykenee työkseen ymmärtämään ja kasvattamaan muita. Rikkomatta ammatillisuuden rajoja ammattilainen kykenee näyttämään myös omia tunteitaan.

4.3 Vertaistuki voimaannuttaa

Vertaistuki nähdään omaehtoisena, keskinäisenä ja kokemukseen perustuvana toimintana, jossa vertaiset auttavat sekä itseään että toisiaan. Samanlaiset elämäntilanteet ja kokemukset korostavat ihmisten vertaisuutta. Vertaisten kyky ymmärtää toisiaan perustuu siihen, että he ovat kokeneet samankaltaisia asioita ja heillä on jaettu kokemus, mikä mahdollistaa syvemmän yhteisymmärryksen. Ihminen, joka on kokenut samankaltaisia asioita, pystyy tarjoamaan apua sellaisiin asioihin, joihin ammattilainen ei välttämättä kykene, ja samalla ymmärtämään toisten samankaltaisia tarpeita. Ammatillinen työ ja vertaistuki täydentävät toisiaan tehokkaasti ja usein edistävät hyvien tulosten saavuttamista. Ammatillaisen tehtävänä on pyrkiä lisäämään yksilön hyvinvointia, kun taas vertaiset auttavat toisiaan parantamaan omaa hyvinvointiaan yhteistyössä. Vertaisuus voidaan nähdä keskinäisenä asiantuntijuutena, tasa-arvona ja yhdenvertaisuutena, jotka perustuvat vahvaan keskinäiseen luottamukseen. Vertaistoiminnan ytimessä on se, että kukaan ei ole yksin oman ongelmansa kanssa. Kaikki tunteet ovat sallittuja vertaistuen piirissä, ja vertaiset pystyvät ymmärtämään toisen tunteita omien kokemustensa perusteella. Vertaistuen avulla ihmiset voivat kohdata toisensa samankaltaisina kokemuksensa jakaneina. Kun ihminen kohtaa vertaisiaan, jotka ovat selviytyneet samankaltaisista haasteista, joita hän itsekin kohtaa, usko omasta selviytymisestä vahvistuu. Vertaistuen avulla yksilö voi saada paremman hallinnan tunteen elämästään. Tulla kuulluksi ja nähdyksi vertaistensa toimesta voi tuottaa positiivisen korjaavan kokemuksen. (Mikkonen & Saarinen 2018, 9, 20–23, 29, 35, 52.)

Asioiden jakaminen samankaltaisen taustan jakaneiden kesken voi olla voimaannuttava ja häpeää häivyttävä kokemus. Erityisesti lastensuojelutaustaisille vertaistoiminta on

äärimmäisen tärkeää. Itsenäistyvien nuorten kohdalla nivelvaiheessa sijaishuollosta jälkihuollon piiriin siirryttäessä lastensuojelun ja jälkihuollon palveluita voisikin muokata ryhmämuotoisiksi yksilöohjauksen sijaan ja pohtia mitä uusia mahdollisuuksia vertaistoiminta voisi tarjota. Vertais- ja ryhmätoiminnan jalkauttaminen vaativat vielä vakiintuneiden toimintatapojen luomista tiedonsiirtoon eri toimijoiden välillä. (Reito 2023, 43, 48–49.)

4.4 Itsemyötätunto

Itsemyötätunnolla on todettu olevan positiivisia vaikutuksia ihmisen tunne-elämään ja kokemukseen elämän mielekkyydestä. Vahva itsemyötätunto mahdollistaa ihmisen antaa lohtua itselleen sekä välttyä pelolta, negatiivisuudelta ja eristäytymiseltä. Lisäksi itsemyötätunto lisää ihmisen positiivisia tunnetiloja kuten onnellisuutta ja optimismia. Itsemyötätunto on osa itsestä huolehtimista. (Neff 2021, 25.)

Lapsen kasvuympäristön mallilla ja kasvatuksessa käytetyllä kielellä on suuri merkitys itsemyötätunnon kehitykselle. Tutkimukset ovat osoittaneet, että erittäin arvostelevia kommentteja saaneet lapset ovat todennäköisesti muita itsekriittisempiä aikuisina. Yksi itsetunnon kehityksen kannalta haitallisina kasvatustapa on rangaista huonosta käytöksestä ja palkita hyvästä käytöksestä. Kasvatustapa saa lopulta lapsen uskomaan, että vain onnistuessaan hän on rakkauden arvoinen. Vanhempien lisäksi tai sijaan lapsen elämässä kenen tahansa merkityksellisen ihmisen negatiivinen arvostelu voi johtaa itsekriittisyyteen. (Neff 2021, 40–42.)

Itsemyötätunnon harjoittelu ja oppiminen on mahdollista kaikille. Itsemyötätunto mahdollistaa vaikeimmillakin hetkillä lohdutuksen ja tuskan lievittämisen, vaikka ihmisellä ei olisi fyysisesti ketään sitä tekemään. Toisen ihmisen myötätunnon ja huolenpidon kokeminen ei ole ainoa keino tuntea itseä rakkauden arvoiseksi. Ihmisen ei ole pakko hakea ja saada hyväksyntää ulkopuolelta, kun hän voi saada sen itseltään. Ihminen tarvitsee elämäänsä tukiverkostoja ja muita ihmisiä, mutta lopulta jokainen tuntee itse itsensä parhaiten. Esimerkiksi vain itse voi tietää, kuinka paljon tuskaa ja pelkoa kokee ja mitä tarvitsee eniten tai jokainen on itselleen se ihminen, joka on elämässä aina läsnä ja pitää huolta. (Neff 2021, 83,84.)

Jokaisella ihmisellä on omat luontevahvuutensa. Luontevahvuudet vaikuttavat tapaan itsemme toteuttamiseen. Vahvuudet voivat olla kykyjä tai hyveitä, jotka auttavat meitä saavuttamaan moraalisesti arvokkaina pitämiämme asioita. Positiivisen psykologian tutkijat Martin Seligma ja Christopher Peterson ovat kehittäneet VIA-luokituksen, jolla luontevahvuuksia voidaan luokitella. Luokituksen mukaan voidaan erotella 24 yleismaallista luontevahvuutta, jotka pohjautuvat kuuteen hyveeseen. Seligman ja Petersonin tutkimuksien mukaan heidän luokittelemiaan luontevahvuuksia ja hyveitä arvostetaan jokaisessa

kulttuurissa ympäri maailmaa. Kaikilla ihmisillä on näitä luontevahvuuksia, mutta tapa tuoda niitä esiin on yksilöllinen. (Actan-Collan & Eerola, 2023.)

Actan-Collan & Eerolan (2023) mukaan tutkimukset ovat osoittaneet, että hyvin harva tunnistaa omia luontevahvuuksiaan ja käyttää niitä. Vain kolmasosa tunnistaa hyvin omat vahvuutensa. Omia luontevahvuuksia voi oppia tunnistamaan erilaisilla harjoitteilla. Luontevahvuuksia voi opetella tunnistamaan seuraavien kysymysten kautta: Minkä tekemisestä nautin? Mihin keskityn mielelläni? Missä olen hyvä? Mikä tekeminen tuntuu minulle luontaiselta? Missä tekemisessä tunnen olevani kuin kotonani? Mitä ystävät tai läheiset sanovat minussa olevan parasta?

4.5 Itseohjautuvuus

Toivola (2019, 28–31) liittää nuoren itseohjautuvuuteen itse- ja vertaisarvioinnin taidot. Itsearviointitaidot ovat edellytys itseohjautuvuudelle. Itsearvioinnista puhuttaessa on tärkeää muistaa, että se ei ole vain osaamisen arvostelua ja mittaamista. Arvioinnissa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota siihen mitä nuori aikoo tehdä, jotta saavuttaa tavoitteensa eikä vain nykyhetken tilanteeseen. Tavoitteiden saavuttamisen kannalta on tärkeää, että nuori asettaa tavoitteet itse ja kokee ne omikseen.

Itsenäistymisen ja elämäntaidot sekä niiden harjoittelu vaatii nuorelta itseohjautuvuuden kehittämistä. Opinnäytetyön tuloksena valmistuvassa itsenäistymiskansiossa on huomioitava tämä seikka. Nuoren on tärkeää tehdä ja harjoitella itsearviointia omien taitojensa kehittymisestä sekä suunnitella tavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi on tärkeää, että nuori itse asettaa tavoitteita matkan varrelle.

5 Opinnäytetyön toteutus

5.1 Tutkimuksellinen kehittäminen

Toikko ja Rantanen (2009, 21–23) asettavat tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tutkimuksen ja kehittämistoiminnan välimaastoon. Tietoa saadaan käytännön ongelmista ja kysymyksistä aidoissa toimintaympäristöissä. Saadun tiedon avulla pyritään luomaan uusia ratkaisuja ja toimintatapoja, joita viedään eteenpäin käytännön tasolle. Tutkimuksellisen kehittämisen pääpaino on kehittämisellä, mutta siinä hyödynnetään tutkimuksellisia periaatteita. Tavoitteena on konkreettisen muutoksen luominen.

Tämän opinnäytetyö on kehittämishanke, jonka lähestymistapana on toimintatutkimus. Kehittämistyön tavoitteena on luoda uusia sekä parempia palveluja, tuotantovälineitä tai –tapoja. Tarve kehittämistyöhön lähtee usein organisaation kehitystarpeesta ja halusta saada aikaan muutosta esimerkiksi johonkin yksittäiseen prosessin osaan. Käytännön tarpeet ja tavoitteet ohjaavat, mutta kehittämisen pohjana on tutkimustulokset. Kehittämistyön synonyymi on kehittämistoiminta. (Heikkilä ym. 2008, 19–21; Ojasalo ym. 2009, 19.)

Tässä opinnäytetyössä tietoa saadaan tutkitun tiedon lisäksi yhteistyöorganisaation työryhmältä ja itsenäistyviltä nuorilta. Toimintaa kehitetään yhteistyössä työryhmän sekä nuorten kanssa. Kehittämistyölle ominaiseen tapaan tarve on lähtöisin organisaation esiintuomasta kehittämistarpeesta. Opinnäytetyön tavoitteena on uuden toimivamman toimintamallin luominen yhteistyöorganisaation käyttöön.

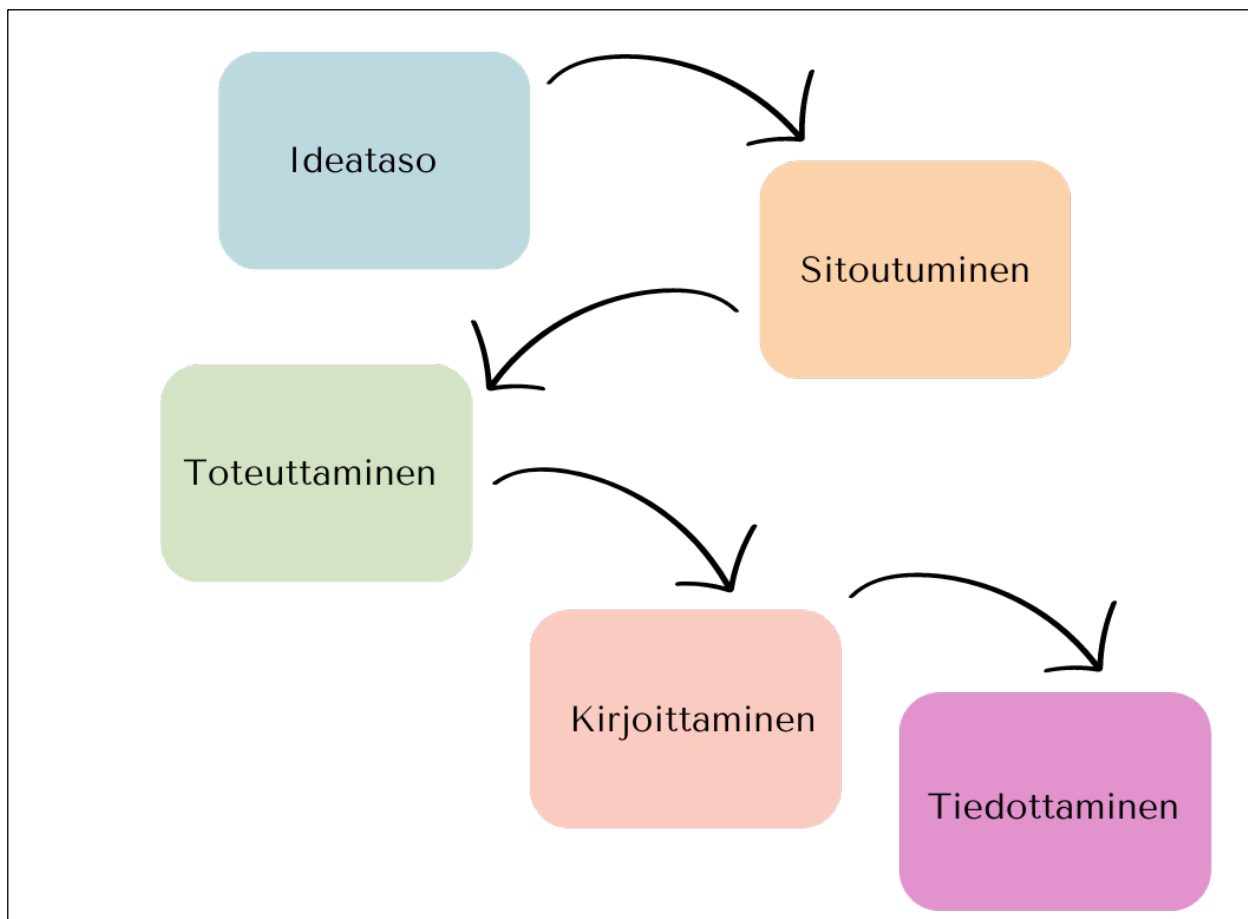
5.2 Tutkimuksen eteneminen

Vilka (2015, 56–57) jakaa tutkimuksen etenemisen viiteen eri vaiheeseen. Ensimmäiset neljä vaihetta lomittuvat tutkimusprosessin aikana. Ideatasolla määritellään tutkimuskysymykset, tutkimusmenetelmä, aineiston keruu menetelmä, tutkimusaineiston analysointitapa sekä teoreettinen viitekehys. Ideatasolla myös päätetään millä kielellä tutkimus kirjoitetaan sekä muodostetaan kustannusarvio ja aikataulu. Sitoutumisvaiheessa tehdään tutkimussuunnitelma sekä haetaan tarvittavat tutkimusluvut. Näiden kahden vaiheen aikana tehdään ratkaisevia päätöksiä tutkimusprosessissa.

Toteuttamisvaiheessa hankitaan tutkimusaineistoa sekä tulkitaan ja analysoidaan sitä. Toteuttaminen sisältää myös tutkimustulosten, johtopäätösten ja kehittämis- tai toimintaehdotusten esittämistä. Toteuttamisvaiheessa täsmennetään prosessin alussa tehtyjä ratkaisuja sekä mahdollisesti muutetaan jotakin. Varsinkin tutkimuksissa, joissa tutkitaan ihmisiä, joudutaan usein tekemään muutoksia, koska ihmiset ja heidän toimintansa eivät ole täysin ennakoitavissa. Tutkimustekstin kirjoittaminen sisältyy kirjoittaminen vaiheeseen, vaikka

kirjoittaminen kietoutuu koko tutkimusprosessin alusta loppuun eikä se ole oma erillinen vaiheensa. (Vilka 2015, 56–57, 79.)

Tutkimushankkeen lopussa tutkimusryhmällä on velvollisuus tiedottaa tutkimuksesta sekä sen tuloksista. Pelkääntään raportin valmistuminen ja luovuttaminen toimeksiantajalle ei tarkoita hankkeen loppumista. Tutkimuksen tulisi herätellä jatkotutkimusideoita ja aihetta koskevaa keskustelua, koska yksi tutkimus harvoin pystyy vastaamaan kohteena olevaan ongelmaan ja koska hyvä tutkimus tuottaa lisäkysymyksiä. Tutkimusprosessin lopussa myös tutkimus sekä tutkimusaineisto arkistoidaan. Tutkimuksen eteneminen on esitelty kuviossa 1. (Vilka 2015, 57–58, 85.) Hyväksytty opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Theseus-verkkokirjastossa prosessin päätyttyä. Valmis opinnäytetyö sekä sen tuotoksena syntynyt itenäistymiskansio luovutetaan toimeksiantajalle.

Kuvio 1. Tutkimuksen eteneminen (mukailtu Vilka 2015, 57).

5.3 Palvelumuotoilu osana kehittämistä

Opinnäytetyöprosessissa hyödynnetään palvelumuotoilun keinoja. Palvelumuotoilu on ennen kaikkea käytännön tekemistä ja yhteiskehittämistä. Palvelumuotoilussa erilaiset ryhmät kehittävät tai luovat yhdessä. (Lapin yliopisto 2020.) Palvelumuotoilussa osallistetaan

asiakkaita tai palvelun loppukäyttäjiä ja muotoilu tapahtuu yhdessä ihmisten kanssa. Tällä tavalla toteutuu osa palvelumuotoilun ydintä eli ihmislähtöisyys. Hyysalo (2022, 61) toteaa palvelumuotoilun nostavan ihmiset keskiöön sekä kehittämisen lähtökohdaksi. Lehdon (2011) mukaan palvelumuotoilun avulla tuodaan kehittämiseen käyttäjälähtöinen näkökulma. Palvelumuotoilun prosessissa muotoilua ei siis tehdä ihmistä varten vaan yhdessä ihmisten kanssa. Palvelumuotoilussa yhteiskeittämiseen osallistuu loppukäyttäjien lisäksi eri ammattilaisia. Yhteiskeittäminen on osallistamisen lisäksi osa palvelumuotoilun ydintä. (Häyhtiö 2017, 3; Lapin yliopisto 2020.) Palvelumuotoilun menetelmiä hyödyntämällä lisätään asiakasnäkökulmaa opinnäytetyöprosessissa.

Opinnäytetyön tuotoksena valmistuu Pienryhmäkoti X:n henkilökunnan käyttöön työskentelyväline itsenäistyvien nuorten kanssa tehtävään työhön. Itsenäistymiskansion sisältöön, materiaaleihin ja aihealueiden rajautumiseen päädyttiin henkilökunnan sekä itsenäistyvien nuorten tarpeet huomioiden. Lähtökohta luodulle työskentelyvälineelle pohjautuu käyttäjien tarvekokemukseen sekä toiveisiin. Teoreettiset lähtökohdat tukevat valikoituja sisältöjä.

Viime vuosien aikana palvelumuotoilun hyödyntäminen kehittämistyössä on yleistynyt. Pohjolan (2010) mukaan palvelunkäyttäjien tiedostetaan olevan oman elämänsä asiantuntijoita ja heidän roolinsa palveluiden käyttäjänä tunnustetaan. Tämän lisäksi heidän asiantuntevuuttansa hyödynnetään suunnitteluprosessissa. Parhaimmassa tapauksessa sosiaali- ja terveyspalveluissa palvelumuotoilu tarjoaa palvelunkäyttäjille tasavertaisen mahdollisuuden osallisuuteen verrattuna asiantuntijoihin sekä työntekijöihin. (Häyhtiö 2017, 7.)

5.4 Osallisuuden merkitys kehittämishankkeessa

Osallisuus, hyvinvointi ja oppiminen kiertyvät yhteen nuoren elämässä. Joukkoon kuuluminen lisää yleensä hyvinvointia ja yhteenkuuluvuuden tunne sekä hyvinvointi edesauttavat oppimista. Lasten ja lapsiryhmien osallisuuden vahvistamiseksi erityisen tärkeää on vahvistaa aikuisten ymmärrystä lasten osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Aikuisten tulee ottaa vakavasti lasten esiintuomat epäkohdat, erityisesti jos ne nousevat toistuvasti esiin. Epäkohtien esiintuominen ei tarkoita, että ratkaisu pitäisi olla saatavilla heti vaan tärkeää on, että aiheesta keskustelemiseen annetaan aikaa ja annetaan mahdollisuus lapsille tuoda esiin ratkaisuehdotuksia. (Stenvall 2021, 180–181). Nuorten esiintuomien ajatusten pohjalta tehdyt suunnitelmat ja päätökset ovat hyvin voimaannuttavia nuorelle. Omien ajatusten pohjalta tehty päätös voi tuntua omalta, vaikka se ei täysin nuoren ehdotuksen mukaan toteutuisikaan. Tärkeää on löytää nuoren ehdotuksen pohjalta toteutettavissa oleva ratkaisu. (Oranen 2008, 16).

5.5 Ideatason työskentely

Opinnäytetyön eteneminen noudattelee Vilkan (2015, 57) esittelemiä viittä vaihetta. Ensimmäinen vaihe, eli ideataso, asettaa perustan koko tutkimustyölle. Tässä vaiheessa työsämme määrittelimme seuraavaksi luetellut kehittämistehtävät opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteen valossa. Ideatason tarkastelu mahdollisti tutkimustyön suunnittelun ja fokuoimisen keskeisiin kehittämistehtäviin, tarjoten samalla kokonaisvaltaisen näkökulman opinnäytetyön lähtökohtiin ja päämääriin.

1. Kartoittaa haastatteluiden avulla millaisia käytännön haasteita työskentelyssä tällä hetkellä on ja mitä itsenäistymiskansiolta toivotaan
2. Ideoida itsenäistyvien nuorten kansiota yhdessä nuorten ja työryhmän kanssa
3. Kokeilla kansion ensimmäistä versiota keväällä 2024 itsenäistyvien nuorten kanssa
4. Kerätä tietoa kansion käyttöönoton toteutumisesta sekä siinä ilmenevistä puutteista
5. Viimeistellä kansio itsenäistyvien nuorten ja työntekijöiden kokemusten perusteella.

Valitsimme opinnäytetyön tutkimusmenetelmän, aineistonkeruun ja aineiston analysoinnin tavat huolellisen harkinnan perusteella. Valintamme perustuivat nuorten ja työryhmän haastatteluihin sekä teoreettiseen viitekehukseen. Työvälineen sisältö rakennettiin huomioimalla Pienryhmäkoti X:n asiakassegmentti ja työryhmästä esiin nousseet tarpeet. Teoreettinen viitekehys muodostettiin huolellisesti ottaen huomioon paitsi alan teoria myös kyseisen toimintaympäristön erityispiirteet ja tarpeet. Tämä kokonaisvaltainen lähestymistapa vahvisti tutkimuksen validiteettia ja antoi syvällisen pohjan tutkimuksen toteuttamiselle.

Aineistonkeruu

Opinnäytetyö toteutetaan osallistavana kehittämishankkeena, jossa osallistetaan itsenäistyviä nuoria sekä työryhmää itsenäistymiskansion suunnitteluun. Kehittämishankkeen aineistonkeruumenetelmänä käytetään nuorille (n=2) puolistrukturoitua teemahaastattelua ja työyhteisölle (n=7) haastattelun ja aivoriihiyöskentelyn yhdistelmää. Opinnäytetyössä hyödynnetään ajankohtaista kotimaista sekä kansainvälistä teoreettista tutkimustietoa koko prosessin ajan.

Kanasen (2014, 77–78) mukaan toimintatutkimuksen aineistonkeruumenetelmät eivät eroa laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä. Toimintatutkimus on enemmän tutkimusstrategia, kuin oma tutkimusmenetelmä. Toimintatutkimuksen

aineistonkeruumenetelmiä ovat havainnointi, haastattelu, kirjalliset lähteet ja kyselyt. Havainnoinnin ja haastattelun muotoja on useita.

Työvälineen luomisen pohjana on työryhmän ja nuorten haastattelut, aivoriihi työskentelyn anti sekä kirjalliset lähteet. Työvälineen toteuttamista seurataan ja tehtyjen huomioiden perusteella tehdään tarvittavia muutoksia. Haastattelut ja ajankohtaiset kirjalliset lähteet toimivat koko kehittämisen ajan perustana lopussa valmistuvalle työvälineelle. Haastattelut toteutetaan puolistrukturoituina teemahaastatteluina.

Työryhmää haastatellessa tulee huomioida tilanteen mahdollinen arkaluontoisuus työryhmälle. Toimintatutkimuksen tavoitteena on luoda uusi toimintamalli, työväline, jonka avulla pyritään selkeyttämään työskentelyä. Työskentelyn selkiyttäminen tarkoittaa, että organisaatiossa on kehittämisentarve ja näistä asioista keskustelu on perinteisesti kuulunut vain työnantajan ja työryhmän väliseksi. Organisaation johdolta vaaditaan erityistä valmiutta laajentaa päätöksen teossa demokratiaa alemmille tasoille eli työntekijöille. (Kananen 2014, 75.) Haastatteluun osallistuu koko työryhmä esihenkilö mukaan lukien. Organisaatiossa kehitystyötä on tehty aiemminkin koko työryhmän kesken, joten johtoportaalta on taito huomioida työntekijöiden mielipiteet ja kokemukset.

Tiimioppiminen

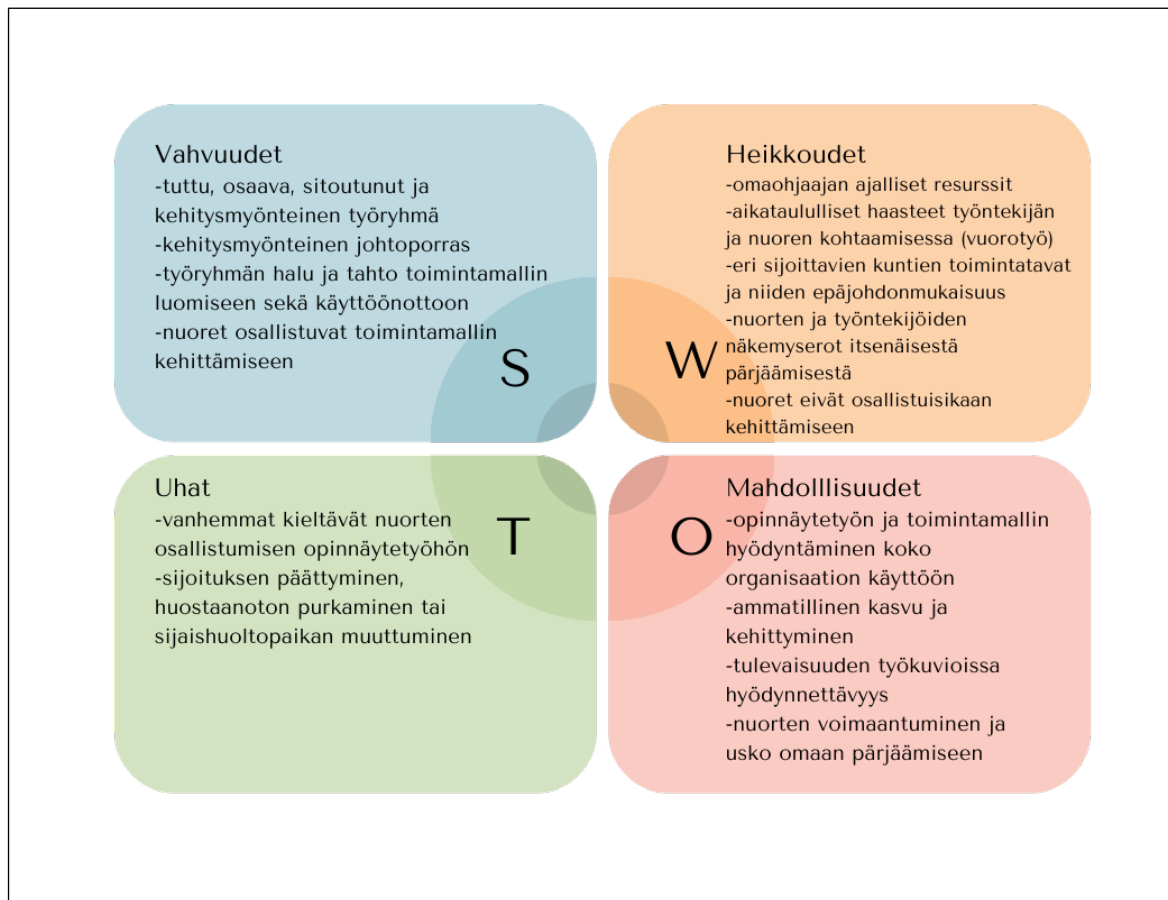
Tiimioppimisen on jo pitkään tiedetty olevan yksi tehokkaimmista tavoista parantaa tietämystä. Tiimioppimista luonnehtii jatkuva pohdinnan ja toiminnan prosessi, johon kuuluu kysymysten kysyminen, tiedon ja palautteen kerääminen, käytännön kokeileminen ja reflektio keskustellen. (Koeslag-Kreunen ym. 2018, 475–476, 479.) Kelong ym. (2018, 2465) tutkimuksen mukaan vaikuttaisi siltä, että vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin määrä tiimissä on yksi vaikuttava tekijä, joka lisää luovuutta, ja synnyttää uusia ratkaisuja.

Kelong ym. (2018, 2460) tutkimuksen mukaan tiimissä syntyy enemmän ideayhdistelmiä ja kehitystä, mitä enemmän tiimin jäsenet tekevät keskenään yhteistyötä. Tutkimus myös osoitti, että kun tiimi työskentelee yhteistä päämäärää kohti, tiiminjäsenet jakavat herkemmin omia ideoitaan ja jatkojalostavat toistensa ideoita. Alkuperäiset ideat saatetaan nähdä uudessa valossa, jota ei välttämättä tapahtuisi, jos työskenneltäisiin yksin idean parissa. (Kelong ym. 2018, 2460.)

Riskianalyysi

SWOT-analyysin avulla olemme koonneet riskianalyysia opinnäytetyötämme ja sen prosessia kohtaan. Strengths (vahvuudet) osioon kerätään sisäisiä vahvuuksia ja weakness (heikkoudet) osioon sisäisiä heikkouksia. Opportunities (mahdollisuudet) osioon luetellaan

mahdollisuuksia, jotka liittyvät ulkoiseen ympäristöön ja threats (uhat) ulkoisia uhkia. (Omapaja 2022.) Kuviossa 4 on esiteltyä SWOT-analyysi.

Kuvio 2. SWOT-analyysi. (mukaillen Omapaja 2022.)

5.6 Sitouttaminen

Vilkan (2015, 57) mukaan toinen vaihe opinnäytetyöprosessissa on sitouttaminen, joka sisältää tutkimussuunnitelman laatimisen sekä tutkimusluvan hakemisen. Opinnäytetyösuunnitelma esiteltiin toukokuussa 2023, ja tutkimuslupa allekirjoitettiin Pienryhmäkoti X:n kanssa kesäkuussa 2023. Opinnäytetyön työvälineen käyttöönoton kannalta oli keskeistä sitouttaa työryhmä sekä asiakasnuoret mukaan tutkimukselliseen kehittämiseen. Tässä korostui yhteiskehittämisen näkökulma, jonka avulla pyrittiin varmistamaan kaikkien osapuolten osallistuminen ja osallistuvuus tutkimusprosessissa. Tämä vahvisti tutkimuksen eettisyyttä ja osallistujien kokemusta osallistumisestaan tutkimukseen.

Yhteiskehittäminen

Yhteiskehittämisestä puhutaan silloin, kun palveluja kehitetään yhdessä niiden käyttäjien kanssa. Yhteiskehittämisellä varmistetaan, että kehitettävä palvelu vastaa tarpeeseen. Muutoksen syntymisen kannalta on tärkeää osallistaa myös johtoporasta.

Yhteiskehittäminen yhdistää asiakkaan kokemustiedon ja ammattilaisen ammattitiedon ja kehittämisen näkökulmasta nämä ovat tasavertaisessa asemassa. (Isola ym. 2017, 32–33.) Yhteiskehittäminen vaatii poistumista asiantuntijälähtöisestä ajattelutavasta ja siirtymistä suunnittelemaan sekä kehittämään palveluita yhdessä palveluiden käyttäjien kanssa. Miettinen (2011) toteaa, kuinka yhteiskehittämisessä palveluiden käyttäjä osallistuu hänelle sopivan palvelun kehittämiseen. Palveluiden käyttäjien tulisi olla mukana koko suunnitteluprosessin ajan ja parhaan vaikuttavuuden saavuttamiseksi heidät tulee osallistaa heti alkuvaiheessa. (Hyysalo 2022, 62.)

Johansson (2019, 7) kuvaa yhteiskehittämisen käsitettä tutkielmassaan strategiseksi työvälineeksi uusien ideoiden luomiseen ja niiden kehittämiseen. Yhteiskehittäminen koostuu vähintään kahden osallistujan luomisen prosessista, sekä lopputuloksesta, joka parantaa palvelun laatua. Isola ym. (2017, 32) määrittävät yhteiskehittämisen monivaiheiseksi prosessiksi, joka etenee tutustumisesta ihmettelyyn, luottamuksen rakentumiseen, sanojen löytämiseen, dialogiin ja lopulta tulosten muotoiluun. Asiakkaat ja ammattilaiset kehittävät palveluita yhdessä ja dialogisesti. Dialogi ei ole pelkästään puhumista, vaan myös kuuntelemista ja toisen näkökulman arvostamista. Käyttäjälähtöisellä palveluiden kehittämisellä tarkoitetaan käyttäjien aktiivista osallistumista palveluiden kehittämiseen. Osallistujien rooli ei ole pelkästään vastata kyselyihin, vaan heitä otetaan mukaan prosessiin esimerkiksi työpajojen muodossa. (Merrilees ym. 2017; Miettinen 2011; Johansson 2019, 7 mukaan.) Häyhtiö (2017, 33) painottaa yhteiskehittämisen tärkeyttä kuvaamalla sen olevan koko palvelumuotoiluajattelun runko. Haltia-Nurmi ym. (2021, 8) korostavat, että yhteiskehittäminen mahdollistaa yritykselle näkökulman asiakkaiden tarpeisiin ja auttaa kehittämään ratkaisuja näiden tarpeiden pohjalta.

Nuoret mukana kehittämisessä

Yhteiskehittämisessä nuoren osallisuus on keskiössä. Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda työväline työntekijöiden käyttöön, mutta sen avulla on tarkoitus selkeyttää nuoren matkaa itsenäistymiseen. Itsenäistymiskansion käytettävyyden kannalta on tärkeää kuulla nuoria, jotta sisältö vastaa oikeanlaiseen tarpeeseen ja motivoi työskentelyyn.

Lastensuojelun laatusuosituksen (2019, 18) mukaan lastensuojelupalveluiden kehittämisen näkökulmasta lasten, nuorten ja vanhempien osallisuuden vahvistaminen on keskeisessä asemassa. Osallisuuden toteutumisen perustana on luottamus ja kokemus kuulluksi tulemisesta omana itsenään. Lapsen osallisuus on osa lastensuojelulakia. Lapsen toiveet ja mielipide on selvitettävä lastensuojelua toteuttaessa sekä otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. (Lastensuojelulaki 417/2007, 20§).

Lapsia, nuoria sekä perheitä kuulemalla ja ottamalla mukaan kehittämistyöhön saadaan työntekijät ja johto ymmärtämään paremmin asiakkaiden todellisuutta heidän näkökulmastaan. Esimerkiksi asiantuntijaryhmien toiminnan, kuulemistilaisuuksien ja koulutusten avulla voidaan toteuttaa lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta palveluiden kehittämisessä. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 20.)

Lastensuojelun laatusuositusten (2019, 23) mukaan palveluiden keskinäinen vuorovaikutus, tiedonkulku ja eheys ovat tärkeä osa laatutyötä. Oikea-aikainen yhteistyö varmistaa lapsen, nuoren ja perheen välisen kokonaisvaltaisen tukemisen esimerkiksi siirryttäessä lasten ja nuorten palveluista aikuisten palveluihin täysi-ikäistymisen jälkeen.

5.7 Toimintavaihe

Opinnäytetyön toteuttamisvaiheessa (Vilkkä 2015, 56–57) suoritettiin systemaattista tutkimusaineiston hankintaa, jonka pohjana olivat nuorten ja työryhmän haastattelut. Lisäksi toteutettiin aivoriimallin mukainen työskentely työntekijöiden haastattelun yhteydessä. Työryhmän haastattelu toteutettiin puolistrukturoituina ryhmämuotoisena teemahaastatteluna, ja aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui teema-alueittain toteutettu litterointi. Vaikka haastattelut kuuluvat toimintavaiheeseen, niiden merkityksen ymmärtämiseksi ne avataan myöhemmässä vaiheessa opinnäytetyötä. Aineistonkeruun kannalta oli olennaista huomioida fasilitoinnin rooli ja sen merkitys tutkimusprosessin sujuvuudelle.

Aivoriihi

Aivoriihi on ongelmanratkaisumenetelmä, jolla voidaan luovuutta hyödyntäen kehittää toimintaa. Menetelmässä ryhmällä on vapaus ideoida aluksi ilman rajoja, jonka jälkeen ideoihin pureudutaan kriittisemmin ja jatkokehitetään syntyneitä ideoita. Lopuksi ryhmä voi syntyneistä ideoista demokraattisesti valita parhaat ja toteutettavissa olevat ideat. (Ojasalo ym. 2009, 146.) Aivoriihi on menetelmänä yksi mahdollinen menetelmä kehittämishankkeen ideointivaiheeseen, koska siinä toteutuu työryhmän osallisuus.

Ryhmämuotoisessa haastattelutilanteessa on tärkeää, että osallistujat kokevat tulevansa kuulluiksi ja ilmapiirin turvalliseksi ilmaista omia mielipiteitään. Hyvä ja onnistunut vuorovaikutus ryhmän sisällä mahdollistaa yksilön oman tarpeen hioutumisen osaksi yhteistä tekemistä ja päämäärää. Vuorovaikutuksen tukemista ja onnistumista voidaan ohjata keskusteluja auttavilla rakenteilla, joita ohjaa ryhmän ulkopuolinen fasilitoija. Rakenne luo turvallisuutta ja turva mahdollistaa tilan kuuntelulle ja oppimiselle. Käytännössä rakenteella tarkoitetaan ennalta suunnittelua ja ohjaavaa kannattelua, kuten työskentelymenetelmien valinta. Ennalta suunnittelu ei poista keskustelun sisällön nousemista osallistujilta. Rakenne tukee

osallistujien motivaatiota ja yhteisluomista. Hyvä vuorovaikutus tarvitsee yhtä aikaa avoimuutta, tilaa ja rajoja. (Raitaranta & Von Weissenberg 2023, 19–20.)

Fasilitoijalle kuuluu työpajan aikataulutus, menetelmien valinta, materiaalien hankkiminen, esityksen valmistelu, varasuunnitelmien ja -menetelmien valmistelu, dokumentointivälineiden hankinta ja työpajatiljan järjestely. Osallistujat seuraavat fasilitoijan esimerkkiä innostumisen ja sitoutumisen myötä. Tehtävänä on luoda positiivinen ja luottamuksellinen ilmapiiri. Tärkeää on saada osallistujat sitoutumaan yhteiseen tekemiseen. Toimintaa edesauttaa tieto, että ”väärää vastauksia ei ole”. (Lapin yliopisto 2020.)

Fasilitoinnin ydin on oikean työskentely tavan löytyminen, jonka avulla ryhmä pystyy toimimaan rakentavasti. Fasilitoija vastaa toiminnan etenemisestä. Fasilitoinnin avulla olemassa oleva tietotaito saadaan yhdistettyä ja hyödynnetyä. Myös ryhmien toimintaa saadaan parannettua. (Nummi 2007, 16–17.)

Työskentelyllä tulee olla selkeästi alku, runko ja lopetus. Aluksi tutustutaan ja virittäydytään. Runkovaiheessa työskennellään valitun menetelmän mukaisesti, kerätään mahdollisimman paljon ideoita ja pohditaan ratkaisuja sekä toimenpiteitä. Lopuksi vedetään yhteenveto ja työskentely suljetaan. Samalla kerätään ihmisten tunnelmia ja palautetta sekä kiitetään yhteisestä työskentelystä. (Nummi 2007, 20–21, 25, 28–29.)

Puolistrukturoitu- ja teemahaastattelu

Tiedonkeruumenetelmänä haastattelu on joustava ja sopii moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Suora kielellinen yhteys haastateltavan ja haastattelijan välillä mahdollistaa kysymysten järjestyksen uudelleen asettelun sekä näkemään ei-kielellisiä vihjeitä, jotka voivat auttaa ymmärtämään vastauksen sävyjä oikein. Lisäksi on mahdollista suunnata tiedonhankintaa haastattelutilanteessa tarkentavien kysymysten avulla ja selvittää vastausten taustalla vaikuttavia motiiveja. Puolistrukturoidulle menetelmälle on ominaista, että haastattelun rakenne on osittain päätetty, mutta ei täysin. Esimerkiksi kysymysten järjestys voi vaihdella tai kysymysten sanamuotoa voi vaihtaa tilanteen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2022.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2022) teemahaastattelu-termi pohjautuu Mertonin, Fiskin ja Kendallin (1956) kirjaan ”The focused interview”. Teemahaastattelua ei esiinny samalla nimellä muissa kielissä, vaikka samantyyppisiä haastatteluita tehdään myös muualla. Haastattelumenetödin perusteena on tiettyihin teemoihin kohdennettu keskustelu. Teemahaastattelu menetölmän perusoletuksena on, että yksilön kokemuksia, uskomuksia, ajatuksia ja tuntemuksia voidaan tutkia. Haastattelu etenee ennalta asetettujen teemojen varassa eikä ennalta asetettujen yksityiskohtaisten kysymysten kautta ja näin haastattelijan näkökulma

vapautuu, jolloin haastateltavan ääni pääsee kuuluviin. Haastattelun teema-alueet tulee jättää väljiksi, jotta tutkittavan ilmiön moninaisuus pääsee esiin. Ennalta asetettujen teema-alueiden pohjalta haastattelija voi syventää keskustelua lisäkysymysten avulla niin pitkälle, kuin tutkimusintressit vaativat ja haastateltavat ovat suostuvaisia.

Nuorten haastattelun erityispiirteet

Nuorten haastattelu eroaa jonkin verran aikuisten haastattelusta. Nuoruuteen kuuluu etäännyttymisen vaihe, jolloin aikuisten kysymykset voivat tuntua tungettelevilta. Haastattelijan pitääkin saada nuoret motivoituneiksi vastaamaan, jotta vastaukset olisivat kattavia lyhyiden ja ylimalkaisien sijaan. Erityisen tärkeää haastattelijalle on välittää nuorelle tunne siitä, että hänestä ja hänen mielipiteistään ollaan kiinnostuneita. Tärkeää on myös kokemus osallistumisesta ja avuksi olemiseen tutkimukseen. Haastattelijan voi olla hyvä tavata nuorta useampaan otteeseen haastattelun merkeissä ja haastatella nuorta yksin ilman vanhempia, jotta hänellä on vapaus kertoa asiat omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2022.)

Nuoren haastattelun ajankohtaa sekä -paikkaa on tärkeää suunnitella, koska ajalla ja paikalla voi olla paljonkin vaikutuksia haastattelun kulkuun sekä nuoren kokemukseen haastattelusta. Nuoren muiden arjen aikataulujen ja keskittymisen näkökulmasta on tärkeää puntaroida paras mahdollinen ajankohta. Huomioon tulee ottaa, toteutuuko haastattelu arkipäivänä, viikonloppuna vai loma-aikana. Tämän jälkeen pohditaan, pidetäänkö haastattelu ennen koulupäivää vai sen jälkeen. On myös mietittävä ajankohtaan liittyvänä erityiskysymyksenä sitä, mikä ajankohta sopii parhaiten nuoren sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Vallitsevaa elämäntilannetta pidä sivuuttaa. Esimerkiksi kokemus perheväkivallasta vaikuttaa siihen, koska nuorta on sopiva haastatella. Haastattelun ei pidä palauttaa mieleen avoimattomia asioita vaan akuutti kriisityö tulee olla tehtynä. Tärkeää on se, että nuori on avun piirissä eikä jää haastattelun jälkeen yksin tunteidensa kanssa. (Kallinen & Pirskanen 2022, 80, 84.)

Kallinen ja Pirskanen (2022, 86, 88–89) toteavat, että haastattelupaikan tulee olla rauhallinen ja sen valinnassa tulee ottaa huomioon nuoren toive. Vuorovaikutus haastateltavan ja haastattelijan välillä tapahtuu juuri haastattelupaikassa. Tutkijan on tärkeää varmistaa nuoren turvallisuus ja tunne hyvinvoinnista. Haastattelupaikkaa valitessa on pohdittava tilan turvallisuutta siltä kannalta, että nuori uskaltaa jakaa kokemuksiaan ja näkemyksiään.

Osallisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää, että haastattellessa lapsia ja nuoria heidän näkökulmansa ja kertomistapansa kohdataan arvostavasti. Tämä toteutuu, kun lapsi saa tilaa kertoa omista toiveistaan ja ajatuksistaan tilannetta (itsenäistymistä) kohtaan. Miksikysymykset ja yhdessä ihmettely sekä pohtiminen ovat hyviä keinoja antaa nuorelle tilaa tuoda ajatuksiaan esille. Haastattelijan on tärkeää tunnistaa omat ennako-oletuksensa,

jotta ei anna niiden vaikuttaa haastattelutilanteeseen. (Stenvall 2021, 181–182.) Nuorten haastattelut toteutetaan puolistrukturoiduilla haastatteluilla ja tavoitteena on antaa nuorille tilaa tuoda omia ajatuksiaan esiin mahdollisimman kattavasti.

5.8 Aineistoanalyysi

Hirsjärven ja Hurmeen (2022) mukaan aineistonanalyysitapa olisi hyvä miettiä jo aineistoa kerätessä. Aineiston tallentamisen jälkeen on kaksi mahdollisuutta edetä: **Litterointi** eli haastatteluaineiston tekstiksi kirjoittamista kokonaisuudessaan tai teema-alueittain. Toinen vaihtoehto on tehdä päätelmiä tai teemoittelua ilman tekstiksi kirjoittamista suoraan tallennetusta aineistosta. Aineiston litterointi on työlästä, mutta siinä toteutuu vuoropuhelu tutkijan ja tutkimusaineiston välillä. Litteroinnin tarkkuus määrittyy tutkimusongelman ja metodisen lähestymistavan pohjalta. Kiinnostuksen kohdistuessa haastattelun asiasisältöihin ei ole tarpeen tehdä yksityiskohtaista litterointia. Aineistoa litteroidessa haastateltavien puhetta ei pidä muuttaa tai muokata millään tavalla. Litteroinnin tulee vastata haastateltavien esille tuomien asioiden merkityksiä. (Ruusuvuori 2010, 424–425; Vilkkä 2015, 137–138.)

Aineiston tarkastelu ja tutkiminen tulee aloittaa mahdollisimman pian aineiston keruun jälkeen. Analyysi alkaa luonnollisesti jo haastatteluhetkessä, kun haastattelija havainnoi ilmiöitä niiden toistuvuuden, jakautumisen ja erityistapausten perusteella. Aineisto voidaan purkaa teema-alueittain silloin, kun haastattelu on toteutettu teemahaastattelun menetelmällä eikä tarkalle purkamiselle ole syytä. (Hirsjärvi & Hurme 2022.)

Tässä opinnäytetyössä aineistoanalyysi tehdään litteroimalla haastattelun äänitallenne teema-alueittain. Työryhmän aivoriihityöskentelyn avulla syntyy konkreettiset tuotokset, joihin on kirjattu ylös työryhmältä nousseet ideat. Ideapajan pohjana toimi John Whitmoren GROW-menetelmä (Liite 1). Työryhmä jaettiin ensin pareihin ja sen jälkeen pienryhmiin pohtimaan lomakkeen kohtia sekä esiin nousseita tärkeimmiksi koettuja asioita itsenäistymistyöskentelyssä. Lopuksi koko työryhmä keskusteli ryhmien tuotoksista, tärkeimmiksi koekemistaan huomioista, toiveista itsenäistymistyöskentelyyn liittyen sekä valitsivat ryhmänä viisi tärkeintä asiaa työskentelyyn liittyen. Haastatteluaineistoksi tallennettiin ideointipajan loppu, jossa koko työryhmä keskusteli.

Haastatteluaineisto kuunneltiin ja litteroitiin teema-alueittain. Työryhmän viisi tärkeintä nostoa itsenäistymistyöskentelyyn liittyen toimivat teema-alueina. Teema-alueittain toteutettu litterointi on havainnollistettu kuvioissa 2 ja 3.

Sitaatit	Asiasanat	Teema
<p>”Jokainen meidän lapsista on tullu niin eri tilanteista ja on niin erilaisella tilanteessa ja niin erilainen kapasiteetti ja muuten, et se on hyvinkin niinku yksilöllisesti joutuu jokaisen kohdalla miettimään sen, että miten ketäkin pystytään siinä auttamaan ja tukemaan”</p> <p>”omaohjaajan kanssa henkilökohtainen suunnitelma ja yhteiset tavoitteet, nuoren omat tavoitteet”</p> <p>”hän tulee niinkun kuulluksi ja nähdyksi ja itsekin kokee, et hän onnistuu ja pärjää”</p> <p>”pyrkii muuttamaan nuoren arkea niin että asiat tulee pieninä palasina kerrallaan, et ei tuu liian suurta tämmöstä kuormaa. Et aloitetaan ajoissa se työskentely ja pieninä palasina, pikku askelina arkeen lisää”</p>	<p>yksilölliset tavoitteet, taustan huomioiminen, toimintakyvyn säilyttäminen, omat ja yhteiset tavoitteet, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen, työskentelyn paloittelu, yksilöllisten rutiinien luominen, yksilöllinen vanhempien/tukiverkoston osallistaminen ja huomioiminen, voimavarojen huomioiminen</p>	<p>Yksilöllisyyden huomioiminen itsenäistymistyötä tehdessä</p>
<p>”Pitäis saada sille nuorellekin ymmärrys, että miksi niinku asiat pitää tehdä tietyllä tavalla ja miksi näin toimitaan”</p> <p>”yhdessä tekemistä ja omaa esimerkkiä käyttäen”</p> <p>”itsenäistymisen lähestyessä työskentely tiivistyy”</p> <p>”omaohjaaja kulkee rinnalla koko ajan”</p> <p>”omaohjaaja työskentelyn tavoitteena varmistaa, että etenemistäkin tapahtuu”</p> <p>”aikataulutettu arjesta työskentelylle aikaa, et se olis niinku suunnitelmallista”</p> <p>”nuoren kanssa käydään asioita silleen läpi, et hänelle tulee realistinen kuva ja näkemys mitä se tulevaisuus tuo kenties tullessaan, mitä hänen pitää osata ja hallita.”</p>	<p>Sijoituksen alusta saakka, esimerkin kautta, omaohjaajuuden merkitys, nuorelle ymmärrystä keskustelun kautta, edistymisen seuranta ja toteutumisen varmistaminen, tiedon hakemisen taito, aikaa myös nuorelle haastavien asioiden harjoittelulle, aikatauluttaminen, suunnitelmallisuus, innostaminen, motivointi, ENEMMÄN AIKAA ja SUUNNITELMALLISUUS, työvuorosuunnittelulla voidaan vaikuttaa, itsenäistymiskansio, omaohjaajan kanssa suunnitelman tekeminen, realistisen kuvan antaminen tulevasta ja tarvittavista taidoista,</p>	<p>Omaohjaajuuden merkitys (työskentelyn aikataulutuksen, suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden näkökulmasta)</p>

Kuvio 3. Litterointi teema-alueittain

<p>”pitäs olla enemmän velvoitteita nuorille”</p> <p>”nuorella itselläänkin semmonen, et joutuis ite kirjottamaan niitä kohtia sinne ylös, et ne jäis paremmin siine muistiin. Se lähtis vaikka nuoren mukaan sitten kun lähtee tästä. Että ku lähtee tästä, et vois vähän kattoo mitä ollaan harjoteltu. ” Siitä vois sitte löytyy sitä tietotaitoo, kun sä lähet niin sulla on mihin sä voit soittaa ja olla yhteydessä, vaikka mielenterveysongelmissa.”</p> <p>”mahdollistaminen itsenäiseen tekemiseen”</p>	<p>Velvoitteet, nuoren oma osallistuminen, itsenäiseen tekemiseen mahdollistaminen, onnistumisen kokemukset ja huomaaminen, että pärjää itse, motivaatio, innostaminen, motivointi</p>	<p>Nuoren oma vastuu ja vastuunottamisen mahdollistaminen</p>
<p>”tuoda arkea helpottavia toimintamalleja, rutiineja”</p> <p>”osaa huolehtia itsestään ihan nää perus taidot, arjen askareet ja toimet sujuu”</p> <p>”joku mahdollinen itsenäistymiskansio, et semmonen vois olla työskentelyn tukena meille. Mikä ois semmonen raamitus tavallaan, et ei sitten ku ei voi jokaisen nuoren kanssa työskennellä niinku samalla tavalla”</p> <p>”pohdittiin, et nuorella vois olla jokin sellainen kaavio mitä hän täyttäs ja sitten sen pohjalta niinku miettis ja pohtis niitä itsenäistymiseen liittyviä asioita”</p> <p>”Olemassa olevien taitojen lisäksi, viel sit niinku taito ja tieto hakea sitä tietoa ja apua. Et keneltä voi kysyä ja mistä vaikka netistä voi löytää jotakin”</p>	<p>muokataan valmiita käytösmaalleja, perustaitojen huolehtiminen, laitostuminen, oman toiminnan ohjaus, itsenäistymiskansio,</p>	<p>Nuoren arjen hallinta ja konkreettiset keinot itsenäistymistyöskentelyssä</p>
<p>”Nuoren sosiaalisen verkoston mukaan ottaminen myöskin niissä rajoissa, kun se on mahdollista”</p> <p>”läheisverkoston osallistaminen jotenkin voimavarojen mukaan”</p>	<p>sosiaalisen verkoston kiinnittäminen työskentelyyn, Yhteistyö perheen kanssa, tukiverkoston asiantuntijuus, verkoston huomioiminen, luottamus, vanhemman etäännyminen</p>	<p>Yhteistyö nuoren läheisverkoston kanssa, (joka jää nuoren tueksi itsenäistymisen jälkeen)</p>

Kuvio 4. Litterointi teema-alueittain

5.9 Kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä

Kyselylomakkeen luomisen lähtökohtana on, että tutkittava asia täytyy olla muunnettavissa mitattavaan muotoon. Tutkittava asia voi olla mikä tahansa asia tai ilmiö. Ennen kyselyn luomista on olennaista määritellä tutkimuksen teoreettinen viitekehys ja asettaa tutkimuksen tavoitteet. Tämä varmistaa, että kyselyllä kerättävä tieto on relevanttia ja liittyy olennaisesti tutkittavaan aiheeseen tai ilmiöön. Tutkijan on pidettävä mielessä, että kyselyssä pyydettyjen tietojen tulisi palvella tutkimuksen tavoitteita eikä vastata tutkijan mielenkiinnonkohteisiin tai sattumanvaraisiin kysymyksiin. (Vilkka 2021, 101.)

Onnistunut kyselylomakkeen toteuttaminen vaatii huolellista suunnittelua ja testaamista. Tutkijan tulee harkita kohderyhmää monipuolisesti, ottaen huomioon vastaajien ominaisuudet, kyvyt sekä aika ja halukkuus vastata. Tärkeää on, että kyselylomake on kohtuullisen pituinen ja selkeä ulkoasultaan, sillä liian pitkä tai sekava lomake voi vähentää vastaajien motivaatiota vastata. Kyselyä laatiessa on huomioitava, että kyselylomakkeen sisältöä ei voi muuttaa tutkimuksen aikana, mikä korostaa sen huolellista suunnittelua etukäteen. Jos kyselylomakkeen täyttäminen koetaan miellyttävänä ja motivoivana kokemuksena, vastaajat todennäköisemmin täyttävät sen kokonaan ja antavat näin ollen luotettavampia vastauksia. Tämä vaikuttaa myönteisesti tutkimustulosten laatuun ja luotettavuuteen. (KvantiMOTV 2013; Vehkalahti 2014, 20; Valli 2015, 43.)

Kyselylomakkeessa kysymysten tulisi olla helposti ymmärrettäviä ja riittävän yksinkertaisia. Kysymysten laatijan kannattaa pitää mielessä, että hän tuntee tutkittavan aiheen paremmin kuin oletettu vastaajajoukko. Vaikka kyselyn ulkoasu voi vaikuttaa vastaajan päätökseen vastata, kysymysten ymmärrettävyys antaa vastaajalle tarvittavan taidon vastata kyselyyn. Kysymyksiä laatiessa on tärkeää pitää mielessä, että ne ovat kohtuullisen pituisia ja käytävät täsmällistä, tarkoituksenmukaista ja yksinkertaista kieltä. Kysymysten on oltava selkeitä, ettei niissä ole väärinymmärryksen mahdollisuutta, ja vastaajan on ymmärrettävä, mitä kysytään. (KvantiMOTV 2013; Vehkalahti 2014, 33; Valli 2015, 42.)

Kyselylomakkeessa voidaan käyttää erilaisia kysymystyyppisiä, ja päätettäessä niiden käytöstä on harkittava, käytetäänkö strukturoituja vai avoimia kysymyksiä. Strukturoidut kysymykset antavat vastaajalle valmiit vastausvaihtoehdot, ja ovat kyselylomakkeissa yleisimpiä kysymystyyppisiä. Avoimia kysymyksiä käytetään harkiten, sillä niiden vastausprosentti on yleensä matala ja vastaukset harvoin vastaavat tutkijan odotuksia. Avoimien kysymysten käyttö voi kuitenkin olla perusteltua, jos tutkija tuntee vastaajajoukon ja tietää vastaajien olevan aktiivisia ja kykenevät antamaan kirjallisia ja syvällisiä vastauksia. (KvantiMOTV 2013.)

Kysymys voi olla myös sellainen, johon halutaan vastaus järjestysasteikolla. Tässä tapauksessa on suositeltavaa määritellä vastaukset numeroin, mikä helpottaa aineiston analysointia. (KvantiMOTV 2013.) Yleisin kyselylomakkeissa käytetty järjestysasteikko on Likertin (1932) asteikko. Rensis Likert kehitti asteikon, jossa vastaajat järjestävät vastauksensa tietyn ominaisuuden mukaan järjestykseen. Tämä ominaisuus voi olla esimerkiksi samanmielisyys, ja vastaajat arvioivat omaa näkemystään asteikolla, kuten "täysin samaa mieltä – jokseenkin samaa mieltä – jokseenkin eri mieltä – täysin eri mieltä". Likertin asteikon tunnusomaista on sen yksiselitteisyys ja jatkumo ääripäästä toiseen. (KvantiMOTV 2013; Valli 2015, 36; Vehkalahti 2014, 35.)

Tässä opinnäytetyössä itsenäistyviltä nuorilta kysyttiin palautetta paperilomakkeella, jossa oli mahdollisuus myös keskustelulle ja kysymysten avaamiselle. Työryhmältä palaute itsenäistymiskansiosista ja sen käytöstä kerättiin Webropol-kyselyn avulla.

6 Tulokset

6.1 Käytännön haasteita ja toiveita oppaan laatimiseksi

Työryhmän haastattelussa korostui nykyisen itsenäistymistyöskentelyn haasteeksi ajankäyttöön liittyvät ongelmat. Sijaishuollon arkeen kuuluu itsenäistymistyön lisäksi paljon juoksevia asioita ja muuttuvia tilanteita, jotka vaikuttavat ennakoivan työskentelyn tekemiseen. Lisäksi haasteeksi nostettiin esiin hyvinvointialueiden väliset eroavaisuudet käytännöissä, kuten itsenäistymisvarojen käytössä ja oman kodin hankintoihin liittyen.

Työryhmä nosti esiin myös eroavaisuudet nuorten yksilöllisissä taidoissa ja resursseissa ottaa vastuuta omasta arjestaan. Kaikkien nuorten kanssa ei voi toimia samalla kaavalla, joten itsenäistymistyöskentelyn tulee olla joustavaa ja mukautua nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tämä korostaa tarvetta yksilölliseen lähestymistapaan, joka huomioi nuorten erilaiset vahvuudet, haasteet ja oppimiskyvyt. Joustavuus ja mukautuvuus ovat keskeisiä tekijöitä, jotka edistävät nuorten itsenäistymistä ja elämänhallintataitojen kehittymistä.

Nuoret eivät haastatteluissaan nostaneet esille käytännön haasteita itsenäistymistyöskentelyyn liittyen. Nuorten kaipaamat avun- ja tuen tarpeet olivat hyvin samansuuntaisia työryhmän näkemysten kanssa.

6.1.1 Nuorten toiveet

Ensimmäisen haastateltavan (Liite 2) tarpeet liittyvät monipuolisesti itsenäiseen elämään siirtymisen taitoihin. Hän ilmaisi tarvitsevansa erityisesti tukea suojaavien ja riskitekijöiden tunnistamiseen sekä omaan kotiin liittyvien asioiden hoitamiseen, kuten sopimukseen ja laskujen maksamiseen. Terveyspalveluiden käytön omatoiminen hallinta, palveluiden harjoittelu ja tulevista palveluista tiedottaminen ovat myös hänelle tärkeitä. Hän kokee tarvitsevansa ohjausta ja tukea erityisesti laskujen hallinnassa, oman kodin asioiden järjestämisessä ja terveyspalveluiden käytössä. Hänen kolme keskeisintä harjoiteltavaa taitoaan ovat laskujen hoitaminen, omaan kotiin liittyvien asioiden hoitaminen (kuten erilaiset sopimukset) ja terveyspalveluiden omatoiminen käyttö.

Toinen haastateltava (Liite 3) kaipaa apua etenkin oman kodin järjestämiseen, arjen aikataulutukseen, terveyspalveluiden omatoimiseen käyttöön, erilaisten palveluiden käytön harjoitteluun ja tulevista palveluista tiedottamiseen. Hän kokee tarvitsevansa tukea myös työhakemuksen ja ansioluettelon sekä verokortin ja -ilmoituksen tekemiseen. Hänen kolme keskeisintä harjoiteltavaa taitoaan liittyvät omaan kotiin (kuten vuokrasopimus, asunnon valinta, kotivakuutus, henkivakuutus, vuokratakuu), päivittäisen elämän aikatauluttamiseen sekä tulevista palveluista tiedottamiseen.

Jussilan ym. (2022, 7) loppuraportissa nuoret toivat esille taitoja, jota he ovat oppineet sijaishuollossa ja miten opitut taidot voisivat tulevaisuudessa tukea heitä työelämässä sekä opinnoissa. Nuoret ovat oppineet tunnistamaan omia vahvuuksiaan, tunneälyä sekä käytännön taitoja kuten laskujen sekä vuokran maksamista. Sijaishuollon aikana heille on kertynyt taitoja toimia ryhmässä, kykyä sopeutua muuttuviin tilanteisiin, kykyä kehittää erilaisia selviytymiskeinoja sekä tunnistaa omia tunteitaan.

Molemmat haastateltavat toivat esille, että he tarvitsevat apua juuri käytännön taitoihin. Näiden harjoittelu on tärkeää sijoituksen aikana, jotta nuorella on mahdollisimman realistinen kuva itsenäisestä elämästä. Jussilan ym. (2022) raportissa tuotiin myös esille tunneälyn sekä omien vahvuuksien tunteminen, joita on tärkeää harjoitella ennen aikuistumista.

Monille itsenäistyneille nuorille sijaishuolto on opettanut arvokkaita elämäntaitoja ja antanut heille syvällisiä elämäkokemuksia, jotka eivät välttämättä ole itsestään selviä saman ikäryhmän nuorille. Tausta sijaishuollossa voi toimia voimavarana, ja siitä olisi tärkeää puhua enemmän juuri tästä näkökulmasta. (Jussila ym. 2022, 7.) Tämä olisi aina hyvä muistaa, koska usein keskustelu sijaishuollon sekä yleisesti lastensuojelun ympärillä on sävyiltään hyvin negatiivista. Monet nuoret oppivat hyvin tärkeitä asioita sijoituksen aikana eikä sijoitusta tule nähdä ainoastaan negatiivisena asiana. Monen lapsen ja nuoren kohdalla huostaanotto on aidosti pelastanut heidän elämänsä. Sijaishuollossa työntekijöiden avustuksella nuorten on mahdollista oppia paljon erilaisia taitoja, joita ei välttämättä tule oppineeksi perheen kanssa asuessa. Monet nuoret voivat olla hyvinkin itsenäisiä verrattuna ikätoverihinsa, koska he ovat olleet sijoitettuna ja heidän elämänpolkunsä on ollut monipuolinen.

6.1.2 Työryhmän toiveet

Nuoren arjen hallinta ja konkreettiset keinot itsenäistymistyöskentelyssä

“joku mahdollinen itsenäistymiskansio, et semmonen vois olla työskentelyn tukena meille. Mikä ois semmonen raamitus tavallaan, et ei sitten ku ei voi jokaisen nuoren kanssa työskennellä niinku samalla tavalla”

Työryhmän toiveena itsenäistymistyöskentelylle oli selkeät raamit, joiden mukaan työskentely aina etenee. Tärkeäksi koettiin työskentelymallin mukautuvuus nuorten yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Selkeä listaus itsenäistyvän nuoren arjenhallinnan ja elämäntaidoista nähtiin tarpeelliseksi, jotta nuori voi itsekin pohtia omia taitojaan sekä kehityskohteitaan.

“osaa huolehtia itsestään ihan nää perus taidot, arjen askareet ja toimet sujuu”

“pohdittiin, et nuorella vois olla jokin sellainen kaavio mitä hän täyttäs ja sitten sen pohjalta niinku miettis ja pohtis niitä itsenäistymiseen liittyviä asioita”

“tuoda arkea helpottavia toimintamalleja, rutiineja”

Työryhmän keskustelussa merkityksellisiksi taidoiksi itsenäistymisen näkökulmasta nousi arjenhallinta ja elämäntaidot. Nuorilla koetaan olevan valmiita toimintamalleja, joita muokkaamalla ja suuntaamalla oikein voidaan edistää arjenhallinnan vahvistumista. Toimintamallien muokkaamisessa tulee huomioida nuorten yksilöllisyys ja kasvuympäristön historia sekä vaikutukset. Itseohjautuvuuteen kannustaminen koettiin tärkeäksi. Itsenäistymiskansiossa arjenhallinnan tukemiseksi on tehty lomakkeet oman kodin siisteyteen liittyen, tärkeiden yhteystietojen listaus, kuukausi- ja ruokabudjetin harjoitteluun.

“Olemassa olevien taitojen lisäksi, viel sit niinku taito ja tieto hakea sitä tietoa ja apua. Et keneltä voi kysyä ja mistä vaikka netistä voi löytää jotakin”

Yksilöllisyyden huomioiminen itsenäistymistyötä tehdessä

“Jokainen meidän lapsista on tullu niin eri tilanteista ja on niin erilaisella tilanteessa ja niin erilainen kapasiteetti ja muuten, et se on hyvinkin niinku yksilöllisesti joutuu jokaisen kohdalla miettimään sen, että miten ketäkin pystytään siinä auttamaan ja tukemaan”

Yhteistyökumppanin työryhmän haastattelussa korostui tarve asettaa yksilöllisiä tavoitteita sijaishuollon ajalle, ottaa huomioon nuoren ja hänen perheensä tausta, säilyttää nuoren toimintakyky parhaalla mahdollisella tavalla, asettaa omia ja yhteisiä tavoitteita, varmistaa nuoren kokemus kuulluksi tulemisesta, jakaa työskentely pienempiin ja selkeästi hahmotettaviin kokonaisuuksiin, luoda yksilöllisiä rutiineja arjenhallinnan tueksi nuoren tarpeiden mukaisesti, lisätä vanhempien tai tukiverkoston osallisuutta ja huomioimista itsenäistymistyöskentelyssä sekä ottaa huomioon nuoren omat voimavarat itsenäistymistyöskentelyn edessä.

“omaohjaajan kanssa henkilökohtainen suunnitelma ja yhteiset tavoitteet, nuoren omat tavoitteet”

“hän tulee niinkun kuulluksi ja nähdyksi ja itsekin kokee, et hän onnistuu ja pärjää”

“pyrkii muuttamaan nuoren arkea niin että asiat tulee pieninä palasina kerrallaan, et ei tuu liian suurta tämmöstä kuormaa. Et aloitetaan ajoissa se työskentely ja pieninä palasina, pikku askelina arkeen lisää”

Omaohjaajuuden merkitys työskentelyn aikataulutuksen, suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden näkökulmasta

“omaohjaaja kulkee rinnalla koko ajan”

“itsenäistymisen lähestyessä työskentely tiivistyy”

Erytisen tärkeäksi itsenäistymistyöskentelyssä työryhmässä nousi työskentelyn aikataulutus, suunnitelmallisuus ja aikaresurssien huomioiminen. Omaohjaajan rooli työskentelyn aikatauluttajana ja suunnittelijana nähtiin keskeiseksi. Työryhmä koki, että arjenhallinnan ja elämäntaitojen opettelu kestää läpi sijoituksen, mutta itsenäistymisen lähestyessä niiden harjoittelu tiivistyy ja merkitys konkretisoituu myös nuorelle. Omaohjaaja nähdään nuoren rinnalla kulkijana, joka omalla esimerkillään voi opettaa nuorelle elämäntaitoja ja ruutiineja.

“nuoren kanssa käydään asioita silleen läpi, et hänelle tulee realistinen kuva ja näkemys mitä se tulevaisuus tuo kenties tullessaan, mitä hänen pitää osata ja hallita.”

“aikataulutettu arjesta työskentelylle aikaa, et se olis niinku suunnitelmallista”

Työvuorosuunnittelun avulla omaohjaaja voi itse vaikuttaa nuoren itsenäistymistyöskentelyn edistymiseen ja aikataulussa pysymiseen.

“omaohjaaja työskentelyn tavoitteena varmistaa, että etenemistäkin tapahtuu”

“yhdessä tekemistä ja omaa esimerkkiä käyttäen”

“Pitäis saada sille nuorellekin ymmärrys, että miksi niinku asiat pitää tehdä tietyllä tavalla ja miksi näin toimitaan”

Nuoren oma vastuu ja vastuunottamisen mahdollistaminen

“mahdollistaminen itsenäiseen tekemiseen”

“pitäs olla enemmän velvotteita nuorille”

Työryhmä korosti, että laitospäristössä tehdään usein monia asioita lasten ja nuorten puolesta, ja tässä yhteydessä nousi esille tarve vahvistaa nuorten itseohjautuvuutta ja itse-pystyvyyden tunnetta arjessa. Tämän saavuttamiseksi on tärkeää lisätä nuorten vastuita ja velvotteita sekä tarjota heille mahdollisuuksia itsenäiseen toimintaan päivittäisissä askareissa. Arjen keskellä usein työntekijät kokevat helpommaksi sekä nopeammaksi hoitaa nuorten puolesta asioita, joten tässä vaaditaan työntekijöiltä asennemuutosta. Työntekijöiden roolina on mahdollistaa nuorten onnistumisen kokemukset tarjoamalla tilaisuuksia arjen tehtävien toteuttamiseen. Tällä tavoin myös epäonnistumisen ja siitä selviämisen kokemukset voivat tapahtua turvallisessa ympäristössä. Työntekijöillä on vastuu innostaa ja moti-voida nuoria arjen keskellä, kannustaa heitä ja edistää sitä, että nuoret itse huomaavat omat kykynsä ja pärjäämisensä.

Yhteistyö nuoren läheisverkoston kanssa, joka jää nuoren tueksi itsenäistymisen jälkeen

“Nuoren sosiaalisen verkoston mukaan ottaminen myöskin niissä rajoissa, kun se on mahdollista”

“läheisverkoston osallistaminen jotenkin voimavarojen mukaan”

Työryhmässä nousi vahvasti esille, että työskentelyyn on tärkeää ottaa mukaan nuoren sosiaalinen verkosto niissä määrin, kun se on mahdollista. Jokaisen nuoren edun mukaisesti arvioidaan erikseen, missä määrin työskentelyyn otetaan perhettä tai muuta lähipiiriä mukaan. Avoin ja kunnioittava yhteistyö nuoren perheen tai muun lähiverkoston kanssa on keskeistä, jotta nuoren tukemiseen tähtäävä työskentely olisi mahdollisimman tuloksekasta. Nuoren perheen ja lähiverkoston asiantuntijuus tulee tunnistaa, ja siihen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Työntekijät pyrkivät luomaan luottamuksellisen suhteen nuoren lisäksi myös hänen lähipiiriinsä heti sijoituksen alkuvaiheessa. Perheen tai muun lähiverkoston voimavarojen mukaan heitä osallistetaan työskentelyyn nuoren koko sijoituksen ajan. Tämä mahdollisesti korostuu itsenäistymisen lähestyessä. Mahdollisuuksien mukaan etäänntyneitä suhteita korjataan sijoituksen aikana. Monelle vanhemmalle on hyvin tärkeää osallistua oman lapsensa elämäänsä varsinkin itsenäistymisen kynnyksellä, eikä vanhempia tule jättää työskentelyn ulkopuolelle missään vaiheessa sijoitusta. Nuoren läheisverkosto on itsenäistymiskansiossa huomioitu ”Mun verkosto” lomakkeella.

6.2 Itsenäistymiskansion muodostuminen

Selkeä raamitus työskentelylle

Työryhmä halusi selkeät raamit itsenäistymistyöskentelylle, jossa työ etenee johdonmukaisesti. Tärkeää oli myös työskentelymallin joustavuus nuorten tarpeiden mukaan. Lisäksi pidettiin tarpeellisena selkeää listaa nuoren arjenhallinnan ja elämäntaitojen osa-alueista, jotta nuori voi itse arvioida ja kehittää omia taitojaan. Työvälineen (Liite 4) ”Itsenäistymisen taitojen checklist” -lomake on laadittu erityisesti nämä toiveet huomioiden.

Työvälineen mukainen työskentely lähtee liikkeelle ”Itsenäistymisen taitojen checklist”-lomakkeesta, joka toimii lähtötilanteen kartoituksena. Lomake kulkee rinnalla koko aktiivisen itsenäistymistyöskentelyn ajan ja toimii pohjana työskentelyn tavoitteiden asettamiselle. Nuori näkee lomakkeen kautta oman etenemisensä sekä itsenäistymisen taitojen laajan kirjon. Jokaisen nuoren kohdalla lomake ohjaa itsenäistymistyöskentelyn suuntaa nuoren tarpeet ja tavoitteet huomioiden. Lomake toimii myös itsereflektoinnin harjoittelun välineenä.

”Itsenäistymisen taitojen checklist”-lomakkeen ja aktiivisen itsenäistymistyöskentelyn on työvälineen mukaan tarkoitus aloittaa vuosi ennen itsenäistymistä. Vuoden aikana tavoitteita asetetaan yhteensä kuusi kertaa. Lomakkeen läpikäymiseen voi osallistua myös nuoren vanhempia tai muuta lähiverkostoa.

Arjen hallinta

Työvälineessä nuorten kaipaama konkreettinen tuki koskien arjen askareita on huomioitu esimerkiksi lomakkeilla ”Itsenäistymisen taitojen checklist”, ”Mun kodin tärkeimmät hankinnat”, ”Mun kodin siisteys”, ”Mun budjetti” ja ”Tärkeitä yhteystietoja”.

Työryhmä koki tärkeäksi nuorten elämän- ja arjentaitojen harjoittelun itsenäistymistyöskentelyn aikana. Elämäntaidoiksi koettiin nuoren kokonaisvaltainen hyvinvointi, johon liittyy terveelliset elämäntavat kuten ruokavalio, ruokarytmi, liikunta ja päihdesuhtautuminen. Työvälineessä nuorten kanssa hyvinvointia ja siihen liittyviä ajatuksia pohditaan ”Uni”, ”Mun ruokakolmio”, ”Mun ruokavalio”, ”Liikunta” sekä ”Mun päihdesuhtautuminen”-lomakkeiden kautta.

Omaohjaajan rooli

Koko itsenäistymiskansion ajatuksena on osallistaa nuorta lomakkeiden täyttämiseen mahdollisimman paljon. Omaohjaajan rooli on työskentelyn aikatauluttajana, fasilitoijana ja edistymisen varmistajana. Itsenäistymiskansiossa omaohjaajalle on tehty oma muistilista tukemaan työskentelyn aikataulutusta, suunnittelemista ja edistymisen seurantaa. Lisäksi tavoitteiden tarkastelu ja asettaminen yhdessä nuoren kanssa sitouttaa niin nuorta, kuin omaohjaajaakin työskentelyyn.

Omaohjaajan ja nuoren välinen erityinen suhde sekä sen päättyminen nuoren itsenäistymisen myötä on huomioitu itsenäistymiskansiossa omaohjaajan terveisinä työskentelyn alussa sekä täysi-ikäistyvälle nuorelle. Omaohjaajan terveisten työskentelyn alussa on tarkoitus tsemptata ja motivoida nuorta tulevaan vuoteen. Täysi-ikäistyvälle nuorelle omaohjaaja voi jättää terveisiksi muistoja yhteisestä ajasta, elämän ohjeita tai toiveita nuoren tulevaisuudelle. Kansiossa on nuoren ja omaohjaajan täytettäväksi ”Mun matka” -lomake, jonka kautta nuori voi reflektoida omaa matkaansa sijaishuoltopaikassa. Lomakkeen on tarkoitus toimia osana nivelvaiheen työskentelyä, jossa tehdään irtaantumista sijaishuollosta kohti itsenäistä elämää. Kansio materiaaleineen jää nuorelle, joten omaohjaajan terveiset voivat olla hyvinkin merkityksellinen muisto sijoitusajasta.

Nuoren vastuu

Itsenäistymiskansion avulla nuori voi harjoitella oman kuukausi- ja ruokabudjettinsa suunnittelua ja toteuttamista ”Mun budjetti”, ”Mun viikonlopun ruokalista” ja ”Mun lempiruoka”-lomakkeiden avulla. Tavoitteiden asettamisen yhteydessä voidaan konkretisoida arjen tehtäviä, jotka nuori ottaa vastuulleen. Näitä voivat olla esimerkiksi omatoiminen herääminen kouluun, itsenäinen huolehtiminen hygieniasta, oman talouden hallinta, terveystalouteihin itsenäisesti hakeutuminen ja ajan varaaminen, sekä vastuunotto esimerkiksi vaatehankinnoista. Kansioon kuuluvan ”Mun kodin tärkeimmät hankinnat”-listan avulla nuori voi itsenäisesti pohtia, mitä tarvikkeita hän tarvitsee omaan kotiinsa ja mitä olisi hyvä hankkia. Nuoren tulee pohtia hankintojen budjettia ja käytettävissä olevia varoja niiden hankkimiseen. Työvälineessä korostetaan myös nuoren vastuuta selvittää tärkeitä yhteystietoja ilman suoraa apua työntekijältä, mikä edistää nuoren itseohjautuvuutta.

6.3 Palautetta ensimmäisen version koekäytöstä

Opinnäytetyön tuotoksena valmistuvaa itsenäistymiskansion ensimmäistä versiota hyödynsivät kaksi nuorta. Nuorilta pyydettiin itsenäistymistyöskentelyyn ja itsenäistymiskansioon liittyen palautetta kyselylomakkeella (Liite 5). Itsenäistymistyöskentely aloitettiin lokakuussa 2023 ja nuoret itsenäistyivät kevään 2024 aikana. Toisen nuoren kohdalla itsenäistymistyöskentelyä ehdittiin toteuttaa yhdeksän kuukauden ajan ja toisen kanssa viiden kuukauden ajan. Molemmat nuoret kokivat itsenäistymistyöskentelyn alkaneen sopivaan aikaan.

Hyödyllisiksi materiaaleiksi nuoret kokivat: ”Itsenäistymisen taitojen checklist”, ”Tärkeitä yhteystietoja”, ”Mun verkosto”, ”Mun budjetti”, ”Mun kodin siisteys” ja ”Mun kodin tärkeimmät hankinnat”. Erityisesti rahankäyttöön liittyvät materiaalit nousivat merkityksellisiksi nuorten palautteissa. Oman kuukausibudjetin suunnittelu auttoi ymmärtämään kuukausittaiset käytössä olevat varat ja mitä kaikkia pakollisia menoja elämään tulee itsenäistymisen myötä.

Tarpeettomiksi materiaaleiksi nuoret kokivat: ”Mun ruokakolmio”, ”Mun ruokavalio”, ”Liikunta”, ”Mun päihdesuhtautuminen”, ”Mun lempiruoka”, ”Mun viikonlopun ruokalista”, ”Mun oma koti” ja ”Mun matka”.

Materiaalit, jotka jäivät käyttämättä: ”Itsearviointi ja sen tavoitteet”, ”Omaohjaajan terveiset työskentelyn alussa”, ”Mun vahvuudet” ja ”Omaohjaajan terveiset ja tärpit äysi-ikäiselle”.

Vain toinen nuorista koki, että hänellä oli mahdollisuus harjoitella itselleen tärkeäksi kokemiaan taitoja ennen itsenäistymistä. Nuoret kokivat, että he saivat riittävästi tietoa itsenäistymistyöskentelystä, sen merkityksestä, vaiheista ja etenemisestä. Toinen nuori koki osaneensa sekä hallitsevansa suurimman osan materiaalien asioista jo ennen työskentelyn

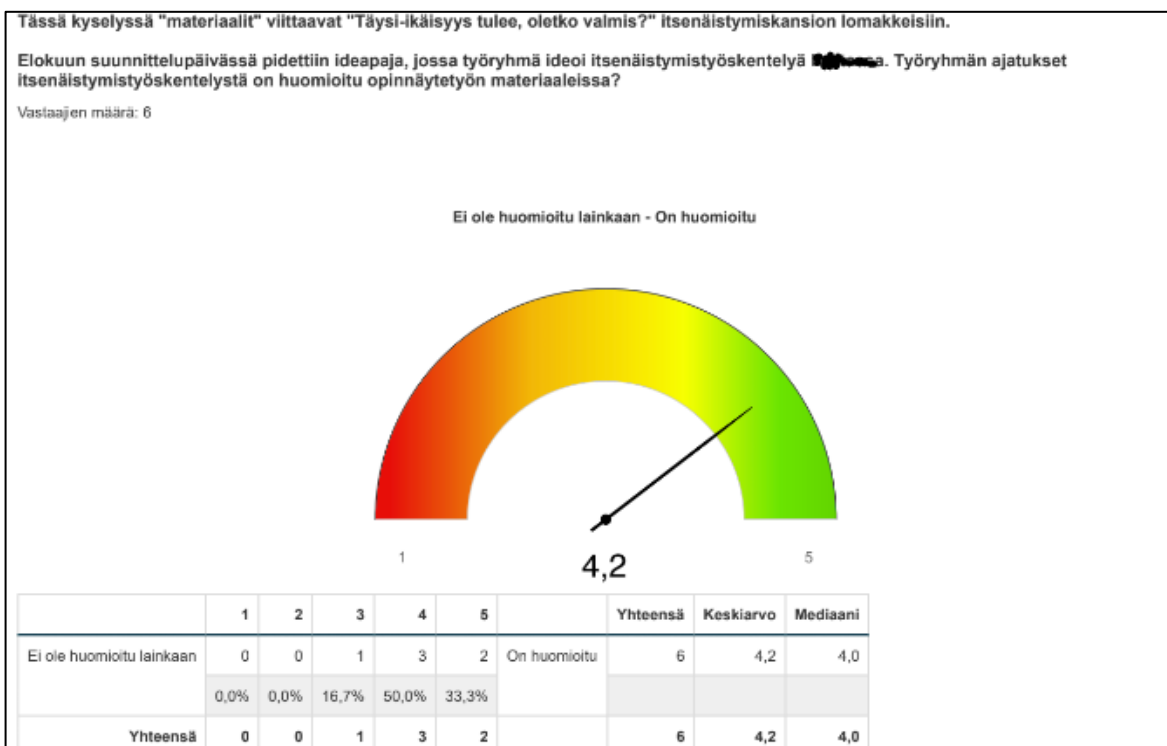
aloittamista. On tärkeää huomioida, että itsenäistymiskansion tarjoamien materiaalien ei tarvitse olla yhtä laajalti hyödynnettyjä jokaisen nuoren kohdalla. Sen sijaan keskeistä on tarjota monipuolisia resursseja, jotka voivat tukea erilaisia tarpeita ja valmiuksia. Näin varmistetaan, että jokainen nuori voi saada tarvitsemaansa tukea ja ohjausta itsenäistymisprosessissaan. Nuorten yksilölliset tilanteet ja tarpeet vaihtelevat merkittävästi. Jotta nuoret sitoutuvat itsenäistymistyöskentelyyn, niin ratkaisevana tekijänä voidaan nähdä kansion materiaalien monipuolisuus ja soveltuvuus yksilöllisiin tarpeisiin. Tällainen joustavuus mahdollistaa sen, että jokaisen nuoren on mahdollisuus saada juuri hänelle tarpeellista apua ja tukea.

Materiaalien ulkonäkö oli molempien nuorten mielestä kiva, värikäs ja selkeä. Lopullisessa versiossa päätettiin yhtenäistää ulkonäköä, mutta värikkyttä ja selkeyttä säilytettiin edelleen. Tämä päätös perustui siihen, että värikkäät ja selkeät materiaalit koettiin nuorten näkökulmasta houkutteleviksi ja helposti omaksuttaviksi. Tavoitteena oli varmistaa, että materiaalit ovat visuaalisesti houkuttelevia ja motivoivat nuoria osallistumaan itsenäistymisprosessiin.

6.4 Työryhmän kokemukset

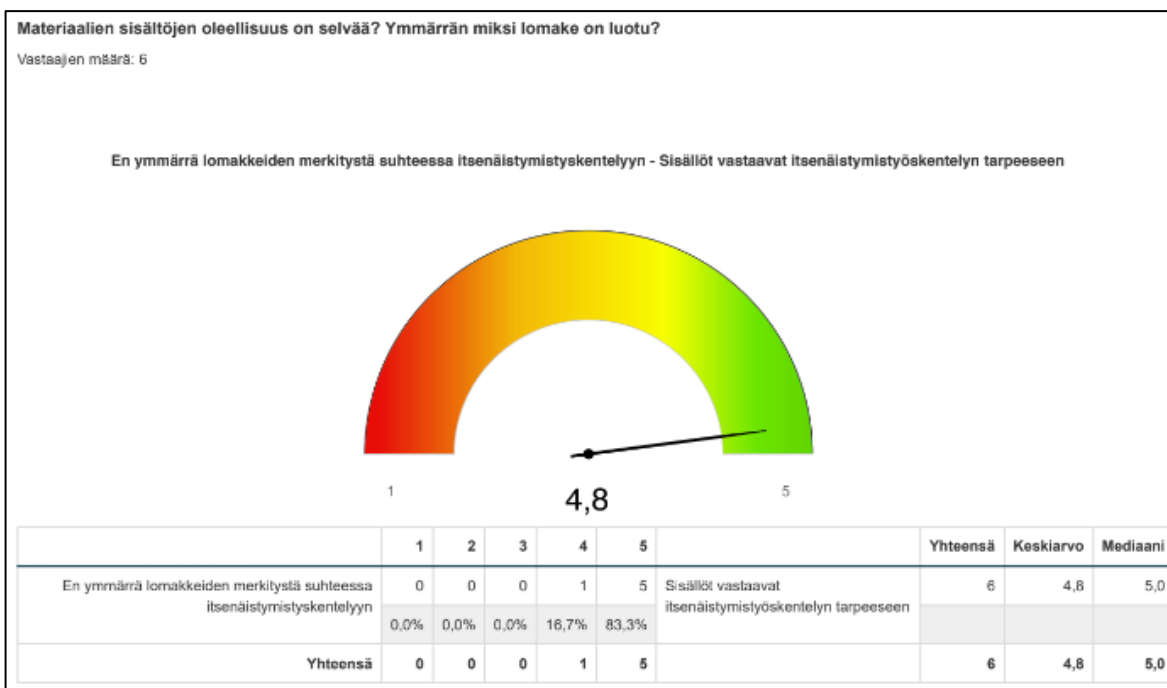
Työryhmältä pyydettiin palautetta itsenäistymiskansion materiaaleista Webropol-kyselyn avulla. Kysely sisälsi järjestysasteikkoa hyödyntäviä kysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Kyselyyn vastasi kuusi henkilökunnan jäsentä seitsemästä.

Seuraavalla sivulla näkyvä kuvio 5 osoittaa työryhmän pääosin kokeneen, että heidän ajatuksensa itsenäistymistyöskentelyyn ja tarvittaviin materiaaleihin liittyen on huomioitu laadituissa itsenäistymiskansion lomakkeissa.

Kuvio 5. Webropol-kysely työryhmälle

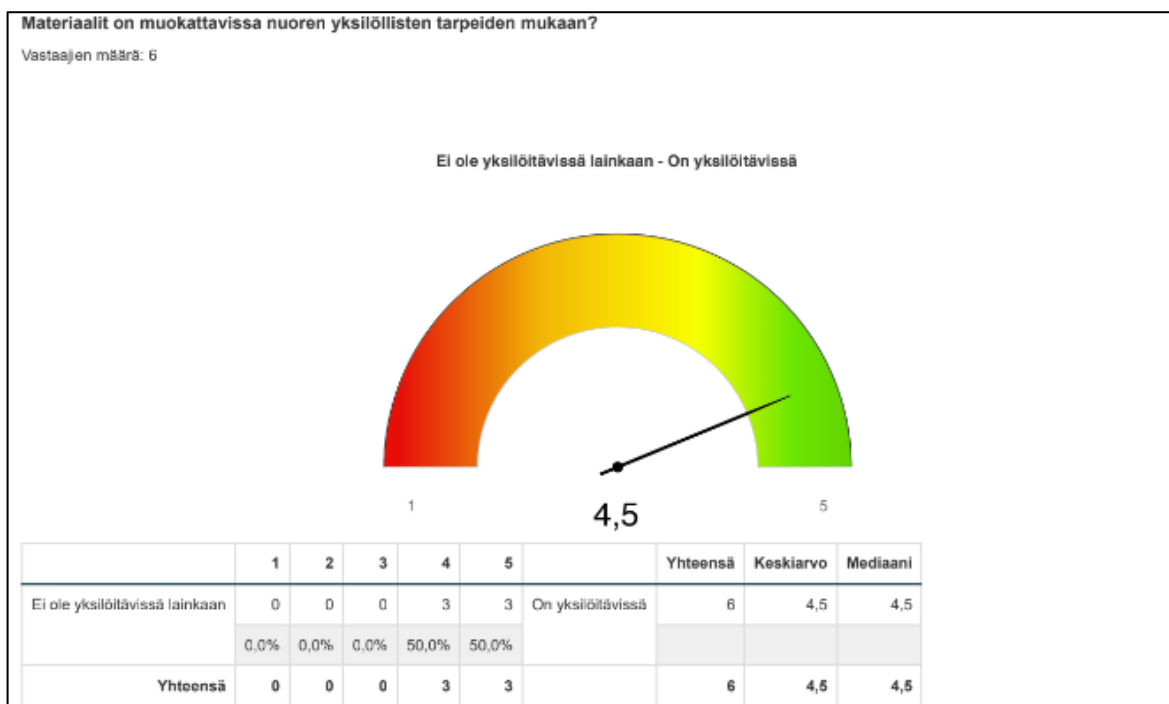
Uuden toimintamallin jalkauttamisen ja strategian näkökulmasta on tärkeää, että työntekijät ymmärtävät miksi asioita tehdään. Työryhmälle on selvää, mitä varten lomakkeet on luotu (Kuvio 6).

Kuvio 6. Webropol-kysely työryhmälle.

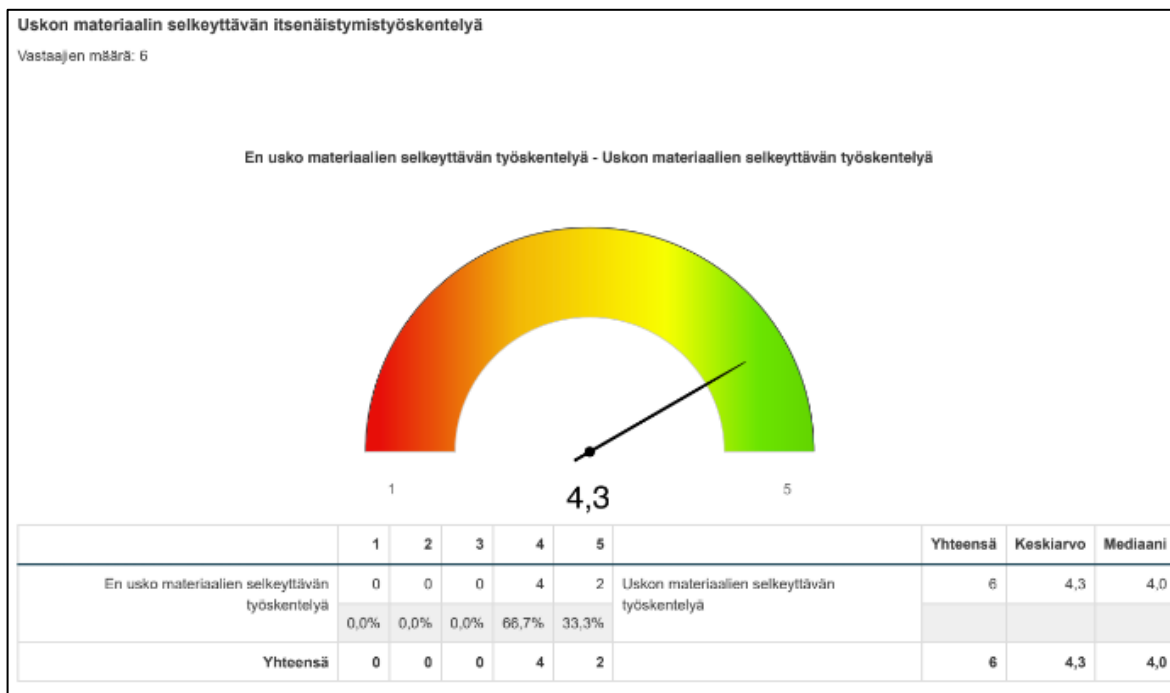

Työryhmälle pidetyssä avorihityöskentelyssä painottui itsenäistymistyöskentelyssä yksilöittävyden merkitys. Työryhmän toiveena oli saada työskentelylle raamit, jonka sisällä voidaan yksilöllisesti huomioida nuoren tarpeet ja edetä kohti itsenäistymistä. Kuvio 7 osoittaa, että työryhmä kokee itsenäistymiskansion lomakkeet tarpeeksi joustavina, jotta yksilöllinen huomioiminen on mahdollista.

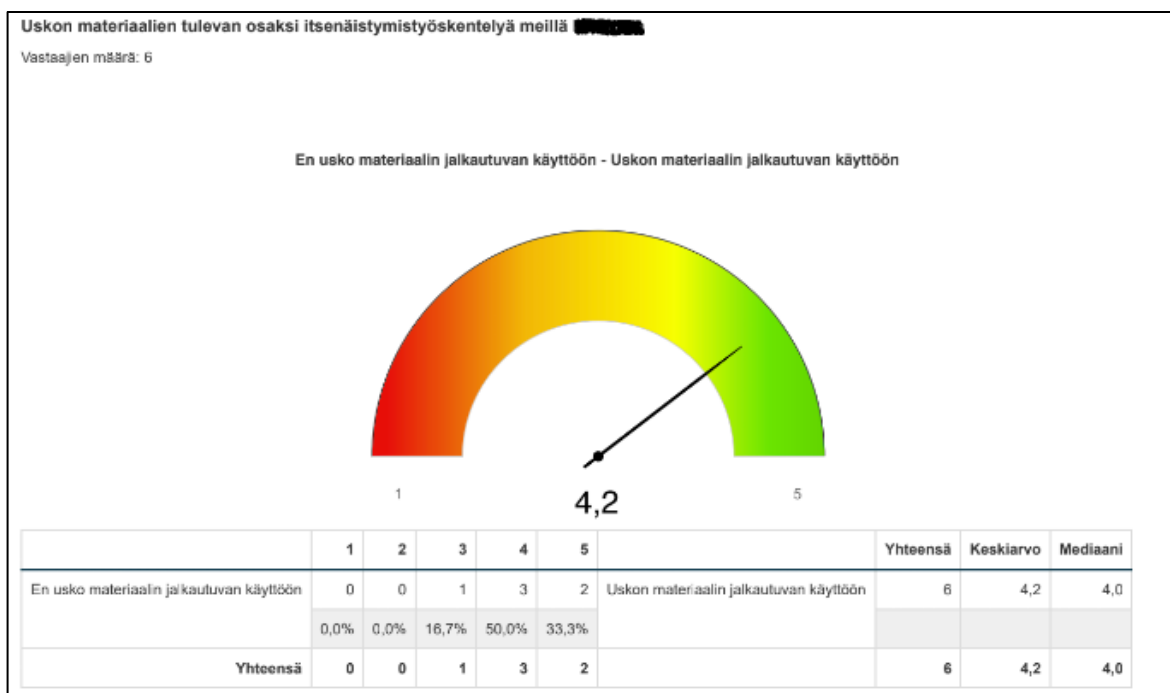
Kuvio 7. Webropol-kysely työryhmälle.

Yhteistyöorganisaatiolla ei ollut käytössä yhtenevää työskentelymallia itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn. Itsenäistymiskansion tavoitteena oli yhtenäistää ja selkeyttää itsenäistymistyöskentelyä yksikössä. Seuraavalla sivulla näkyvä kuvio 8 osoittaa, että työryhmä kokee materiaalien selkeyttävän itsenäistymistyöskentelyä.

Kuvio 8. Webropol-kysely työryhmälle.

Uuden toimintamallin käyttöönotto ja toiminnan jalkauttaminen on haastavaa. Kuvio 9 osoittaa, että työryhmä pääosin kokee itsenäistymiskansion tulevan osaksi itsenäistymistyöskentelyä myös tulevaisuudessa. Seuraavalla sivulla näkyvä kuvio 10 mukaan työryhmän mielestä työskentelymallin jalkauttamista lisäksi, jos materiaalit käytäisiin työryhmän kanssa kokonaisuudessaan läpi.

Kuvio 9. Webropol-kysely työryhmälle.

Kuvio 10. Webropol-kysely työryhmälle.

6.5 Lopullisen itsenäistymiskansion viimeistely

Avointen kysymysten kautta pyydettiin työryhmältä palautetta materiaalien ulkoasusta, mitkä materiaalit koettiin tarpeettomiksi ja tärkeimmiksi sekä lisätoiveita.

Työryhmän palautteen perusteella materiaalien ulkoasu koettiin olevan innostava, lämminhenkinen, selkeä, kaunis ja nuorille suunnattu. Palautteen perusteella muokattiin materiaalit yhteneväisemmiksi ja jaoteltiin pidempiä kokonaisuuksia osiin, jotta ne olisivat helposti sisäistettävissä. Yksittäinen palaute koski materiaalien tekstityyliä ja toivottiin virallisissakin asiakirjoissa käytettäviä tekstityylejä. Materiaalit on luotu innostamaan nuoria työskentelyyn ja tästä syystä päädyttiin pitämään nuorille suunnatut tekstityylit. Itsenäistymiseen liittyy pakollisia virallisia, jäykkiä ja muodollisia lomakkeita esimerkiksi Kelaan tehtävät hakemukset, joten itsenäistymiskansion ulkoasu haluttiin pitää nuoria innostavana.

Materiaalien merkitykseen liittyvissä kysymyksissä työryhmän vastauksissa korostuu kokonaisuuden yksilöllistämisen mahdollisuus. Kokonaisuutena materiaali koetaan kattavaksi. Hyvinvointiin liittyvät lomakkeet ”Mun ruokavalio” ja ”Liikunta” koettiin aihekokonaisuuksiksi, jotka on usein nuoren kanssa läpikäyty jo aiemmin sijoituksen aikana. Lisäksi vastauksissa pohditaan myös näiden lomakkeiden mielekkyyttä nuorelle, lähes täysi-ikäiselle. Nuoren päihdesuhtautumiseen liittyvä lomake koettiin nuorelle mielenkiintoiseksi ja ajankohtaiseksi aihealueeksi.

Lisätoiveiksi materiaaleille työryhmä on nostanut konkreettisia toiveita, kuten unen merkitykseen liittyvä lomake ja oman sosiaalityöntekijän yhteystietojen lisääminen tärkeiden yhteystietojen lomakkeeseen. Lisäksi rahankäyttöön liittyen nostettiin esiin nuoren itsenäistymisvarat. Toiveissa oli myös hankintoja käsittelevän lomakkeen muokkaaminen niin, että muistiinpanoille vapautuu tilaa.

Työryhmän toiveet huomioitiin ja lopullisia materiaaleja muokattiin niiden mukaisesti. Unelle tehtiin omat materiaalit tukemaan nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin katsausta itsenäistymistyöskentelyn aikana. Liikuntaan ja ruokavalioon liittyvät lomakkeet testeineen jätettiin materiaaleihin, jotta niitä on mahdollista hyödyntää aihealueista hyötyvän nuoren kohdalla. Itsenäistymisvaroihin liittyen tehtiin nuoren tai omaohjaajan käyttöön lomake, jonka voi ottaa itsenäistymistä käsittelevään asiakassuunnitelmapalaveriin mukaan. Nuorten itsenäistymisvaroihin liittyvissä asioissa eri hyvinvointialueilla noudatetaan erilaisia käytäntöjä, kuten varojen käyttökohteiden ja maksutapojen osalta. Tämän vuoksi jokaisen nuoren kohdalla on tärkeää selvittää nämä asiat erikseen. Yhtenäistä ohjeistusta ei voitu luoda, koska käytännöt vaihtelevat alueittain. Lomakkeen avulla myös kannustetaan nuorta hoitamaan asioita itsenäisesti, joka on tärkeä osa itsenäistymisprosessia.

7 Eettiset lähtökohdat ja luotettavuuden tarkastelu

7.1 Eettisyys

Eettisyyden tarkastelu nivoutuu Vilkan (2015, 56–57) mallin toteuttamisvaiheeseen. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut ohjeen, jota kaikkien tutkimusten tulee Suomessa noudattaa. Lähtökohdana ihmiseen kohdistuvaan tutkimukseen on tutkimuksen kohteena olevien ihmisten luottamus tutkijoihin ja tieteeseen. Tutkijan on tärkeää tutustua ennakkoon tutkittavaan yhteisöön, kulttuuriin sekä näiden historiaan. Tutkittavalla henkilöllä on oikeus vapaaehtoisuuteen osallistua tai olla osallistumatta, keskeyttää tutkimukseen osallistuminen ilman kielteisiä seurauksia, peruuttaa suostumus osallistumiseen milloin tahansa, saada tietoa tutkimuksen sisällöstä, saada mahdollisimman selkeä ja totuudenmukainen kuva tutkimuksen tavoitteista sekä tietää tutkimuksen kohteena olemisesta myös muissa tilanteissa, jos tutkija on tutkittavaan nähden jossain muussa roolissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–9.) Kehittämishankkeeseen osallistuvat nuoret ovat lastensuojelun asiakkaita ja sijoitettuna sijaishuollon yksikköön, joten kysymystenasetteluun haastattelussa on tärkeää kiinnittää huomiota. Nuorten kohtaamisessa tulee huomioida tilanteen sensitiivisyys.

Henkilötietoja käsiteltäessä tulee huomioida käsittelyyn liittyvät riskit erityisen huolellisesti. Keskeisiä henkilötietoja sisältävän tutkimusaineiston ohjaavia periaatteita ovat suunnitelmallisuus, vastuullisuus ja lainmukaisuus. Henkilötietojen käyttö tulee perustella ja dokumentoida selkeästi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 11.) Tässä opinnäytetyössä haastateltavien henkilöiden henkilötietoja ei tuoda esiin. Tutkittavien yksityisyydensuoja huomioidaan erityisen tarkasti heidän haavoittuvan yhteiskunnallisen aseman takia. Yksityisyydensuojan turvaamiseksi myöskään yhteistyöorganisaatiota ei esitellä tarkemmin.

Koko opinnäytetyöprosessi on toteutettu noudattamalla hyvän tieteellisen käytännön lähtökohkia (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7). Tutkimuslupa hankittiin asianmukaisesti ja ajallaan. Opinnäytetyöprosessin ajan tekijät noudattivat rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta kaikessa toiminnassa. Tiedonhankinta toteutettiin ohjeistuksien mukaisesti ja opinnäytetyössä käytetty ajankohtainen lähdemateriaali merkittiin asianmukaisesti sekä huolellisesti LAB-ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti. Hyväksytty opinnäytetyö julkaistaan Theseus-verkkokirjastossa. Kerätty aineisto säilytetään ja hävitetään asianmukaisesti.

7.2 Nuorten tutkimushaastattelun eettisyys ja sensitiivisyys

Alaikäisiin kohdistuvassa tutkimuksessa on huomioitava lapsen ikä ja tieto tutkimuksesta tulee esittää lapsen kehitystä vastaavasti. Lapsella on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Huoltajia yleensä informoidaan tutkimuksesta, mutta yli 15-vuotiaan nuoren kohdalla hänen oma suostumuksensa osallistumisesta riittää. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 10.) Tämän opinnäytetyön haastatteluihin osallistumiseen tullaan kysymään nuorten suostumus sekä opinnäytetyöstä tullaan informoimaan niin nuoria, kuin heidän huoltajiaan (Liite 6).

Vaikka alaikäiset ovat oman elämänsä asiantuntijoita, liittyy aina heitä koskevissa tutkimuksissa tutkimusaiheesta riippumatta erityinen sensitiivisyys. Alaikäisten haastattelu on hyvinkin mahdollista sekä tärkeää, koska he ovat kyvykkäitä ja osaavia, mutta huomioon tulee ottaa heidän haavoittuvaisuutensa sekä tarve suojeluun. Alaikäisiä haastateltaessa tutkijalla on vastuu heidän osallistumisestansa sekä suojelusta. Tutkijalla tulee olla empaattista ymmärrystä haastateltavien yksilöllisestä tilanteesta ja hänen tulee olla valmis kohtaamaan haastateltava oman elämänsä asiantuntijana. Tutkimuksen ei pidä millään tavalla häiritä eikä haitata alaikäisen elämää. Haavoittuvuuden vuoksi on huomioitava, ettei alaikäisiä voi haastatella missä tahansa tai mihin tarkoitukseen tahansa. (Kalinen & Pirskanen 2022, 201–202.)

7.3 Luotettavuus

Tutkimuksellisen kehittämisen luotettavuuden tarkastelu on haasteellista. Lähtökohtana luotettavuuden arvioinnille on tulosten, menetelmien ja tiedonkeruun tarkka dokumentointi. Ilman tarkkaa dokumentointia ulkopuolisen arvioitsijan on mahdotonta selvittää tutkimuksen luotettavuutta. Tarkka dokumentointi on myös tutkimuksellisen kehittämisen tulosten yleistettävyyden perusta. Lähtökohtatilanteen ja tutkimuksen kuvauksen perusteella tulokset voivat olla siirrettävissä myös muihin yksikköihin. (Kananen 2014, 126, 134; Heikkinen & Syrjälä 2006, 147–148.) Kokonaisuudessaan opinnäytetyönprosessi on dokumentoitu tarkasti ja luotettavasti.

8 Yhteenveto ja pohdinta

Nuoren sijoitushistorialla on todettu olevan vaikutusta siihen, miten nuori pärjää sijoituksen päättymisen jälkeen. Esimerkiksi pitkäaikaisesti sijaisperheessä sijoitettuna olleet nuoret kiinnittyvät tutkimusten mukaan helpommin yhteiskuntaan, kuin lastensuojelulaitoksissa rikkonaisen sijoitushistorian kokeneet nuoret. (Heino 2021, 5.) Yhteiskuntaan kiinnittymiseen voi vaikuttaa esimerkiksi vaurioituneet sosiaaliset suhteet, joita sijaishuollosta itsenäistyville nuorilla usein on. Tukiverkoston rikkonaisuus ja vähäisyys tuo itsenäiseen elämään siirtymiseen oman haasteensa. Nuoren tukiverkosto, jolta voisi saada materiaalista tai emotionaalista tukea omilleen muuttamisessa voi olla hyvin pieni tai jopa olematon. Välit perheeseen tai muihin sukulaisiin on voinut katketa täysin tai etääntyä sijoituksen aikana. Riittaisat tai nuoren kasvua sekä kehitystä vaarantavat läheissuhteet voivat olla syynä kodin ulkopuolelle sijoittamiseen. Sijaishuoltopaikasta irtautumisella ja siihen varatulla ajalla on erityisen suuri rooli tilanteissa, joissa nuoren tukiverkosto jää jälkihuollon varaan. Nivelvaiheella sijaishuollosta jälkihuollon palveluiden piiriin siirryttäessä on suuri merkitys nuoren tulevaisuudennäkymiin sekä kokemukseen omasta pärjäämisestä. Sijaishuoltopaikasta irtaantuminen on prosessi, jota ei tulisi missään vaiheessa kiirehtiä tai jättää huomiotta. (Pukkio & Hoikkala 2016, 8–9; Jahnukainen & Tiili 2022, 8.) Omaohjaajatyössä on keskeistä syventyä nuoren sijoitushistoriaan ja sosiaalisiin suhteisiin jo sijoituksen alkuvaiheessa, mutta tämä painottuu erityisesti itsenäistymisen kynnyksellä, kun sijaishuollon tuki päättyy. Pienryhmäkoti X:ssä, jossa pitkäaikaiset sijoitukset ovat vallitsevia, sijaishuoltopaikka muodostuu monelle nuorelle kodiksi, ja ohjaajista tulee läheisiä aikuisia nuoren elämässä. Nuoren muutto omilleen on merkittävä elämänvaihe, johon liittyvä nivelvaiheen työskentely vaatii riittävästi aikaa. Tässä yhteydessä on tärkeää huomioida nuoren irtaantumisprosessi sijaishuoltopaikasta.

Jatkokehittämisen näkökulmasta tulisi harkita, miten nivelvaiheen työskentelyyn liittyviä toimijoita voidaan integroida osaksi nuoren tukiverkostoa jo ennen itsenäistymistä. Tämä voisi sisältää esimerkiksi jälkihuollon työntekijöiden ja tukihenkilön aktiivisen osallistumisen nuoren elämään ennen sijoituksen päättymistä. Tällainen varhainen vuorovaikutus voi luoda vahvemman pohjan nuoren tulevaisuudelle ja auttaa tasaisemmassa siirtymisessä sijaishuollosta itsenäiseen elämään.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten hyvinvointierojen tasaamiseen tuo oman haasteensa pirstaleinen palvelukenttä, jossa palveluja tuottavat useat eri tahot ja ammattilaiset omista viitekehyksistään. Asiantuntijuutta, tavoitteita ja arvolähtökohtia on monenlaista, ja samaan aikaan palvelukenttä avautuu asiakkaalle hajanaisena, jossa pahimmillaan asiakasta ohjataan palvelusta toiseen, tutkimukset ovat päällekkäisiä tai asiakas on kokonaan

väliinputoaja. (Sinervo ym. 2016, 15–16; Sinkkonen ym. 2017, 111; Kekoni ym. 2019; Raitakari 2019; 5–13.) Sijoituksen päättyessä ja nuoren täysi-ikäistyessä palveluiden siirtyminen alaikäisten palveluilta aikuispuolen palveluihin on kriittinen vaihe. Samanaikainen siirtyminen itsenäiseen elämään voi johtaa palveluiden äkilliseen katkeamiseen ja tuen menetykseen, mikä on mahdollisesti haitallista nuoren hyvinvoinnille. Tämä siirtymävaihe vaatii huolellista suunnittelua ja koordinoitua varmistusta, että nuori saa jatkuvaa tukea ja palveluita tarpeidensa mukaisesti. Jatkokehittämisen näkökulmasta on tärkeää harkita toimenpiteitä, joilla voidaan varmistaa sujuva jatkumo palveluissa nuoren itsenäistyessä ja siirtyessä aikuispuolen palveluihin.

Hajanaisen palvelukentän ongelmaa pyritään ratkaisemaan kansainvälisestikin pinnalla olevalla palveluiden integraatiolla, jossa palveluiden toimintoja ja rakenteita yhdennetään, ja asiantuntijat tekevät moniammatillista yhteistyötä. (Sinervo ym. 2016, 15–16; Kekoni ym. 2019.) Palveluiden uudelleenjärjestämisen tarve jälkihuollossa ja lastensuojelun perustehtävän toteutuminen korostuu, kun istuvan hallituksen lakiesitys jälkihuoltoikä laskemisesta 23 ikävuoteen hyväksyttiin vuoden vaihteessa (Valtioneuvosto 2023). Laki jälkihuollon järjestämisestä astuu voimaan 1.7.2024, jolloin jälkihuollon ikäraja laskee 23-vuoteen (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 1283/2023, §75). Lakimuutoksen ei ole laskettu tuovan pitemmällä aikavälillä haettuja säästöjä, vaan päinvastoin lisäkustannuksia: ikärajan laskemisella uskotaan olevan vaikutuksia mm. nuorten mielenterveyskriisin syvenemiseen, syrjäytymisen lisääntymiseen ja lastensuojelun asiakkaiden eriarvoisuuden lisääntymiseen. (SOS-lapsikylä 2023; Talentia 2023; STT 2023.) Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarisen mukaan jälkihuollon työ olisi kuitenkin mahdollista järjestää siten, että nuori saa riittävät valmiudet itsenäiseen elämään uuden ikärajan puitteissa. Pekkarisen mukaan lastensuojelun perustehtävää resursoimalla jälkihuollon tuen tarve saadaan vähenemään. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu korostaa jälkihuollon nykyisten toimien vaikuttavuuden selvittämisen merkitystä, koska jälkihuollon muutostarve on tunnustettu jo kymmenen vuotta sitten. (Lapsiasiavaltuutettu 2023.)

Sijaishuollon aikana tehtävä itsenäistymistyöskentely, arjenhallinnan ja elämän taitojen harjoittelu sekä oikein ajoitettu verkostoyhteistyö korostuu jälkihuollon ikärajan laskiessa.

Työvälineen ensimmäinen versio otettiin koekäyttöön kahden opinnäytetyöprosessin toteuttamisvaiheessa itsenäistyvän nuoren kanssa. Nuoret ehtivät hyödyntää työvälineen materiaaleja ennen itsenäistymistä eripituiset ajat. Toisen nuoren kanssa materiaaleja ehdittiin hyödyntää viiden kuukauden ajan ja toisen nuoren kanssa kuuden kuukauden ajan.

Nuorten sitoutuminen ja asenne itsenäistymistyöhön vaihtelivat merkittävästi. Toisessa tapauksessa välttelevä asenne suunnitelmallista ja systemaattista itsenäistymistyöskentelyä

kohtaan rajoitti työskentelymallin tehokasta käyttöä. Nuoren ja omaohjaajan näkemykset nuoren arjenhallinnasta ja elämäntaidoista erosivat toisistaan. Motivaatio hoitaa itsenäistymiseen liittyviä asioita vaihteli, ja toisen ohjaajan kanssa nuori oli motivoitunut, kun taas omaohjaajan kanssa vuorovaikutus oli haasteellista.

Aspa-säätiö toteutti vuosina 2019–2021 4You-kehittämishankkeen, jossa kuultiin jälkihuollossa olevia tai olleita nuoria. Yhtenä aineistossa esiin nousseena seikkana nuoret toivoivat mahdollisuutta työntekijän vaihtamiseen, jos henkilökemiat tai vuorovaikutustavat eivät sovi yhteen. Pelko ”hankalaksi” leimaantumisesta estää nuoria esittämästä toivetta työntekijän vaihdosta. (Reito 2023, 4, 40.) Myös lastensuojelun sijaishuollossa voidaan nähdä haasteet nuoren ja omaohjaajan henkilökemioiden ja vuorovaikutustapojen välillä. Ihmissuhdetyössä korostuu vuorovaikutuksen merkitys, ja sen haasteet voivat johtaa yhteistyön toimimattomuuteen. Omaohjaajana on olennaista havaita vuorovaikutussuhteen haasteet ja pyrkiä korjaamaan niitä mahdollisuuksien mukaan. Ammatillisesti on myös tärkeää kyky reflektoida tilanteita, joissa henkilökemiat eivät kohtaa, ja tarjota nuorelle omaohjaajasuhde, jossa vuorovaikutus ja yhteistyö ovat hedelmällisiä. Tämä voi joskus tarkoittaa omaohjaajan vaihtamista kesken nuoren sijoitusta. Omaohjaajan muutokset eivät ole yhteistyöorganisaatiossa yleisiä, mutta aiheeseen liittyen olisi hyvä käydä avointa keskustelua nuorten ja ohjaajien kesken.

Työskentelyväline on suunniteltu joustavaksi ja mukautettavaksi vastaamaan nuoren yksilöllisiä tarpeita itsenäistymistyöskentelyssä. Kuitenkin on olennaisen tärkeää harkita jatkokehittämistä, erityisesti tilanteissa, joissa nuorella ei ole motivaatiota osallistua itsenäistymistyöskentelyyn.

Nuoren puuttuva motivaatio voi muodostaa haasteen, joka vaikuttaa työskentelyvälineen tehokkuuteen. Jatkokehittämisen yhteydessä on harkittava strategioita ja lähestymistapoja, jotka voivat innostaa ja sitouttaa tällaisen nuoren itsenäistymisprosessiin. Olisi harkittava mahdollisia kannustimia, henkilökohtaista tukea tai muita interventioita, jotka voivat herättää nuoren kiinnostuksen ja osallistumisen.

Lisäksi jatkokehittämiseen tulisi ottaa huomioon erilaiset motivaatiotekijät ja käyttää monipuolisia menetelmiä, jotka voivat tukea nuoren osallistumista itsenäistymistyöhön. Työskentelyvälineessä on huomioitu nuoren motivoiminen esimerkiksi yhteisesti ja nuoren itse asettamien tavoitteiden kautta sekä käytännönläheisillä harjoitteilla. Lisäksi voisi hyödyntää esimerkiksi motivoivia keskusteluja ja monipuolisia käytännönläheisiä toimintoja, jotka tekevät itsenäistymistyöskentelystä houkuttelevampaa ja merkityksellisempää nuorelle. Omaohjaajalta vaaditaan heittäytymistä ja luovuutta nuoren motivaation esiin houkuttelemiseksi sekä ylläpitämiseksi. Jatkokehittämisen suunnittelussa tulisi huomioida nuoren

kokonaisvaltainen hyvinvointi ja tarjota tukitoimia, jotka voivat vaikuttaa myönteisesti hänen motivaatioonsa ja sitoutumiseensa itsenäistymistyöskentelyyn.

Opinnäytetyönä valmistuneen itsenäistymiskansion käyttöönotto yhteistyökumppanin toimesta voi viedä aikaa, ja sen juurtuminen käytäntöön on vielä epävarmaa. Tulevien itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn voi kulua vuosia ennen kuin kansion käyttöönottoa ja sen vaikutusten arviointia voidaan toteuttaa. Raitaranta & VonWeissenberg (2023, 26) mukaisesti muutosta edeltää murros. Uuden oppiminen ja sisäistäminen vaatii yksilöltä avoimuutta sekä tahtoa päästää irti aiemmin opitusta. Ihmiselle on luontaista hakeutua keskusteluihin ja tilanteisiin, jotka vahvistavat ja aiemmin opittua. Vastakohtaisesti uuden oppiminen vie pois omalta mukavuusalueelta. Itsenäistymiskansion juurtuminen työyhteisön käyttöön vaatii koko työryhmän tahtotilaa lähteä toteuttamaan itsenäistymistyöskentelyä jatkossa kansion mukaisesti ja sen materiaaleja hyödyntäen.

Lähteet

- Aaltonen, S., Kivijärvi, A. & Myllylä, M. 2019. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. *Yhteiskuntapolitiikka* 84, 3:301–311. Viitattu 11.10.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137076/YP1903_Aaltonenym.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Actan-Collan, K. & Eerola, H. 3.1.2023. Luontenvahvuudet. Viitattu 9.7.2023. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01323>
- Allianssi 2023a. Ilman nuorisotyötä ei ole hyvinvoivia nuoria - Nuorisotyönviikkoa vietetään jo kymmenennen kerran. Viitattu 11.10.2023. Saatavissa <https://nuorisoala.fi/ilman-nuorisotyota-ei-ole-hyvinvoivia-nuoria-nuorisotyon-viikkoa-vietetaan-jo-kymmenennen-kerran/>
- Allianssi 2023b. MTV Uutisten ja Allianssin kysely: Suurin osa nuorista kokee yksinäisyyttä vähintään viikoittain. Viitattu 11.10.2023. Saatavissa <https://nuorisoala.fi/mtv- uutisten- ja- allianssin- kysely- suurin- osa- nuorista- kokee- yksinaisyytta- vahintaan- viikoittain/>
- Amisbarometri 2022. Poimintoja tuloksista. Viitattu 23.9.2023. Saatavissa <https://sak-kiry.fi/wp-content/uploads/2022/05/amisbarometri2022.pdf>
- Araneva, M. 2023. Jälkihuollon lainsäädäntö ja oikeudellinen sääntely. Teoksessa Reito, L. 2023. *Kulje rinnalla, auta eteenpäin ja osoita, että välität - mitä nuoret kertovat jälkihuollosta ja toivovat sen tulevaisuudelta? Aspa-säätiö.* 5–20. Viitattu 23.9.2023. Saatavissa https://www.aspa.fi/wp-content/uploads/2023/05/Lapsistrategia_jalkihuoltoselvitys.pdf
- Björklund, L., Eskelinen, N. & Saari, J. 2020. Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Gaudeamus Oy.
- Gyllenberg, D., Bastola, K., Wan Mohd Yunus, W.M.A., Mishina, K., Liukko, E., Kääriälä, A., & Sourander, A. 2023. Comparison of new psychiatric diagnoses among Finnish children and adolescents before and during the COVID-19 pandemic: A nationwide register-based study. *PLOS Medicine*. 1–18. Viitattu 7.10.2023. Saatavissa <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1004072>
- Gretchel, A., & Myllyniemi, S. 2017. Kuulummeko yhteiskuntaan? Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. *Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisusarjan julkaisu nro 110*. Viitattu 11.10.2023. Saatavissa <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2022/01/kuulummeko-yhteiskuntaan-tyon-ja-koulutuksen-ulkopuolella-olevien-nuorten-kasityksia-tulevaisuudesta-demokratiasta-ja-julkisista-palveluista.pdf>

Hakovirta, M. & Kallio, J. 2020. Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Vastapaino.

Hakulinen, C., Elovainio, M., Arffman, M., Lumme, S., Pirkola, S., Keskimäki, I., Manderbacka, K., & Böckerman, P. 2019. Mental disorders and long-term labour market outcomes: nationwide cohort study of 2 055 720 individuals. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 140 (4), 371–381. Viitattu 7.10.2023. Saatavissa rajoitetusti <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/acps.13067>

Haltia-Nurmi, M., Vainio, M. & Keränen, K. 2021. Yhteiskehittämisen ABC. Askeleet yhteiskehittämiseen Espoon oppimisympäristöissä. Espoon kaupunki. Viitattu 19.1.2024. Saatavissa https://static.espoo.fi/cdn/ff/1KcyID1ngTsd0WzBR_Y2LLjVuTACP3_tRAs-vPaA8/1629461641/public/2021-08/Yhteiskehittamisen%20_tyokirja_saavutettava.pdf

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.

Heikkinen, H. & Syrjälä, L. 2006. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Dark Oy. Vantaa.

Heino, T. 2021. Mitä tutkimus kertoo lastensuojelun jälkihuollosta ja sen kehittämisen tarpeesta? Seminaariesitys 29.4.2021. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.9.2023. Saatavissa <https://thl.fi/documents/10531/7378604/Mit%C3%A4+tutkimus+kertoo+lastensuojelun+j%C3%A4lkihuollosta+ja+kehitt%C3%A4misen+tarpeista.pdf/b18efe3b-7ef9-2143-bac0-345cdaab837e?t=1620399246562>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2022. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Viitattu 8.5.2023. Saatavissa <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523458123>

Hirvonen, M. 2023. Omaohjaaja lapsen luottoaikuisena lastensuojelun sijaishuollossa. Teoksessa Jahnukainen, J. (toim.) Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu, 64–72. Viitattu 12.7.2023. Saatavissa <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>

Hyysalo, V. 2022. Yhteissuunnittelu ja palvelumuotoilu julkisen sektorin kehityssuuntina: kaupunkilaiset tekijöinä, käyttäjinä ja kumppaneina keskustakirjasto Oodin suunnittelussa. Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Väitöskirja. Viitattu 22.3.2023. Saatavissa https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64956/Hyysalo_Virve.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Huttunen, K., Pekkarinen, T., Uusitalo, R. & Virtanen, H. 2019. Lost Boys: Access to Secondary Education and Crime. Omalinja. Viitattu 13.10.2023. Saatavissa <https://omalinja.fi/wp-content/uploads/2019/01/HuttunenPekkarinenUusitaloVirtanen.pdf>

Häyhtiö, T. 2017. Osallisuutta sote-palveluihin palvelumuotoilemalla. Kunnallissalan kehittämissäätö. Viitattu 21.3.2023. Saatavissa <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2017/05/osallisuutta-sote-palveluihin-palvelumuotoilemalla-004-1.pdf>

Isola, A., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Juvenes Print Viitattu 16.3.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Jahnukainen, J. & Tiili, A. 2022. Ei taikatemppuja vaan tukea – kokemusasiantuntijoiden suositukset lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseksi. Viitattu 5.10.2023. Saatavissa <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2022/03/20220309EiTaikatemppujaVaanutkea-Opas.pdf>

Johansson, H. 2019. Yhteiskehittämisen ihanne – realismia vai utopiaa? Henkilöstövetoisen innovoinnin edellytykset julkisorganisaation palveluiden kehittämisessä. Pro gradu. Itä-Suomen Yliopisto. Viitattu 19.1.2024. Saatavissa https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/21246/urn_nbn_fi_uef-20191139.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Junttila, N. 2022. Yksinäisyyden monet kasvot. Helsinki: Tammi.

Jussila, J., Kaijanen, M., Nokireki, K. & Westlund, O. 2022. #Kiinniveti-esiselvityshankkeen loppuraportti. Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten koulutus- ja työllisyyspolut. Pesäpuu ry. Viitattu 7.9.2023. Saatavissa https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/03/Kiinniveti_loppuraportti.pdf

Kalinen, K. & Pirskanen, H. 2022. Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu. Gaudeamus Oy.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Juvenes print.

Karjalainen, P., Huikko, E., Appelqvist-Schmidlehner, K., Jahnukainen, J., Manninen, M., Eväsoja, M. & Kautto, T. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveys- ja päihdehoito – Suosituksia perusterveydenhuollon toimijoille. Ohjaus 15/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.9.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145867/URN_ISBN_978-952-343-965-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kekoni, T., Mönkkönen, K., Hujala, A., Laulainen S. & Hirvonen, J. 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A. (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus. Bookbeat.

Kelong, L., Hua, X., Takayuki, N. ja Ning, H. 2018. Cooperation makes a group be more creative. *Cerebral Cortex*. Vol. 29 (8), 3457–3470. Viitattu 19.1.2024. Saatavissa <https://doi.org/10.1093/cercor/bhy215>

Kestilä, L., Väisänen, A., Paananen, R., Heino, T. & Gissler, M. 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012): 6, 599–620. Viitattu 24.9.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100138/YP6_2012_Kestil%C3%A4.pdf?sequence=1&isAllowed=y77777777y

KvantiMOTV. 2013. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 9.4.2024. Saatavissa <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/intro.html>

Koeslag-Kreunen, M., Van den Bossche, P., Hoven, M., Van der Klinik, M ja Gijsselaers, W. 2018. When Leadership Powers Team Learning: A Meta-Analysis. *Small group research* 49.4., 475–513. Viitattu 19.1.2024. Saatavissa https://lut.primo.exlibrisgroup.com/permalink/358FIN_LUT/1hujjmv/cdi_pubmedcentral_primary_oai_pubmedcentral_nih_gov_6027782

Kuvaja, K. Vapauteen heitetyt: Sijaishuollosta itsenäistyminen eksistentiaalisena vapauden kokemuksena. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 22.3.2023. Saatavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153092/Kuvaja_Sosiaalityo.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kääriälä, A., Hiilamo, H. & Ristikari, T. 2018. Useimmat kodin ulkopuolelle sijoitetut jäävät ilman toisen asteen tutkintoa. Helsingin yliopisto. Viitattu 13.10.2023. Saatavissa <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/hyva-yhteiskunta/useimmat-kodin-ulkopuolelle-sijoitetut-lapset-jaavat-vaille-toisen-asteen-tutkintoa>

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 1283/2023. Viitattu 10.4.2023. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20231283>

Lapin Yliopisto. 2020. Johdatus Palvelumuotoiluun. Viitattu 20.3.2023. Saatavissa rajoitetusti <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/johdatuspalvelumuotoiluun/kurssin-paasivu/>

Lapsiasiavaltuutettu. 2023. Lapsiasia-valtuutetun lausunto sosiaali- ja terveys-ministeriölle hallituksen esitys-luonnoksesta laiksi lastensuojelu-lain ja varhaiskasvatus-lain

muuttamisesta. Viitattu 1.3.2024. Saatavissa: https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stm_jalki-huollon-ikaraja

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 26.4.2023. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun laatusuositus. 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Viitattu 26.4.2023. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Lähteenmäki, M. 2022. Yksinäisyys - Enemmän kuin kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen perustarve. Teoksessa Huhanantti, S. & Wallenius, V. (toim.) 2022. Diakonia. Nyt. Näkökulmia vaikuttavaan auttamistyöhön. Kirjapaja: Helsinki.

McGorry, P. D. & Mei, C. 2018. Early intervention in youth mental health: progress and future directions. *BMJ Ment Health* 2018; 21,182–184, Viitattu 7.10.2023. Saatavissa <https://mentalhealth.bmj.com/content/21/4/182>

Mikkonen, I., & Saarinen, A. Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. 2018. Tietosanoma.

Neff, K. 2021. Itsemyötätunto. Opi suhtautumaan itseesi hyväksyvästi. Viisas elämä: Helsinki.

Nivala, E. 2021. Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research* Volume 10, Issue 1, 2021, 33–59. Viitattu 4.12.2023. Saatavissa <https://journal.fi/jecer/article/view/114149/67348>

Nummi, P. 2007. Fasilitaattorin käsikirja. Tarina siitä miten Ykä Hirvi vie ryhmän tuskasta tulokseen. 6 painos. Helsinki 2012: Edita Prima Oy.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. WSOYpro Oy.

Omapaja. 2022. Miten ja miksi tehdä SWOT-analyysi? Viitattu 23.3.2023. Saatavissa <https://www.omapaja.fi/blogi/swot-analyysi>

Oulun yliopisto 2023. Lukion keskeyttäminen voi olla nuorelle mahdollisuus, ei vain syrjäytymisriski. Uutiset. Viitattu 24.9.2023. Saatavissa <https://www oulu.fi/fi/uutiset/lukion-keskeyttaminen-voi-olla-nuorelle-mahdollisuus-ei-vain-syrjaytymisriski>

Porru, F., Schuring, M., Hoogendijk, W.J.G., Burdorf, A. & Robroek, S. J. W. 2023. Impact of mental disorders during education on work participation: a register-based longitudinal

study on young adults with 10 years follow-up. *Epidemiol Community Health* 2023; 77: 549–557. Viitattu 7.10.2023. Saatavissa <https://jech.bmj.com/content/77/9/549>

Pukkio, S. & Hoikkala, S. 2016. Jälkihuolto kasvun ja itsenäistymisen tukena. Teoksessa Pukkio, S. & Hipp, T. 2016. Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön.

Päijät-Sote. Itsenäistyvän nuoren opas. Viitattu 16.3.2023. Saatavissa <https://paijat-sote.fi/wp-content/uploads/2022/03/itsenaistyjan-opas-uusin.pdf>

Raitakari, S., Räsänen, J-M., Kostianen, T. & Juhila, K. 2019. Integroiva työtapu muotoutuvassa perhekeskuskontekstissa. Kriittisten tekijöiden tarkastelua. Tampereen yliopisto. Viitattu 1.3.2024. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/105437/978-952-03-1020-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Raitaranta, A. & Von Weissenberg, H. 2023. Alussa on kysymys. Kohti käänteentekeviä keskusteluja. Kirjapaja. Helsinki.

Reito, L. 2023. Kulje rinnalla, auta eteenpäin ja osoita, että välität - mitä nuoret kertovat jälkihuollosta ja toivovat sen tulevaisuudelta? Aspa-säätiö. Viitattu 24.9.2023. Saatavissa https://www.aspa.fi/wp-content/uploads/2023/05/Lapsistrategia_jalkihuoltoselvitys.pdf

Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere.

SAK. 2017. Pelkän peruskoulun käyneiden työllistyminen heikkoa – joka neljäs vuosi työttömänä. Viitattu 12.10.2023. Saatavissa <https://www.sak.fi/aineistot/uutiset/pelkan-peruskoulun-kayneiden-tyollistyminen-heikkoa-joka-neljas-vuosi>

Sariaslan, A., Kääriälä, A., Pitkänen, J., Remes, H., Aaltonen, M., Hiilamo, H., Martikainen, P. & Fazel, S. 2021. Long-term Health and Social Outcomes in Children and Adolescents Placed in Out-of-Home Care. *JAMA Pediatrics*. 2022;176(1): e214324. Viitattu 13.10.2023. Saatavissa rajoitetusti <https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/2785375>

Seuri, A., Uusitalo, R. & Virtanen, H. Pitäisikö oppivelvollisuusikä nostaa 18 vuoteen? Talouspolitiikanarviointineuvosto. Viitattu 13.10.2023. Saatavissa https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wp-content/uploads/2018/01/Seuri_Uusitalo_Virtanen_2018.pdf

Sinervo, T., Tynkkynen, L-K. & Vehko, T. (toim.) 2016. Mitä kuuluu perusterveydenhuolto? Valinnanvapaus ja integraatio palveluiden kehittämisen polttopisteessä. Raportti 16/2016. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

Sinkkonen, J. 2012. Nuoruusikä. Miten lapsesta tulee nuori aikuinen? Werner Söderström osakeyhtiöt. Helsinki

Sinkkonen, S., Taskinen, H. & Rissanen, S. 2017. Sosiaali- ja terveystalouden integrointi ja johtaminen. Teoksessa Rissanen, S. & Lammintakanen, J. (toim.) Sosiaali- ja terveystalouden johtaminen. Helsinki: Sanoma Pro oy. 105–126.

SOS-lapsikylä. 2023. Arviossa hallitusohjelma: jälkihuoltoikäraja. Viitattu: 1.3.2024. Saatavissa: <https://www.sos-lapsikylya.fi/blog/2023/07/06/arviossa-hallitusohjelma-jalkihuoltoikaraja/>

Sotkanet. Mielen terveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä. Viitattu 9.5.2023. Saatavissa <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sw4yAAA=&region=s07MBAA=&year=sy5zti7X0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.1.1&buildTimestamp=202211091024>

Stenvall, E. 2021. Lapsen arkinen osallisuus - mistä lapselle syntyy kokemus, että voi osallistua ja vaikuttaa? Teoksessa Tulensalo, H., Kalliomäki, R. & Laimio, J. (toim.) Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Suomen uusiokoulu Oy.

Stickdorn, M., Hormess, M., Lawrence, A. & Schneider, J. 2022. This is Service design doing. 12.painos. Kanada: O-Reilly Media.

STT. 2023. SDP:n Helena Marttila: Lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskeminen tulee kalliiksi yhteiskunnalle. Viitattu 1.3.2024. Saatavissa: <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70022872/sdpn-helena-marttila-lastensuojelun-jalkihuollon-ikarajan-laskeminen-tulee-kalliiksi-yhteiskunnalle?publisherId=66784162&lang=fi>

Talentia. 2023. Talentia tyrmää hallituksen esityksen lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskemisesta. Viitattu 1.3.2024. Saatavissa: <https://www.talentia.fi/uutiset/talentia-tyrmaa-hallituksen-esityksen-lastensuojelun-jalkihuollon-ikarajan-laskemisesta/>

THL. 2019. Koulutus. Viitattu 13.10.2023. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveys/eriarvoisuus/hyvinvointi/koulutus>

THL. 2022. Nuorten mielen terveyshäiriöt. Viitattu 7.10.2023. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/mielen-terveys/mielen-terveyshairiot/nuorten-mielen-terveyshairiot>

THL. 2023a. Lasten ja nuorten hyvinvointi - Kouluterveyskysely 2023. Tytöistä yli kolmasosa ja pojista joka viides kokee terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi. Viitattu 19.1.2024. Saatavissa <https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-kouluterveyskysely>

THL. 2023b. Viitattu 28.6.2023. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot>

THL. 2023c. Lastensuojelu käsikirja – Jälkihuolto. Viitattu 21.9.2023. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

THL. 2023d. Kouluterveyskysely 2023: Lapsia ja nuoria kuormittavat monet tekijät - selkeät arkirutiinit ja ajoissa saatu apu on tärkeää. Viitattu 1.10.2023. Saatavissa <https://thl.fi/fi/-/kouluterveyskysely-2023-lapsia-ja-nuoria-kuormittavat-monet-tekijat-selkeat-arkirutiinit-ja-ajossa-saatu-apu-on-tarkeaa?redirect=%2Ffi%2F>

THL. 2023e. Mielenterveyshäiriöt. Viitattu 7.10.2023. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot>

THL. 2024. Viitattu 9.4.2024. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Tilastoraportti 48/2023. Viitattu 7.10.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147270/Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointi%20Kouluterveyskysely%202023%20Tilastoraportti%2048_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tilastokeskus. 2023a. Ei työssä, koulutuksessa eikä asevelvollisuutta suorittamassa olevien nuorten osuus. Käsitteet. Viitattu 23.9.2023. Saatavissa https://www.stat.fi/meta/kas/ei_tyossa_koul.html

Tilastokeskus. 2023b. Vuonna 2022 työllisiä ja työvoimaa enemmän, työttömiä ja työvoiman ulkopuolisia vähemmän kuin edellisvuonna. Työvoimatutkimus 2022. Katsaus 4.4.2023. Viitattu 23.9.2023. Saatavissa <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8e9iaj0j1y70avukedyye4c>

Tilastokeskus. 2023c. Vuonna 2021 ammatillisesta koulutuksesta valmistui tavoiteajassa hieman yli puolet. Tiedote 22.2.2023. Viitattu 23.9.2023. Saatavissa <https://stat.fi/julkaisu/cl8cwyfk79mac0bvx0vpovtd>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen & tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. Viitattu 20.1.2023. Saatavissa https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Toivola, M. 2019. Käänteinen arviointi. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Viitattu 16.3.2023. Saatavissa https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 16.3.2023. Saatavissa https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Valli, R. 2015. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valtioneuvosto. 2023. Hallitus esittää lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskemista. Viitattu 25.10.2023. Saatavissa <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/hallitus-esittaa-lastensuojelun-jalkihuollon-ikarajan-laskemista>

Vauhkonen, T. & Hoikkala, T. 2020. Syrjäytymisen lasku. Tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuudesta. Verkkojulkaisu 153, Kenttä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Viitattu 23.9.2023. Saatavissa https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/syrjaytymisen_lasku.pdf

Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. PS-kustannus.

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. uudistettu painos. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.

WHO 2022. Mental health. Viitattu 7.10.2023. Saatavissa <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>

Yliruka, L., Kantoluoto, A., Heino, T., Laine, T. & Hipp, T. (toim.) 2020. Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisen sosiaalityön mallinnus osana lastensuojelun VIP-nuoren palvelupolkua. THL:n työpapereita 32/2020. Viitattu 24.9.2023. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140573/TY%c3%962020_032_Itsen%c3%a4istymist%c3%a4%20ja%20hyvinvointia%20tukeva%20j%c3%a4lki-huolto%20ja%20nuorten%20aikuisten%20sosiaality%c3%b6n%20mallinnus_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Liite 1. GROW-menetelmä ja kysymykset

Liite 2. Itsenäistyvän nuoren haastattelu

Itsenäistyvän nuoren haastattelu 3.9.2023

Itsenäistyessäni kaipaen tukea (alleiviivaa):

Talouden hallintaan ja rahan käyttöön
Suojaavien tekijöiden nimeämiseen X

vahvuuksieni nimeämiseen Kotitöiden harjoittelussa

X Riskitekijöiden nimeämiseen X Tietoa tulevista palveluistani

X Omaan kotiin liittyviin asioihin X Tukiasioissa

Arjen aikataulutukseen Kodinkoneiden käytön harjoitteluun

Hygieniä-asioiden harjoitteluun

X Terveyspalveluiden käyttämiseen omatoimisesti

X Palveluiden käytön harjoitteluun

Muuhun? Mihin?
LASKUJEN MAKSU

Tärkeimmät harjoiteltavat taidot ennen omaan kotiin muuttamista

TOP 3

- 1 LASKUT
- 2 OMAAN KOTIIN LIITTYVÄT ASIAT (SOPIMUKSET YMS.)
- 3 TERVEYSPALVELUT

Liite 3. Itsenäistyvän nuoren haastattelu

Itsenäistyvän nuoren haastattelu 3.9.2023

Itsenäistyessäni kaipaan tukea (alleiviivaa):

Talouden hallintaan ja rahan käyttöön
Suojaavien tekijöiden nimeämiseen
vahvuuksieni nimeämiseen Kotitöiden harjoittelussa
Riskitekijöiden nimeämiseen Tietoa tulevista palveluistani
Tukiasioissa
Omaan kotiin liittyviin asioihin Kodinkoneiden käytön harjoitteluun
Arjen aikataulutukseen Hygienia-asioiden harjoitteluun
Terveyspalveluiden käyttämiseen omatoimisesti
Palveluiden käytön harjoitteluun

VEROKORTTI

Muuhun? Mihin?

VEROILMOITUS / VEROKORTTI
TYÖHAKEMUS / CV

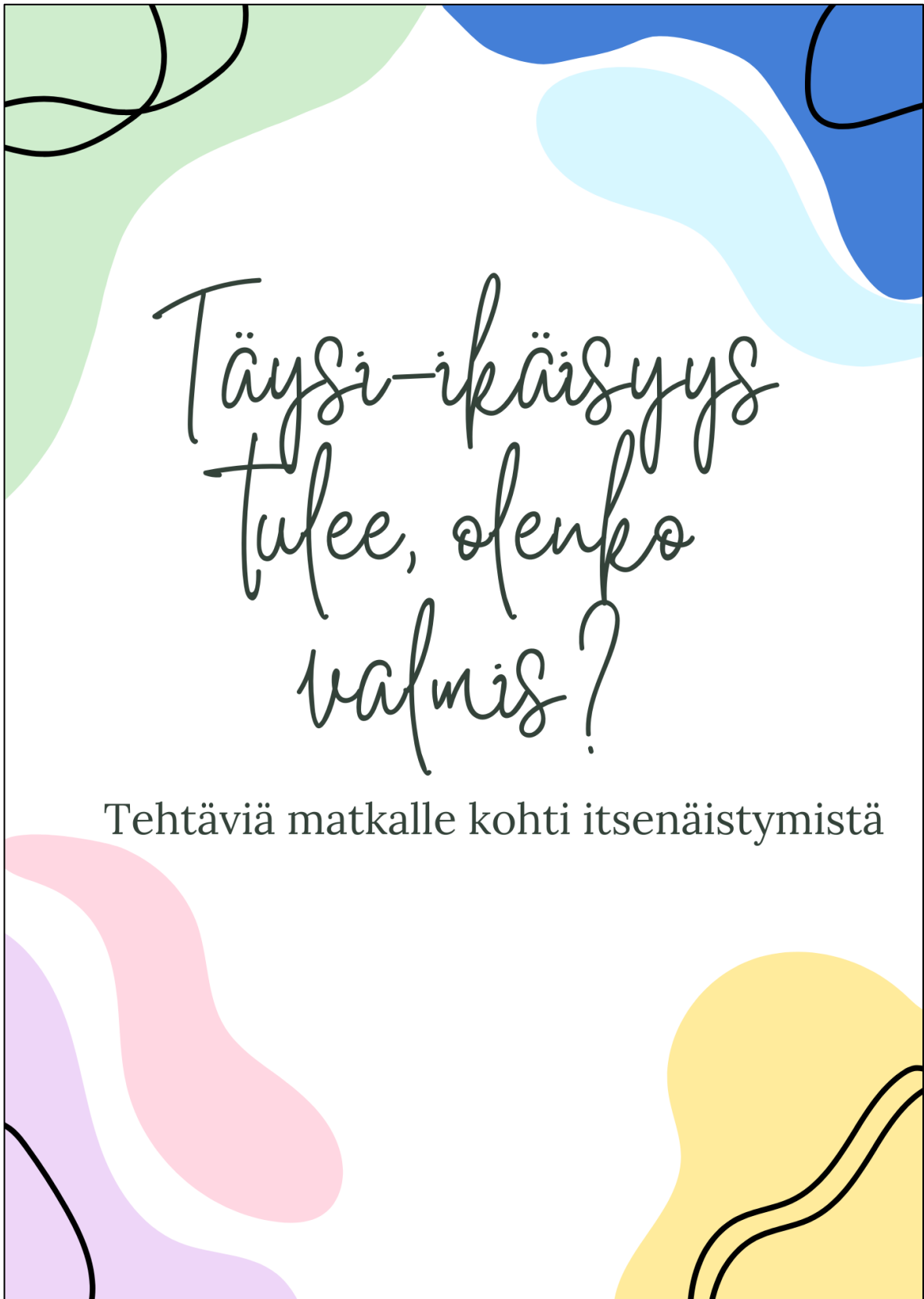
Tärkeimmät harjoiteltavat taidot ennen omaan kotiin muuttamista

TOP 3

- 1 OMAAN KOTIIN LIITTYVÄT ASIAT
- 2 ARJEN AIKATAULUT
- 3 TIETOA TULEVISTA PALVELUISTA

VUOKRASOPIMUS
ASUNNON VALITS.
(SIJAINN, KOKO, yms)
SÄHKÖSOPIMUS
KOTIVAKUUTUS
HENKIVAKUUTUS
MITEN MAKSUT
(VUOKRATAKUU &
WOKRA)
MITEN AIKATAULUTTU
SYNTÄREIDEN
KANSSA

Liite 4. Itsenäistymisopas

Heippa, sinä täysi-ikäistyvä nuori !

Seuraava vuosi on arjen lisäksi täynnä itsenäiseen elämään valmistautumista ja vastuun ottamista omasta elämästäsi. Tämän kansion tarkoituksena on valmistaa sinua aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään yhdessä omaohjaajan kanssa.

Kansion materiaalit etenevät arjen taitojen harjoittelusta muuttamiseen liittyviin asioihin. Matkan varrella pohditaan sinun vahvuuksia, arvoja sekä tulevaisuutta ja tutustutaan rahankäytön saloihin.

Kansio kotiutuu kanssasi, joten kerää se täyteen vinkkejä ja tärppejä. Ihanaa matkaa kohti aikuisuutta!

Heippa, sinä täysi-ikäistyvän nuoren omaohjaaja!

Omaohjaajalle tämä kansio toimii muistivihkona ja havainnointivälineenä. Arjen kiireiden keskellä pysähtykää yhdessä kansion pariin ja edetkää pala kerrallaan.

Työskentely alkaa itsenäistymisen taitojen kartoituksella, joka antaa suuntaviivat koko työskentelylle. Checklist kulkee matkassa mukana koko itsenäistymistyöskentelyn ajan ja sen avulla seurataan taitojen harjoittelun edistymistä. Asettakaa aina väliarviointien aikana yhdessä uudet tavoitteet seuraavaa väliarviointia varten.

Väliarvioinnit:
työskentelyn alussa
9kk itsenäistymiseen
6kk itsenäistymiseen
3kk itsenäistymiseen
2kk itsenäistymiseen
1kk itsenäistymiseen

Kansion lopusta löydät omaohjaajan oman muistilista -lomakkeen ja apumateriaaleja tavoitteiden asettamiseen.

Sisältö

1

ALUKSI

Itsenäistymisen checklist
Itsearviointi
Omaohjaajan terveiset työskentelyn alussa

MINÄ JA MUUT

Vahvuudet
Verkosto
Tärkeitä yhteistietoja

2

3

MINÄ JA HYVINVOINTI

Ruokakolmio
Ruokatottumukset
Liikunta ja uni
Päihdesuhtautuminen

MINÄ JA RAHA

Lempiruoan budjetointi
Viikonlopun ruokabudjetti
Budjetti esimerkki ja suunnittelupohja
Itsenäistymisvarat

4

5

MUUTTO

Oma koti
Kodin siisteys
Kodin hankinnat
Mun matka
Omaohjaajan terveiset täysi-ikäiselle

LISÄKSI

Omaohjaajan muistilista
GROW-malli tavoitteen asettamisen tueksi
SMART-malli tavoitteen asettamisen tueksi

6

ITSENÄISTYMISEN TAITOJEN CHECKLIST

OSAAN=3   HARJOITTELEN=2   EN OSAA VIELÄ=1
(Nuori ja omaohjaaja täyttävät yhdessä)

Mun arjenhallinta	12kk	9kk	6kk	3kk	2kk	1kk
Herään omatoimisesti						
Tiedän omat menoni						
Osaan siivota (oma huone, keittiö, wc)						
Olen harjoitellut omaohjaajan kanssa erikoisempia kotitöitä						
Osaan pestä pyykkiä (vaatteet, lakanat, pyyhkeet)						
Pesen pyykit oma-aloitteisesti						
Osaan kokata						
Huolehdin säännöllisestä ja monipuolisesta ravinnosta						
Käyn suihkussa oma-aloitteisesti päivittäin						
Pesen hampaat päivittäin						
Vaihdan vaatteet päivittäin						

ITSENÄISTYMISEN TAITOJEN CHECKLIST

OSAAN=3   HARJOITTELEN=2   EN OSAA VIELÄ=1
(Nuori ja omaohjaaja täyttävät yhdessä)

Minä asioiden hoitajan	12kk	9kk	6kk	3kk	2kk	1kk
Olen täyttänyt "Tärkeitä yhteystietoja"-lomakkeen						
Olen tehnyt ansioluettelon (CV)						
Huolehdin puhelinliittymästani						
Huolehdin nettiliittymästani						
Osaan ostaa omat lääkkeeni						
Osaan uusia reseptin						
Osaan varata ajan lääkäriin/hammaslääkäriin						
Osaan perua ajanvarauksen						
Olen tutustunut Kela.fi/minulle oikeutettuihin tukiin						
Olen tutustunut Vero.fi/osaan tehdä verokortin						
Tiedän milloin passini vanhenee/miten se uusitaan						

ITSENÄISTYMISEN TAITOJEN CHECKLIST

OSAAN=3   HARJOITTELEN=2   EN OSAA VIELÄ=1
(Nuori ja omaohjaaja täyttävät yhdessä)

Minä rahan käyttäjänä	12kk	9kk	6kk	3kk	2kk	1kk
Minulla on maksukortti ja verkkopankkitunnukset						
Olen täyttänyt "Mun budjetti"-lomakkeen						
Osaan budjetoida viikon ruokamenot						
Olen harjoitellut budjetin toteuttamista						
Osaan maksaa laskuja ajallaan/tiedän laskujeni eräpäivät						
Huolehdin omatoimisesti tällä hetkellä mahdollisista laskuista (salin kk-maksu, bussikortti, liittymä yms.)						
Tiedän kuinka paljon minulle on kertynyt itsenäistymisvaroja ja miten voin niitä käyttää						

ITSENÄISTYMISEN TAITOJEN CHECKLIST

OSAAN=3 HARJOITTELEN=2 EN OSAA VIELÄ=1
(Nuori ja omaohjaaja täyttävät yhdessä)

Mun terveys	12kk	9kk	6kk	3kk	2kk	1kk
Tiedän omat diagnoosini						
Tiedän omat hoitokontaktini						
Olen tutustunut kanta.fi sivustoon/tiedän mitä siellä voi tehdä						
Olen tutustunut Päijät-sote digiklinikkaan/ladannut appin						
Huolehdin omasta lääkähoidosta (pyydän lääkkeit omatoimisesti ja tutustun lääkejakoon)						
Huolehdin ehkäisystä						
Tiedän minne hakeutua fyysisen oireen vuoksi						
Tiedän minne hakeutua psyykkisen oikeen vuoksi						
Olen keskustellut ajatuksista liittyen pähteisiin						
Olen käynyt hammaslääkärillä ennen täysi-ikäistymistä						
Olen käynyt terveystarkastuksessa ennen täysi-ikäistymistä						

ITSENÄISTYMISEN TAITOJEN CHECKLIST

OSAAN=3 HARJOITTELEN=2 EN OSAA VIELÄ=1
(Nuori ja omaohjaaja täyttävät yhdessä)

Hei mä muutan!	12kk	9kk	6kk	3kk	2kk	1kk
Olen tutustunut mahdollisiin alueisiin ja niiden asuntotarjontaan						
Olen laskenut ja selvittänyt maksimi vuokran						
Olen kilpailuttanut sähkösovimuksen						
Olen kilpailuttanut puhelinliittymän						
Ymmärrän vakuutuksien tärkeyden ja minulla on kotivakuutus voimassa ennen muuttoa						
Olen kilpailuttanut vakuutukset						
Olen täyttänyt "Mun kodin tärkeimmät hankinnat"-lomakkeen						
Olen käynyt tavarani läpi ja hävittänyt turhat tavarat						
Olen varannut/pitänyt kirpparin mahdollisesti myytävistä tavaroista/vaatteista						
Olen keskustellut omaohjaajan kanssa jälkihuollosta ja mitä se tarkoittaa						

ITSEARVIOINTI

J A
TAVOITTEET

AIKAVÄLI

3 ONNISTUMISTA

3 KIVAA TAPAHTUMAA

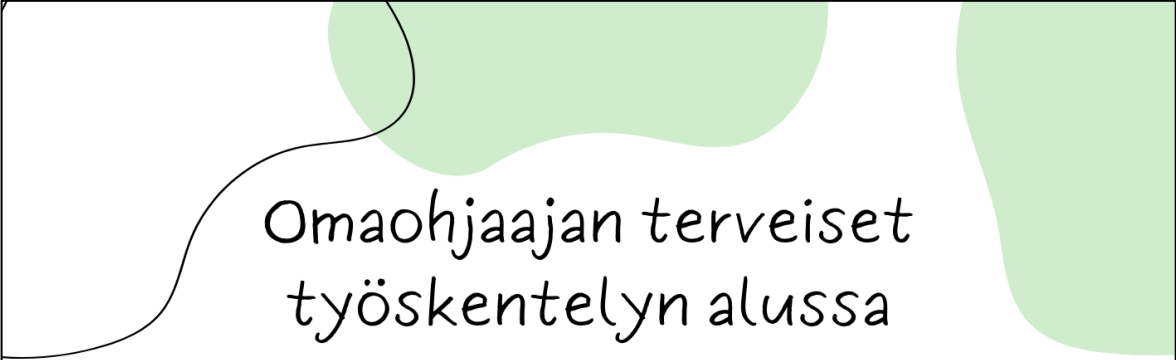
MITEN ONNISTUN VIELÄ PAREMMIN?

SEURAAVAT
TAVOITTEENI

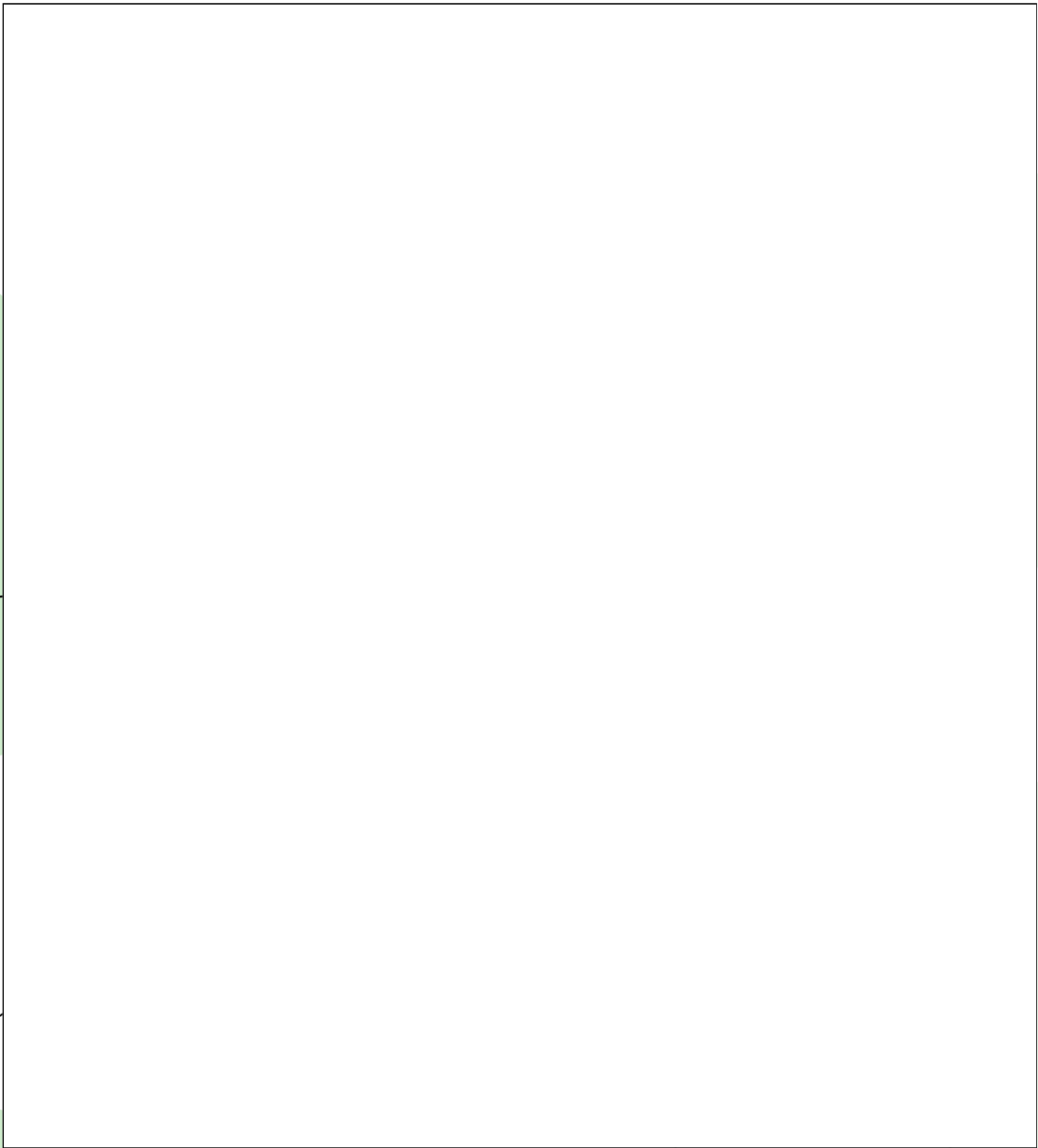
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

- _____
- _____
- _____

The page features several light green, organic shapes in the corners and along the sides. A thin black line starts from the left edge, curves upwards, and then downwards, framing the title text.

Omaohjaajan terveiset työskentelyn alussa

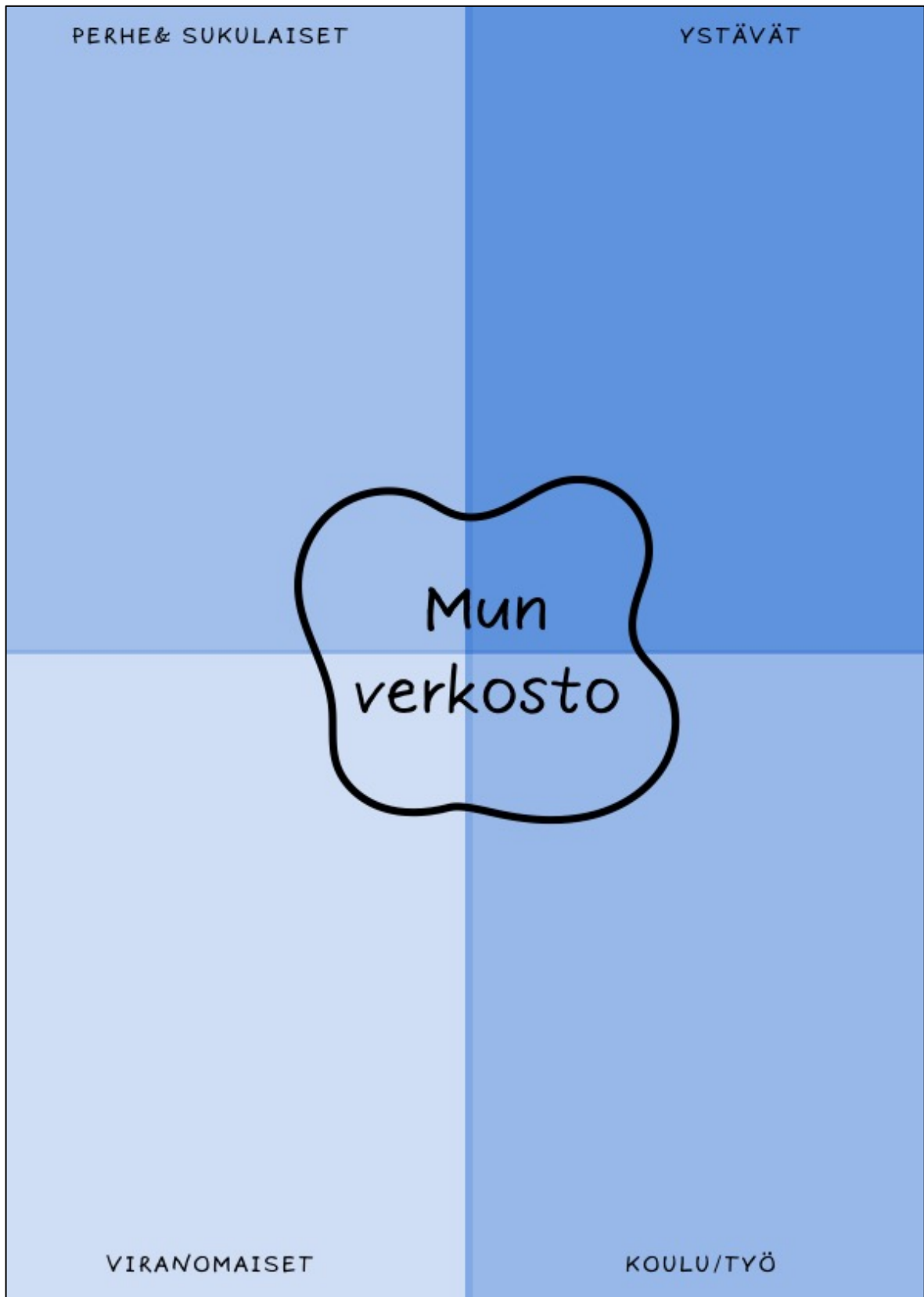
Tunnen olevani
kotona, kun:

Ystävät ja läheiset
sanovat, että parasta
minussa on:

Mun
vahvuudet

Minkä tekemisestä
nautin?

Missä olen hyvä?

Tärkeitä yhteystietoja

Selvitä ja täytä!

HAMMASLÄÄKÄRIN AJANVARAUS

OMAN TERVEYSASEMAN
AJANVARAUS

TARTUNTATAUTIEN
(SUKUPUOLITAUDIT) VASTAANOTTO

MIELI RY:N KRIISIPUHELIN

AIKUISPSYKIATRIAN YHTEYSTIEDOT

KELA

TE-TOIMISTO

JÄLKIHOULLON OMA TYÖNTEKIJÄ

OMA SOSIAALITYÖNTEKIJÄ

MAHDOLINEN OPISKELIJAHUOLTO

Mun ruokakolmio

tsykkää ruokaviraston
suositukset!

Sijoita ruokaryhmät
oikeille paikoilla ja
täytä lokerot omien
ruokatottumuksien
mukaan.

Ruokaryhmät:

- sattumat
- kasvikset
- kala/kana

- liha/muna
- margariini/pähkinät/siemenet
- vähärasvaiset maitovalmisteet

- puuro/mysli/leipä
- vilja/peruna
- marjat/hedelmät

Mun ruokavalio

Kyllä Joskus Ei

Pyrin syömään terveellisesti

Pyrin syömään säännöllisesti

Syön ilooni

Syön suruuni

Ruokakolmio vastaa
ruokailutottumuksiani

Olen tyytyväinen
ruokailutottumuksiini

Toivoisin tukea
ruokailutottumusteni
muokkaamiseen

Ajatuksia ruokakolmioon liittyen?
Miten omat ruokavalinnat asettuvat kolmioon?

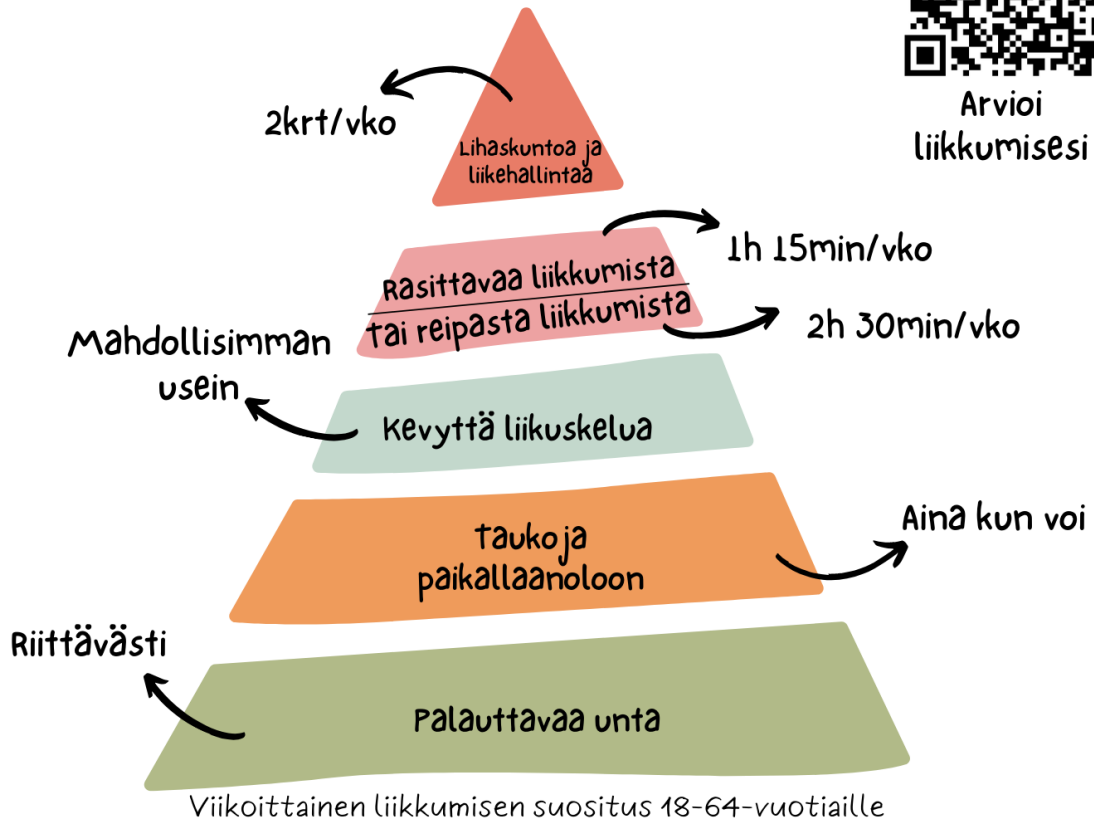
Ruokavalion kulmakivet

Liikunta

Arvioi
liikkumisesi

Kirjoita mitä liikuntaa harrastat viikon aikana

Four horizontal dotted lines for writing activities.

Kuinka paljon?

Four horizontal dotted lines for writing duration.

Uni

Unen tarve on yksilöllinen ja voi vaihdella elämän aikana. Aikuisen ihmisen katsotaan tarvitsevan unta noin 7–9 tuntia vuorokaudessa.

Liian vähäinen uni aiheuttaa oppimisvaikeuksia, levottomuutta ja hermostuneisuutta. Vähäisen unen takia saattaa ilmetä päänsärkyä, huimauksen tunteita ja mielialojen vaihteluita. Liian vähäinen uni myös heikentää vastustuskykyä ja vaikuttaa olemukseen.

Älylaitteet ja monet mediat saattavat kohottaa vireystilaa, joten niitä ei kannata käyttää ennen nukkumaanmenoa. Puhelimen valo voi estää melatoniinin eli nukahtamista edistävän hormonin luontaista erittymistä ja siirtää väsymystä. Somen selaaminen saattaa myös viedä mennessään, jolloin ajantaju helposti katoaa. Illalla kannattaa yrittää rauhoittua ja kehitellä iltarutiinit, jotka edistävät juuri sinun nukahtamista. Iltaisin voi kuunnella rauhallista musiikkia, meditoida tai lukea kirjaa. Unen määrästä ei missään nimessä kannata tinkiä vaan siihen on hyvä panostaa jokaisessa elämänvaiheessa.

Uni

Vinkkejä nukahtamiseen:

- pyri pitämään sama unirytmisi joka päivä
- puhelin, tietokone ja tabletti on hyvä sulkea vähintään 1h ennen nukkumaanmenoa
- kofeiinia (kahvi, energiajuomat ja limut) ei kannata juoda iltapäivän jälkeen
- huolehdi makuuhuoneen pimeydestä
- jännittäviä pelejä ja tv-ohjelmia kannattaa välttää ennen nukkumaanmenoa

KUINKA PALJON NUKUN?

MITÄ TEEN ENNEN
NUKAHTAMISTA?

MIKÄ AUTTAA MINUA
NUKAHTAMAAN?

MILLAINEN MUN UNIRYTMISI ON?

testaa miten hyvin nukut!

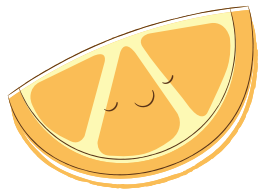
Minusta "normaalia"
alkoholin käyttöä
on:

Voiko huumeita käyttää
turvallisesti?

Mun päihde-
suhtautuminen

Mitä päihteitä haluan
mahdollisesti elämäni,
kun täytän 18? Miksi?

Kavereiden päihteiden
käytöstä ajattelen

MUN LEMPIRUOKA

RESEPTI:

Resepti:

Ostoslista & hinta-arviot

Raaka-aineet:

Nämä löytyy kaapista

Todellinen loppusumma:

Mun budjetti

huhtikuu

Kuukausi
155€

Saldo atm

Kuukauden tavoite

ostan 150€
maksavan
festarilipun

TULOT	PÄIVÄ	SUMMA
palkka (4x8h)		350€
opintotuki		223€
asumistuki		350€
toimeentulotuki		550€
MENOT	PÄIVÄ	SUMMA
vuokra ja vesi		540€
puhelinlasku		20€
sähkölasku		20€
ruoka + hygienia		300€
vakuutukset		15€
vaatteet		100€

HUVIT & HALUT	PÄIVÄ	SUMMA
harrastukset		30€
suoratoisto		15€
pikaruoka		120€
aktiviteetit		150€
festarilippu		150€
YHTENVETO		SUMMA
TULOT (+)		1473€
MENOT (-)		995€
HUVIT & HALUT (-)		465€
TILILLE JÄÄ (=)		168€

Itsenäistymisvarat

Päivämäärä:

Itsenäistymisvaroja on kertynyt tähän mennessä:

Kuinka paljon saan käyttää itsenäistymisvaroista kodin hankintoihin?

Hankinnat, joihin tarvitsen itsenäistymisvaroja:

Miten itsenäistymisvaroja käytetään ennen sijoituksen päättymistä:

Selvitä vastaukset omalta sosiaalityöntekijältäsi asiakassuunnitelmapalaverissa noin vuosi ennen täysi-ikäistymistäsi !

Mun oma koti

MAHDOLLISET SEURAUKSET, JOS ET HUOLEHDI VUOKRAN,
VEDEN TAI SÄHKÖN MAKSUISTA TAI AIHEUTAT JATKUVASTI
HÄIRIÖTÄ ESIMERKIKSI MUSIIKIN SOITTAMISELLA
HILJAISUUDEN JÄLKEEN:

-TOISTUVAT HUOMAUTUKSET JA VAROITUKSET
TALOYHTIÖSSÄ AIHEUTTAMASTA HÄIRIÖSTÄ VOIVAT JOHTAA
HÄÄTÖÖN, ELI ASUNNON MENETTÄMISEEN

-MAKSAMATTOMAT LASKUT VOIVAT JOHTAA
LUOTTOTIETOJEN MENETTÄMISEEN

-LUOTTOTIETOJEN MENETTÄMINEN VAIKUTTAA
TULEVAISUUDESSA ESIMERKIKSI
ASUNNON/LAINAN/VAKUUTUKSEN/OSAMAKSUSOPIMUKSEN
SAANTIIN.

VUOKRALAISEN OPAS

Kodin siisteys

Sijoita siivoukset sun omaan "Mun kodin siisteys ja viihtyvyys"-listaan!

PESEN IKKUNAT	PUHDISTAN LIESITUULETTIMEN
PYYHIN KAAPPIEN HYLLYT	SUODATTIMEN
PESEN MATOT	PUHDISTAN VALAISIMET
PESEN PYYKIN- JA	PESEN VERHOT
ASTIANPESUKONEEN	SULATAN JA PESEN PAKASTIMEN

VAIHDAN LAKANAT (2VIIKON VÄLEIN)	JÄRJESTELN KUIVAKAAPIN
SIIVOAN ROSKISKAAPIN	PUHDISTAN SEINÄT JA OVET
PYYHIN JÄÄKAAPIN HYLLYT	PESEN UUNIN
HAJULUKON PUHDISTUS	TYHJENNÄN SUIHKUN
	LATTIAKAIVON

PETAAN SÄNGYN	JÄRJESTELN TAVARAT PAIKOILLEEN
PESEN ASTIAT	PUHDISTAN ISOIMMAT TAHRAT
KIERRÄTÄN ROSKAT	SIISTIN KEITTIÖN
PUTSAAN VESSAN	PUTSAAN LIEDEN JA TASOT

PESEN PYYKKIÄ	PESEN LATTIAN JA PYYHIN
IMUROIN	JALKALISTAT
PYYHIN PÖLYT	PESEN WC-PÖNTÖN
VIEŒ ROSKAT	VAIHDAN PYYHKEET
KÄYŒ LÄPI JÄÄKAAPIN	
PESEN KYLPYHUONEEN	
SIIVOAN KOKO KEITTIÖN	

Kodin siisteys

Mun kodin siisteys ja viihtyvyys

PÄIVITTÄIN

VIIKOITTAIN

KUUKAUSITTAIN

VUOSITTAIN

Mun kodin tärkeimmät hankinnat

KEITTIÖ

MISTÄ? HINTA?

- Aterimet
- Lautasia
- Laseja
- Kattila 2kpl
- Paistinpannu
- Mikro
- Kahvinkeitin
- Vedenkeitin
- Leikkuulauta
- Keittiöveitsiä
- Tiskiharja
- Astiapyyhkeitä
- Patalappuja
- Sammutuspeitto
-
-
-
-

MAKUUHUONE

MISTÄ? HINTA?

- Sänky
- Peitto
- Tyyny
- Yöpöytä
- Pussilakanasetti 2kpl
- Peili
-
-

MUUT

MISTÄ? HINTA?

- Mattoja
- Ruokapöytä- ja tuolit
- Imuri
- Valaisimia ja lamppeja
- Siivoustarvikkeet
- Henkareita

Mun kodin tärkeimmät hankinnat

OLOHUONE

MISTÄ? HINTA?

- Matto
- Sohvapöytä
- Sohva
- Televisiotaso
- Televisio
- Sisustuselementtejä
-
-
-
-

KYLPYHUONE

MISTÄ? HINTA?

- Pyykkikori
- Suihkuverho
- Hygieniatuotteet
- Käsipyyhkeitä
- Kylpypyyhkeitä
- Kuivauslasta
- Vessaharja
- Pesukone
-
-

MUUT

MISTÄ? HINTA?

- Talouspaperia
- Vessapaperia
- Wc-harja
- Erilaisia paristoja
- Työkalupakki
-
-
-

Mun elämä-matka

Ensimmäinen asia, jonka
muistan saavuttuani
...taan..

Paras muisto ajastani
...ssa..

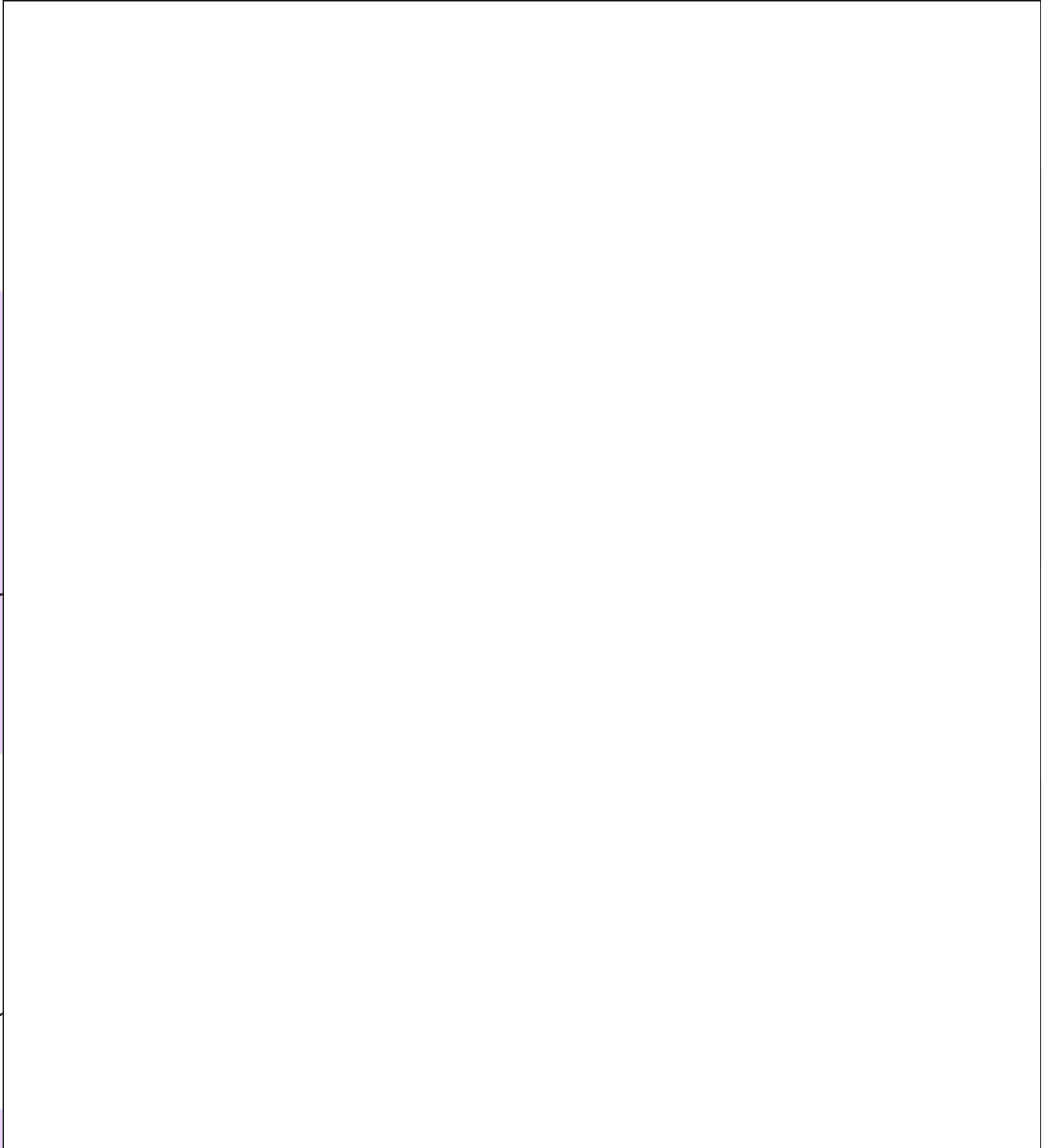
Näiden kanssa meistä
tuli kavereita..

Tulen pitämään
yhteyttä..

Minulla tulee ikävä..

Sain apua sekä tukea
kun..

Omaohjaajan
terveiset ja tärpit
täysi-ikäiselle

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the user to write their own message or notes. The box is centered on the page below the title.

Itsenäistymistyöskentelyn To Do

Omaohjaajan muistilista

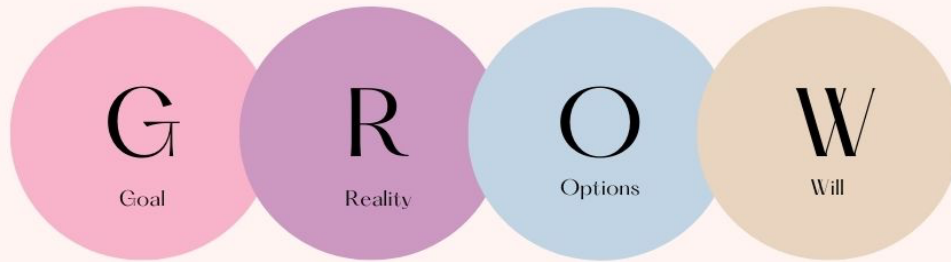
Itsenäistymisen taitojen checklistiin tutustuminen nuoren kanssa	☐
Ensimmäisten tavoitteiden asettaminen	☐
Vuoden aikataulun suunnittelu nuoren kanssa	☐
Varmista hankintojen maksukäytänteet sosiaalityöntekijältä	☐
Selvitä nuoren mielipide tukihenkilöön	☐
“Mun budjetti”-lomakkeen täyttäminen nuoren kanssa	☐
“Mun ruokavalio”-lomakkeen täyttäminen nuoren kanssa	☐
“Liikunta”-lomakkeen täyttäminen nuoren kanssa	☐
“Mun vahvuudet”-lomakkeen täyttäminen nuoren kanssa	☐
“Mun verkosto”-lomakkeen täyttäminen nuoren kanssa	☐
Opetellaan yhdessä verkkopankin käyttöä	☐
Terveyspalveluun ajan varaaminen yhdessä	☐
3kk tavoitteet ja itsearviointi	☐
Ruuan hinta-arvio harjoituksia	☐

Itsenäistymistyöskentelyn To Do

Selvitä nuoren oikeudet tuet itsenäistymisen jälkeen	
Selvitä itsenäistymisvarojen määrä	
Nuoren kanssa asuntotarjonnan kartoitus	
6kk tavoitteet ja itsearviointi	
Nuoren kanssa tavaroiden läpikäynti: roskiin, lahjoitukseen, säästöön	
Hankintojen listaus, budjetointi ja hankinta	
9kk tavoitteet ja itsearviointi	
“Mun kodin siisteys ja viihtyvyys”-lomakkeeseen tutustuminen nuoren kanssa	
10kk tavoitteet ja itsearviointi	
11kk tavoitteet ja itsearviointi	
12kk tavoitteet ja itsearviointi	
Selvitä sähkösopimuksen, toimeentulotukihakemuksen, vuokravakuuden ja kotivakuutuksen sopimuspäivät	

GROW-malli tavoitteen asetteluun

- Miten?
  - Mikä on tavoitteeni?
  - Miksi on tärkeää?
  - Mikä saisi sinut sanomaan, että ((asetettu tavoite) on ollut hyödyllistä?
- Mikä on tilanne nyt?
  - Mitä tällä hetkellä tehdään?
  - Mikä on oleellista (tavoitteen saavuttamisen kannalta)?
  - GOAL+REALITY: "Haluaisin todella ____, mutta ____"
- Mitä työskentelytapoja minulla on jo?
  - Mikä olisi pienin muutos, minkä voisin tehdä?
  - Mitä tekisin, jos kaikki olisi mahdollista?
  - Mitä tarvitsen, jotta pääsen tavoitteisiin?
  - Mikä estää minua pääsemästä tavoitteisiini?
- Mitä aion tehdä ja koska teen sen?
  - Viekö tämä työskentely minua lähemmäksi tavoitteitani?
  - Minkälaista tukea tarvitsen?
  - Mitä seuraavaksi tapahtuu?

G	R	O	W
---	---	---	---

SMART goals

SELKEÄ MÄÄRITTELY

S

SELKEÄÄ TAVOITETTA MÄÄRITELLESSÄ ON HYVÄ KYSYÄ SEURAAVAT KYSYMYKSET:
 KUKA/KETKÄ ON VASTUUSSA TAVOITTEEN SAAVUTTAMISESTA?
 MITÄ HALUTAAN SAAVUTTA?
 MIHIN MENNESSÄ TAVOITTEEN TULISI OLLA SAAVUTETTU?
 MIKSI TAVOITE HALUTAAN SAAVUTTA?
 ESIMERKIKSI: HALUAN OPPIA ITSENÄISTÄ RAHANKÄYTTÖÄ

MITATTAVUUS

M

KUINKA MONTA TAI MITEN PALJON?
 MITEN TIEDETÄÄN, ETTÄ TAVOITE ON SAAVUTETTU?
 MIKÄ ON TAVOITTEEN MITTARI?
 ESIMERKIKSI: HARJOITTELEN KUUKAUDEN AJAN RAHOITTAMAAN OMAT RUOKANI
 YHDESSÄ SOVITUN BUDJETIN PUITTEISSA.
 TAVOITTEENA ON, ETTÄ BUDJETISTA JAA X EUROA SÄÄSTÖÖN.

AIKARAJA

A

TAVOITTEEN AIKAAN SIDOTTAVUUDEN KANNALTA OLEELLISIA KYSYMYKSIÄ:
 ONKO TAVOITTEELLANI AIKARAJAA?
 MIHIN MENNESSÄ TAVOITTEEN TULISI OLLA SAAVUTETTU?
 ESIMERKIKSI: TAVOITTEELLA EI OLE AIKARAJAA. TAVOITTEENA ON LISÄTÄ
 YMMÄRRYSTÄ OMASTA RAHAN KÄYTTÖSTÄ JA ELINTARVIKKEIDEN
 KUSTANNUKSISTA SEKÄ VALINTOJEN VAIKUTUSTA BUDJETTIIN.

REALISTISUUS

R

REALISTISUUDELLA TARKOITETAAN TAVOITTEEN SAAVUTETTAVUUTTA.
 REALISTINEN JA SOPIVASTI HAASTAVA TAVOITE MOTIVOI TEKIJÄÄ.
 TAVOITTEEN REALISTISUUDEN SELVITTÄMISEKSI KANNATTAAKIN KYSYÄ:
 ONKO MINULLA/MEILLÄ RESURSSEJA JA KYKYÄ SAAVUTTA TAVOITE?
 ESIMERKIKSI: TAVOITE ON SAAVUTETTAVISSA AIKUISEN TUELLA JA OHJAUKSELLA

TARPEELLISUUS

T

TAVOITTEITA ASETTAESSA ON TÄRKEÄÄ POHTIA NIIDEN TARPEELLISUUTTA.
 TARPEELLISUUTTA VOIDAAN KARTOITTA SEURAAVILLA KYSYMYKSILLÄ:
 TUKEEKO TAVOITE ITSENÄISTYMISEN TAITOJA?
 MITEN TAVOITTEEN SAAVUTTAMINEN AUTTAA ITSENÄISTYMISEN PROSESSISSA?
 TUKEEKO TAVOITTEESEEN PYRKIMINEN ITSENÄISTYMISEN TAITOJEN KEHITTÄMISTÄ?
 ESIMERKIKSI: RAHAN KÄYTÖN HARJOITTELU TUKEE ITSENÄISTYMISEN PROSESSISSA
 HYVIN LAAJA-ALAISESTI. RAHA-ASIOISTA ITSENÄISESTI HUOLEHTIMINEN ON
 TODELLISUUTTA TÄYSI-ikäistymisen jälkeä, RAHANKÄYTÖN HALLINNAN KAUSTA
 TULEE VASTUUTA JA KOKEMUS MINÄPYYSTYVYYDESTÄ

SMART goals

S

SELKEÄ MÄÄRITTELY

M

MITATTAVUUS

A

AIKARAJA

R

REALISTISUUS

T

TARPEELLISUUS

Liite 5. Palautekysely nuorille

PALAUTE Itsenäistymistyöskentelystä/oppaan materiaaleista

Itsenäistymistyöskentely aloitettiin _____ KK ennen täysi-ikäisyyttä

Minusta se oli: Liian aikaisin   Sopiva   Liian myöhään

Hyödynsimme "itsenäistyminen tulee olenko valmis siihen" -oppaan materiaaleja: Kyllä   Ei

Hyödyllisiksi koin:

Itsenäistymisen check-list

Itsearviointi

Omaohjaajan terveiset työskentelyn alussa

Vahvuudet

Verkosto

Tärkeitä yhteystietoja

Ruokakolmio

Ruokatottumukset

Liikuntatottumukset

Päihdesuhtautuminen

Lempiruuan budjetointi

Viikonlopun ruokabudjetti

Budjetti esimerkki/suunnittelupohja

Muutossa ja omassa kodissa huomioitavaa

Kodin siisteys

Kodin hankinnat

Mun matka

Omaohjaajan terveiset täysi-ikäiselle

En kokenut tarpeelliseksi:

Itsenäistymisen check-list

Itsearviointi

Omaohjaajan terveiset työskentelyn alussa

Vahvuudet

Verkosto

Tärkeitä yhteystietoja

Ruokakolmio

Ruokatottumukset

Liikuntatottumukset

Päihdesuhtautuminen

Lempiruuan budjetointi

Viikonlopun ruokabudjetti

Budjetti esimerkki/suunnittelupohja

Muutossa ja omassa kodissa huomioitavaa

Kodin siisteys

Kodin hankinnat

Mun matka

Omaohjaajan terveiset täysi-ikäiselle

Minulla oli mahdollisuus harjoitella itselleni tärkeäksi kokemiani taitoja: Kyllä   Ei

Olisin kaivannut enemmän harjoitusta: _____

Olisin kaivannut oppaalta vielä: _____

Sain riittävästi tietoa itsenäistymistyöskentelystä, sen merkityksestä, vaiheista ja etenemisestä: _____

Oppaan ulkonäöstä ajattelen: _____

Hei itsenäistyvän nuoren vanhempi!

 käynnistyy kesällä 2023 kehittämishanke, jonka toteuttajina toimivat sosionomi (YAMK) opiskelijat Marika Pöyhönen ja Maija Matikainen LAB-Ammattikorkeakoulusta.

Kehitämme Pienryhmäkoti työkalua itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn, jotta siirtymävaihe sijaishuollosta itsenäiseen elämään olisi mahdollisimman selkeä, turvallinen ja voimaannuttava prosessi nuorelle.

Kehittämistyöhön kuuluu vuonna 2024 itsenäistyvien nuorten kuulemista haastattelun muodossa, jotta itsenäistymisen prosessissa tulee tulevaisuudessa huomioiduksi nuorten ajatukset heidän tarvitsemastaan tuesta. Itsenäistymisen opas kehitellään yhdessä työryhmän ja vuonna 2024 itsenäistyvien nuorten kanssa.

Nuoret pääsevät testaamaan kehittämistyössä valmistuvaa opasta, jonka kanssa on tarkoitus tulevaisuudessa työskennellä. Oppaassa on elämäntaitoja vahvistavia harjoitteita nuoren ja omaohjaajan tehtäviksi itsenäistymisen prosessin aikana. Oppaassa tulee olemaan tärkeitä harjoitteita esimerkiksi budjetointiin ja yleiseen arjenhallintaan liittyen.

Opinnäytetyö on valmistuttuaan julkinen, mutta nuorten yksityisyyttä suojataan pitämällä organisaatio sekä nuoret anonyyminä.

Kehittämisterveisin,

Marika Pöyhönen ja Maija Matikainen

